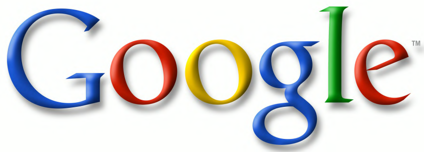

650

South-Sla
flowers ca
gardens
1. An
Sloven

Anthology
coll

THE S

Harv

Archiba

CVETJE JUGOSLAVJANSKO

S DODANIMI CVETI

DRUGIH SLAVJANSKIH VERTOV.

I. CVETJE

SLOVENSKIGA PESNIČTVA.

U TERSTU.

TISKANO PO AUSTR. LLOYDU.

1850.

CVETJE

SLOVENSKIGA PESNIČTVA.

ZLOŽIL

IVAN MACUN.

Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti.
Koseski.

U TERSTU.

TISKARNICA AUSTRIANSKIGA LLOYDA.

1850.

PREDGOVOR.

Tesniga serca predložim slavjanskimu svetu to delce, pri Slovencih pervo te verste. K začetku se težko ključ najde, in ta težkoča terja, da se presod letega ozira derži; vsaj si mora vsaka knjiga, ki se pri nas prikaže, celino kerčiti.

Alj tudi zvunajni zaderžki so pri tem delu veliki; namenjeno je namreč učečoj se mladeži, da se po njemu soznani s pesniki cele Slovenije, in tudi z nekaterimi ilirskimi; in da se iz njega uči lepo in u slavjanskem duhu pisati. Slovnica jugoslavjanska pak še je malo kaj ustanovljena, tedaj pisatelji pišó po svojih mislih

različno in, po takem se je zmešnjava posebno u slovničkih formah ugnezdila.—

Kakih sem jaz pri tem misel, vsak lahko u kratkem krasoslovju pesničtva vidi. Glavno pravilo je, da se u književni jezik uvede samo kar je res in kolikor mogoče u celem narodu, in kar se prileže pravilam mislenja; dalje, da se, gde so razne ceste, izbere tista, ki nas z drugimi našimi brati Jugoslavjani zjedini. Tedaj se mi ne dopade: lepš*i* slika, boljš*i* leto, bolj*i*ga ukusa itd.; tedaj sem med: brat*o*m in brat*a*m se perviga deržal.— Rad bi po tem nekaj ugladil tudi vse tuje spise, alj razun drugih uzrokov u tem delu doslednost že zavoljo soglasja nije bila mogoča.—

Kar se tiče pesnikov omenjenih u ti knjigi, bi morebiti gdo zgrešil Volkmera; alj njegov duh se mi preveč tuj, preveč neslavjanski zdi.—

O ilirskem delu bi mnogo imel spomeniti, tukaj samo dve reči: tiho *à* pred *r* s sledečim tihnikom p. sm*à*rt, sem pisal, namesto morebiti naravnijega *è*, ker so pesmotvori malo da ni vseh starijih pisateljev dalmatinskih tako pisani, in tudi u novijih časih tako na

svetlo dani, in ker so slovari ali rečniki zagrebški, ki bo se njih naša mladež najprije deržala, vsi tako tiskani. Ilirsko ě je prozi brez vsiga priležno, pesničtvu pak težko. Doslednost je terjala, da sem se vsega tega u sèrbskih narodnih pesmah deržal, u katerih sem tudi zavoljo razumljivosti *h* povsod pristavil, kamor gre po ilirski slovnici in po slavjanskem rečoslovju. Pri tem še imam spomeniti, da bi rad serbske narodne pesme s serbskimi slovami tiskati dal, alj so me motili nepremekljivi zaderžki, u prozaičkem delu pak bo mi gotovo mogoče.—

Zdaj pak se obernem k tebi o mladež, ki si cvet sadajnosti, in temelj prihodnosti; posebno tebi je to delce namenjeno! Sveta naj ti bo volja, da se najprije in najbolje z domačim našim cvetjem jugoslavjanskim spoznaš, in da se z dišečimi rožcami jugoslavjanskiga polja, ni pak s tujimi kinčiš. Domače naj ti tedaj bo najpreje na skerbi. Stara je pravlica, da se u kratkem na palico beraško naslanja, kdor ptujo zemljo obdelava, domačo pak zanemari; orji in obdelavaj domačo, da bodo z toboj žanjeli tudi tvoji domačini — tvoj narod, ki je dušne hrane toljko stradal in še strada, ker so njegovi sinovi vse delo zanemarili, ali pak le za tuje

narode delali. In kar bi ti za zdaj zmanjkalo u jugoslavjanskem našem jeziku, iši u drugih jezikih slavjanskih, in ako ti še le manjka, se derži posebno večniga vrela pesničtva in proze, gerčkiga jezika, ki se u obrazih in besedah slavjanskimu med *vsemi* jeziki gotovo največ prileže. — Po takem bo iz *cvetja* veselo prizrelilo *sadje.*

U Terstu o koncu leta 1849.

Ivan Macun.

KAZALO.

Predgovor.

Uvod.

Stran

§. 1. Krasno. Umetnost. Krasoslovje 1
§. 2. Namen in razdeljenje umetnosti 2
§. 3. Pesničtvo u obče 3
§. 4. Jezik poetički 5
§. 5. Stih. Soglasje 6
§. 6. Kako se razdeli pesničtvo 9

Pevni del.

§. 7. Pravila občenita 12
§. 8. Razdeljenje pesničtva pevniga 13
a) *Pô predmetu* . . . . —
b) *Po spodobi svunajnoj* 16
§. 9. Razdeljenje pevniga razdela u letoj knjigi 17

I. Popevke.

a) *Pobožne.*

Božična pesem . . . . —
Postna pesem 18
Pesem o devici Mariji 19
Popevka od zakona 20
Zvezdje 21
Gospod, pri nas ostani! (Na konci leta) . . . . —

b) *Posvetne.*

Star pevic ne boj se peti! 23
Na moje rojake . . . . —
Kreganje 24
Godec . . . . —
Popotnik 26
Sprememba 27

Stran

Pesem v setvi . . . 27
Modri pivec! (Po Felingerjovi pesmi) . . . 29
Kdo je mar? . . . 30
Kdo ve? . . . 32
Človek brez rodoljubja . . . 33
Zagovor . . . 34

II. Žalostnice.

Na posipu hudiga grada . . . 35
Žalovanje stariga očeta. (Poleg českiga.) . . . —
Perva ljubezen . . . 37
Slovo od mladosti . . . 38

III. Uzvišene.

Iliria oživljena . . . 39
U spomin Cirila in Metoda . . . 41
Pevcu . . . 42
Slovenja Caru Ferdinandu, ob veselim dohodu v Ljubljano l. 1844. —
Oda Bog. (Iz Deržavina.) . . . 45
Domohod duha . . . 48
Edinost . . . 49
Rodoljubje . . . 52
Pod lipo . . . 53

IV. Soneti.

I.—IX. . . . 55—60

Pripovedajoči del.

§. 10. Pravila občenita . . . 61
§. 11. Razdeljenje pesem pripovedajočih . . . 63

I. Popis.

Kres . . . 70
Poletni večer . . . 72

II. Legende.

Učenci po Jezusu razposlani (Narodna pesem.) . . . 73
Domača živina . . . 74
Sveti Martin . . . 76
Kaj se sme in mora peti . . . 78
Legenda . . . 80

III. Ženske pesme pripovedajoče.

a) *Narodne.*

Boleni junak . . . 82
Dva groba . . . —
Mačoha . . . 83
Desetnica . . . —

b) *Naučne.* Stran
Milica milena 86
Skopulje. (Kranjska pripovedka.) 87
Povodnji mož 89
Očetova kletev. (Pergodba l. 1454.) 91
Ibikovi žerjavi. (Iz Šilerja.) 94
Orjaška igrača. (Prevod iz nemšk. Chamissona.) 100
IV. Junačke.
a) *Narodne.*
Ženitba Matjaža kralja 101
Kralj Matjaž pred peklom 106
Raubar 107
Laudon 112
Kraljevič Marko in Vila. (Serbska.) 113
b) *Naučne.*
Odlomek iz pesme „Sedem sinov“ 117
Kerst per Savici 121
Zaboj, Slavoj in Ludek. (Iz Kraljodvorskiga rukopisa.) 137

Dramatički del.

§. 12. Pravila občenita 145
§. 13. Razdeljenje tega razdela 147
§. 14. Dramatika u Slavjanih 149
Prisega koroškiga vojvoda na kamenitim prestolu pod Karnutogradom (Karnburgom.) 151
Odlomek iz tragedije „Divica Orleanska“. Predigra 154
IV. Djanje 169

S m e s.

§. 15. Občenita pravila in razdeljenje tega dela 177
I. Pevno-pripovedajoče.
Voznik 183
Ne sodi! 185
Vojaška 190
II. Alegbrije.
Nemški in slavjanski konj 193
Rojakom . . . . —
Austrije zvezda. (Leta 1848.) 195
III. Podučivne.
Novice bravcam 197
IV. Satiričke.
Nova pisarija 199

V. Basne. Stran
Lisica s kužetom 204
Kopuna u kurnjeku . . . . —
Mravlja s kobilico 205
Medved per čebelah 206
Gluhi in prazni klas 207
Fabula 208
VI. Nadpisi.
a) *Moralni* . . . . 208—210
b) *Dogodovinski* . . . . 210—212
c) *Satirički* 212
VII. Uganjke.
a) *Narodne* 213
b) *Naučne* 214

PIESMOTVORI DODANI IZ ILIRSKOGA.

Dio pievni.

Molitva Jeremie proroka 215
Psalm 93. 216
Utieha Ilirii. (Prigodom proglašenja ustava Sárbskoga 1839.) . . 221
Jeka od Balkana, ili suze bugarskih, hercegovačkih i bosanskih Hristjanah 222
Sliepac na saborima siedeći. (Narodna.) 226

Dio pripoviedajući.

Opis železnoga vieka 227
Neblagodarni sin. (Narodna.) 229
Početak bune na dahije. (Narodna.) 230
Kresnica 231
Knez Lazar i Miloš. (Narodna.) 233
Propast carstva sárbskoga. (Narodna.) 234
Osman. (Piev. IX. 11—61.) 237
Kristiada. (Pievanje III. 65—111.) 243
Ban Zrinović u Sigetu. (l. 1567.) 248
Kralj dečanski. (Pievanje VIII. 1—95.) 255

Smies.

Suze sina razmetnoga. Plač III. 71—svárhe. Povratak griešnikà . 258
Aždaja sedmoglava. a) Saguntinci 262
b) Nenavist 263
Rozalia. a) Noć 266
b) Rozalia kara san i zove zoru 268
Sirotica 269

IMENIK
celo podpisanih pisateljev.

(Gde je golo ime brez vsega drugiga, je znamenje, da še pisatelj živi.)

Arlič,
D. Demeter.
Dolinski.
Došen Vid, r. Dalmatin od morja velebitskoga (svoje delo na svetlo dal 1768).
Gjorgjić Ignacio, (Dubrovničan r. 1675 umerl 1737).
Gundulić Ivan, (r. u Dubrovniku 1588, um. 1638).
Hašnik.
Jarnik Ulrih, (r. u zilski dolini na Koroškem 1784, um. 1844).
Kačić A., (r. u Bristi dalmatinskoj, svoje delo na svetlo dal 1759).
Kanižlić Anton, iz Požege, na svetlo dal svojo Rozalio 1780.
Kelić.
Koseski.
Ledinski.
Malavašič.
Modrinjak.
Ostrožinski.
Palmotić Junio, (r. u Dubrovniku 1606, um. 1657).
Podgorski.
Prešern Fr. (r. 1800, um. 1849).
Stanić Valentin, (r. na Goričkem 1774, um. 1847).
Strell, (r. 1790, um. 1847 v Trebnjim na Dolenskem).
Subotić.
Šamperl, (r. pri Ptuju 1815, um. 1835.)
Toman Lovre.
Vodnik Valentin, (r. pri Ljublani 1758, um. 1819).
Vraz Stanko.
Zlatarić Dominik, (r. u Dubrovniku 1556, um. 1608).
Žemlja, (r. 1805, um. 1843 ko Ovsiški fajmošter).

PESMOTVORI SLOVENSKI.

U V O D.

§. 1.

Krasno. Umetnost. Krasoslovje.

Ko Bogovi negda zapustiše
Leto zemljo, gde njim stanja nije,
Ostale so Vile in umetniki,
Da na starih svetih žertvenikih
Slave njihove plamén ne vgasne.
Po *Ostrož. Utiešenoviću.*

Človeku je u serce usadjena ljubezen do vsega, kar je lepo ali krasno. Malo dete u zibelki že ročice steguje za vsim, kar se mu kaže rudečega; in človeštva večno detinstvo na sredi Afrike nam isto kaže, kadar černec za gmizo (staklene perle) dava zlato in druge dragocenosti. In čim više se človek švigne u izobraženosti, tim več in lepše se razvija leta sposobnost ali lastnost. Že dečku (fantu) se ne dopada, kar mu se je dopadlo malo prie; tedaj si izbere gdekaj od veče cene, od veče leposti. In ravno tako iše in iše mož zmiram lepših reči. Leto nagnjenje nije kaj drugiga ko po naravi usadjena nam *ljubezen do krasniga*; in kdor je enkrat pokusil kar boljšega in lepšega, mu ne dopade več prijašnje (u neizurjenih kmetih se vidé kipi in slike (obrazi malani), ki njih se bolj izurjen mestjan straši; alj otesavaj in izobrazuj narod na tolko, da ti bo priznal, da je kakšen umetno narejen kip ali obraz lepši od oniga, in vidil boš, da bo si letiga priskerbel). Leta priklonost, leta ljubezen do *krasniga* nas najbolje osreči

že u zemeljskem našem življenju; težko človeku, ki mu od naravi nije podarjena, ker je življenje tako prazno, enostrano, zemeljsko, živinsko.

Kaj pa je *leto krasno in lepo?* in kaj je *umetnost?*

Mnogi so si belili glave s tim pitanjem: *kaj je krasno? Razsodnost* ali *razum* nam kaže, kar je *pravično*, *resnično; vest* nam kaže, kar je čudoredno (moralno); *čutjenstvo* nam kaže, kar je *krasno.*

Alj s tim pak je tudi vse rečeno; *čutjenstvo* ne dá se razcepiti na dele, tedaj se *krasno* ne premore doseči po umu; in naj beržej (verjetno) ne bomo tedaj imeli nigdar *predmetne* (*objektivnè*) definicie (opredeljenja) o *krasnem.* Čutjenstvo le ti bo kazalo, to je krasno, lepo; to pak je gerdo ali odurno; obdelavaj in izobrazuj si leto dušno moč, pitaj in polni si duh z gledanjem predmetov, katere veči del (večina) izurjenih, izobraženih ljudi krasne imenuje, in ako ti je narav podelila čutjenstvo, boš lahko razločil reči krasne od nekrasnih.

Iz tega uzroka se po pravici reče, da nije mogoče *umetnosti se naučiti;* umetnost namreč je u *sobstvenim* (*subjektivnim*) smislu sposobnost (prikladnost) krasno občutiti; in kar se umetnika tiče, krasno iznajdjivati, in ga našim očem, ali pak sluhu podstaviti. Komu nije po Bogu podarjen leti dar, ga nè bo imel na vekoma nigdar. Pastir na paši, žanjica na njivi, prelja pri kolovretu si zloži pesem, ki se človek u vsemu izučen zastonj trudi zložiti njo; kar nam slavjanske nar. pesme pričajo.

S tem pak nije rečeno, da nije mogoče kakih pravil ustanoviti, katerih bi se učenc in ljubitelj umetnosti deržal pri obdelavanju letega polja; in lete pravila znanstveno zložene napravé *Estetiko* ali po našem *Krasoslovje.*

§. 2.
Namen in razdeljenje umetnosti.

Umetnost ima po naravi namen uzdiči nas iz praha vsakdajnih opravil; ona veže zemeljsko ali telesno z višnjim ali nebeškim življenjem.

Kadar čuješ pevca starca peti o Kosovem polju, ali od kralja Matjaša in od Marka, pozabiš na težke skerbi, ki ti serce težé; ali kadar čuješ po Dalmaciji i. t. d. pevki iz dveh gorah zjediniti se u prelep dvopev, kaj ti je žalost, ki ti tlači srečo, odtiralo iz duše?

Obleka, u katero umetnik krasno svojo ideo širijočo mu serce oblači, je različna; različne so tedaj sredstva, po katerih nam umetnik prikaže svoj umotvor. Lete so: Prikažejo se našim očem, ali našem sluhu, ali pak u občem obema ob enem; imamo tedaj:

I. *Slikotvorne* ali tiste, ki krasno s kakoj bodi snovoj t. j. gradivo (Material) ali z bojoj (farboj) očem našim predstavljajo; lete so: 1. *Naimarstvo* ali *zidarstvo* s gradivom zidarstvene dela. 2. *Kiparstvo* s kamenjem ali medjo kipe. 3. *Slikarstvo* z bojami različne slike.

II. *Glasotvorne* ali glasiteljne, katerih gradivo ali sredstvo je u glasu, lete so: 4. *Glasničtvo* ali godba (Muzika). 5. *Govorničtvo*. 6. *Pesničtvo* ali *poezija*.

III. *Delotvorne*, katere z živimi delajočimi osobami gdekako umetno delo našim *očem* in mar večidel tudi *sluhu* kažejo. 7. *Kazališne* al teatralne *igre*, ples, mimika (t. j. kazališne igre brez govorenja) in druge letim podobne umetnosti.

Ne gledaje na ostale verste imamo pregledati bolj na tanjko poezijo ali *pesničtvo*, katero nas se u leti knjigi bolj tiče.

§. 3.
Pesničtvo u obče.

Poezija u širjem zmislu je to, kar umetnost; vsak umetnik mora tedaj imeti poezijo u sebi. U *vožjem zmislu* pak je sposobnost, krasno ali idealno predstavljati po uzvišenih živo-topolnih besedah, in ker so lete besede (govor) tako umetno zložene, da bi lahko bile za petje, se *poezija* u letem zmislu imenuje tudi *pesničtvo*.

Poezija ali *pesničtvo* je tedaj govor nadahnjeniga serca predstavljajoči nam slike nadčlovečanske in božanstvene, za

katerimi se vbogo človečje serce zmiram hrepeni. Poezija je moč, ki brez kakšega bodi drugiga namena uma nam kaže uzor (Ideal) človečanstva; in gledajočim leti uzor prikaže se sam stvaritelj vsega krasniga, stvaritelj letiga sveta, kateri našimu umu nigdar ne bo nazočen; poezija vse čutjenja u nas budi, in silno iz serca do serca sega. In ravno to pomeni stara pripovest o Orfeu, da je namreč on s petjem svojim divje in brezbožne ljudi umečil, vodil in izobražival.

Alj človek, ki to sliši, ali bere, nije nadzemeljskiga, samo božanstveniga roda, zato jemlje umetnik in tedaj tudi pesnik za predmet (objekt) zemeljske in človeku dosegljive ali razumljive reči, ki se mu zdijo tega vredne in dostojne, in ki so prilične za razveseljenje, ganenje in uzdignenje človečjega serca; in leti predmet obleče on u gdekako mikavno, krasno obleko, ob enim pak ga na toliko zviša, da se nam zdi oriaš (velikan), ali pak reč brez vsega nedostatka. Kadar slišimo ali beremo pravo pesničko delo, se nam zdi, da smo u nekem prekrasnem svetu otročiči, gledajoči velikanske in uzvišene slike tega sveta.

Zgorej bilo je že rečeno, da nije mogoče, iz samiga naučenja umetnik biti. To so že stari Gerki in Rimljani razpoznali; „poeta nascitur“ nam ne kaže nič kaj drugiga. In kar se tukaj od posameznih pesnikov kaže, veljá tudi od celih narodov. U narodu slavjanskem je očevidno nek čudnovit duh pesnički, ki ga je u malo kterem narodu. Poglej samo nekaj malo na polje slavjanskih narodnih pesem in boš vidil u Čehih, Poljakih in posebno u nas Jugoslavjanih množinu sadja najlepšega, z katerim bo se težko kater si bodi drugi narod hvaliti zamogel.

Iz gori rečeniga pravila se nam kaže tudi to, da nije vsak za razsodjivanje del umetnih u obče in pesničkih po sebe. Komu nije od naravi dano čutjenstvo posebno, bo si zastonj pri temu glavo belil.

§ 4.
Jezik poetički.

Velik in nadzemeljski je namen, ki ga ima pesničtvo; združivati ima bitnost (Wesenheit) človečanstva s nebitnim, slučajnim, to je večno s zemeljskim, realnim. Težko delo! Jezik vsakdajni ne peča se kaj mnogo s predmeti idealnimi; tedaj tudi pesniku nije mogoče izgovoriti u vsakdajnem jeziku one prekrasne nadahnjene čutjenja, katerih je poln. Vsaka pak misel mora svojo posebno obleko imeti, za da se nam prikaže; tedaj si pesnik *stvari* sam nov in svojmu namenu priležnii jezik, ki mu je ime *poetički.* — Pravimu pesniku to ide samó brez njegove volje; kadar mu se užge fantazija od divnih uzvišenih uzorov, in ga prisili, da nam prikaže lete čarolepostí, z eno besedo, kadar je on u stanju nadehnenja (nadahnutja), mu se naberó od sam sebe, in znano je, da se to u nekih pesnikih tako hitro godi, da njim ni je časa zapisati nje; — se vé, da je takšen jezik od vsakdajniga clo različen; in lete posebnosti jezika poetičkiga dajo *poetiko.*

Nije mogoče, u malo besedah vse ali saj glavnije lete posebnosti le nekaj širje razložiti, glej ti o tim samo nekatere besedice. — Lete posebnosti se tičó: 1. Slik ali podob in misli. 2. Besed. 3. Zvunajne spodobe pesmotvora.

1. Za dosegnuti veliki leti namen in za izreči nam svojo visoko misel, potrebljava ali rabi pesnik *a)* velikanske, oriaške obraze, da slušatelj ali bravec misli po oriaški obleki na oriaško ideo. Sem slišijo tudi poetički primeri, ki posebno služé za razjasnjenje in razsvetljenje gdekakše idee. *b)* Zaziv ali obernenje pesnika na gdekoga (Apostrophe). *c)* Izkrik. *d)* Združenje oprek (contrarium). *e)* Vzdignenje od nižje do višje idee. *f)* Pitanje ali prašanje.

Leta posebnost ne gre u poetiko, ampak u krasoslovje u vožjim smislu t. j. z izključenjem poetike.

2. Za predstavljati nam živo svoj uzor ima pesnik posebnosti tudi u posameznih besedah, kar se imenuje *besedna figura.* To se kaže, ako pesnik veznice (conjunctiones) izpuša, ali

njih mnogo stavi; tudi ako mnoge priimena ali epiteta prideva; ako eno in isto besedo pospeti i. t. d. Primerov je polno u pesmotvorih.

3. Pesnički umotvori se poznajo že po zvunajni spodobi; tukaj greta *a)* stih, *b)* soglasje ali rima, il. srok.

§. 5.

Stih. Soglasje.

Težko je o stihovstvu (Versbau) jugoslavjanskem govoriti, ker se lete reči še skoro niše nije lotil, da bi se razsvetlila; in brez zloženja mnogih sil nije na sveti kar važniga.

Besede u vsakem jeziku toljko ena proti drugoj, toljko vsaka slovka iz več slovk sostavljene besede se izgovarjajo na *dolgo*, ali pak na *kratko*. Pri tem pak je potrebno, da se gleda na *naglas* (Accent) in na *kolikočo* ali *težo* (Quantitas) slovke. Vsaka beseda, koljko bi slovk imela, ima samo *en* naglas, t. j. slovko, ki se med vsemi drugimi z višjim in bi rekel tenšim glasom izreče. Naglas je, bi rekel, zavez ali vezilo cele besede, vse slovke se *naglašene* slovke dèržé, kakor rozga svojega kola; p. *Domovina*, slovka *vi* ima naglas, vse druge se nje dèržé. Vse ostale slovke pak se izrečęjo z nižjim, naj si bo zategnjenim ali pak clo kratkim glasom. — U dozdajnih pravilah še so si vsi jeziki enaki. Pri nenaglašenih slovkah pak je u raznih jezikih velik razloček; neki jeziki namreč imajo to posebnico, da se neke nenaglašene slovke bolj na dolgo t. j. zategnjeno in nizko izrečejo. Leto posebnico imá, kar je meni znano, gerčki, latinski, česki in serbski jezik; nemški in slovenski i. t. d. pak nje neimajo; pervoimenovani jeziki imajo tedaj *a)* naglašene slovke in *b)* razun teh še potegnjene, u nemškem in slovenskem pak samo naglašene, in lete se tudi nekaj bolj zategnejo ali drugači reči, u nemškim in slovenskim jeziku je naglas in teža na eni isti slovki.

U jezikih, gde je naglas in teža na raznih slovkah, se lahko pravila derži pesnik, da so mu u pesmah zategnjene slovke *dolge*; vse druge pak naj bojo naglašene ali nenaglašene, so

mu kratke. Katere slovke so u gerčkem in latinskem zategnjene t. j. dolge, in katere kratke, to učí slovnica letih jezikov; u serbskem jeziku pak nam to kaže Vukova gramatika in njegov rečnik serbskiga jezika. — Kar pak se slovenskiga jezika tiče, se je u teku časov ta posebnica zbrisala, samo neke malenkosti še na to kažejo, p. beseda *junak* imá u serbskem jeziku naglas na pervi, težo pak na drugi slovki; in u slov. je naglas na drugo slovko prestavljen, tako da je teža u obema na isti slovki; takih besed se mnogo najde.

Slovenski pesniki se tega pravila dèržé, da je kakor tudi u nemškem naglašena slovka *dolga*, vse druge pak u daktilih dolge ali kratke po volji pesnikovoj; u jambih in trohejih pak, ako bi dve kratki vkup bile, se perva za dolgo vzeme p.

Svetu pokažite lik domače navade in misli,
Biti slovenske kervi, bodi Slovencu ponos.

U besedi: *pokažite* imá slovka *ka* naglas, tretja in četerta pak ste kratki, ker je daktil; ako bi pak bil jamb ali trohej, bi poslednja slovka dolga biti morala.

Velika je škoda, da so Jugoslavjani u teh pravilah tako razločeni, in pri Slovencih pak še je to hujše, da se naglas ne deva po vseh krajih u isti besedi na isto slovko. Skoro bi rekel, da se clo u teh rečih kaže obče znana nesloga Slavjanov.

Najnavadnije, ali običnе *stopinje* (Versfuß) so: a) trohejska –⏑ p. Slāvă; b) jambijska ⏑– p. pŏglēd; c) daktilska –⏑⏑ p. Sērbĭjă; d) spondejska –– p. ljūbdrāg; e) pyrrhihiska ⏑⏑ p. ŏsmīrjănă; f) tribrahiska ⏑⏑⏑ p. Ljūbĭčĭcă; kretiska –⏑– p. Bēlĭgrād; g) amphibrahiska –⏑⏑–, ki je prav za prav iz troheja in jamba sostavljena.

Iz letih stopinj se zlagajo *stihi*; za naše čutjenje pak nije eno, jeli rabiš ene ali druge; *troheji* so za mirne, žalostne, milosladke; jambi za urne ali hitre, strastne; daktili za vesele čutjenja, in u stihu imajo nekaj slovesniga ali svečaniga (feierlich).

Ilirski pesniki rabé največ trohej, jamba pak odviše malo, skoro nigdar; slovenski pesniki pak naj raji oba dva, tudi imamo prekrasnih šesto in petomerov; res bi čelarno bilo, ako

bi tako različne misli, ko krotko žalovanje in nevihta jeze, imele enako obleko.

Vse vèrste stihov se razdelé: 1. u *slobodne* ali proste, 2. u *nabrane*.

1. ***Slobodni stihi*** so naj navadnije zloženi: a) iz tri, štiri, pet, šest i. t. d. stopinj trohejskih n. p. –◡ | –◡; ali –◡ | –◡ | –◡ | –◡; ali –◡ | –◡ | –◡ | –◡ | –◡ i. t. d.

Tudi se lahko še dolga slovka pridá.

b) iz ravno toliko jambijskih n. p. ◡– | ◡– | ◡– i. t. d. Tudi se lahko še kratka slovka dodá.

c) Iz daktilskih in trohejskih p. –◡◡–◡, ali ◡–◡◡–◡ ali –◡◡–◡◡–◡ i. t. d.

d) Iz daktilskih, spondejah in trohejah tako zmešanih, da je peta stopinja daktil, šesta spondej ali trohej, vse druge po volji pesnika in misli; ime je timu stihu *šestomer*, ker ima šest stopinj.

e) Iz dveh stopinj daktilskih ali trohejskih, po tem ene dolge slovke za sebe; po tem iz dveh daktilskih stopinj in ene posamezne kratke ali dolge slovke; ime mu je *petomer*, ker se dve posamezni slovki lahko za eno stopinjo štejete.

2. ***Nabrani stihi***, kadar se celi takši štihi zložé u *versto* alj strofo; lete so mnogotere; poznej bomo gde kaj več od njih čuli.

Slobodni se rabé pri nas večidel u junačkih pesmah in u dramatičkih delah; nabrani u pevnih ali liričkih pesmotvorih.

Alj ne treba misliti, da se pesnik tih pravil na čisto deržati mora, posebno kadar se slobodni stihovi rabé u dolgem kakem pesmotvoru, n. p. u junačkih pesmah, to bi po časi uha bolelo. Za tega voljo so že stari Gerki in Rimljani daktile in spondeje in troheje i. t. d. mešali; in tako se najde tudi u naših pesnikih in u nar. pesmah.

Spojenje samoglasnikov (Elisio in Synizesis) se imenuje takšo izgovarjanje dveh samoglasnikov na sredi ene same ali pak na koncu ene in od kraja sledeče njoj besede, da se čuje, ko da je dvoglasnik. To se u ilirskem morebiti pregosto najde, posebno u Gunduliću; u serbskih nar. pesmah se redko najde; u slovenskih pesmah so samo najnoviši pesniki to rabiti začeli.

Spomeniti še se ima *oddehlej* ali *odmor*, in *soglasje* ali *rima.*

Oddehleja (Ruhepunkt, caesura) imamo dva: logičkiga (miselniga) in pesničkiga; logički je tam, gde misel nekaj obstoji, pesnički pak tam, kam ga pesnik stavi po notrajnoj nekoj postavi, katera pak se menja po duhu in po mislih pesnika, ki se ne dá tedaj razrediti u neobmajave pravila.

U vseh junačkih in u mnogih ženskih slovenskih narodnih pesmah, (p. desetnica, dva groba, Ženitba Matjaša kralja i. t. d.) je oddehlej, gde si pevec pri petju oddehne, med drugó in tretjó stopnjó; tako tudi u pesmi: Zvezdje, Kdo je mar, Kres itd.

Soglasje ali *srok* (rima), ki ga staroklasički niso poznali, se skoro od vsih noviih pesnikov rabi. Ostrožinski mu je naprotiven, al on sam pripozna, da srok pesmam pridá neko krasoto, neko ljubkost. U pravih nar. p. ga tudi pri nas ne najdemo. Da mu pak prave pesničke vrednosti nije, nam kaže to, ker ga u raznih stihih niše ne rabi.

§. 6.
Kako se razdeli pesničtvo?

Po gledišu, iz kateriga gledaš na pesničtvo, ga lahko mnogoverstno razdeliš.

Ako gledaš na *pesnika* ali pevca, kateriga umotvor ti je serce ganul, je on lahko ali človek brez višje izobraženosti, ki tedaj še ne razločiva med bitnim, istinitim (wesentliches) in med nebitnim (unwesentliches) slučajnim predmetov letega sveta, tedaj človek iz prostiga naroda; ali pak je človek od višje izobraženosti u raznih človečanstva znanostih. Tedaj imamo pesničtvo: 1. *Narodno.* 2. *Naučno*, *izobraženo.* — Leta razdelitev je posebno pri Slavjanih od velike važnosti ali cene, ker je u nas, ko že je gori rečeno, toliko najlepšega sadú u narodnem pesničtvu, ki se more biti noben narod na svetu neima s takšnim hvaliti.

Ako gledaš, *kako* pesnik svojo uzorno (ideal) misel prikaže, boš dobil razdelivanje u pesničtvo: 1. *Znotrajno* (sub-

jektivno, po Šileru sentimentalno ali občutljivo). 2. *Zvunajno*, (objektivno, po Šileru naivno). — Vsak pesnik se u svojih umotvorih lahko peča več z *notrajnim* čutjenjem svojim, in clo kadar nam predstavlja gdekakšen predmet zvun samiga sebe, se z duhom čutjenja toliko napolni, da nam ga predstavlja čutljivo, ko da je leti predmet z njim eno in isto bitje bil. Leta poezija je tedaj prikazanje misli ali menenja pesnikoviga o tem predmetu.

Pesnik pak se tudi lahko druge ceste dèrži, in nam predmet, ki si ga je za pevanje izbral, za *zvun sebe* ležečiga predstavlja, in tako nam ga kaže objektivno, predmetno in u resničnem stanju.

Pesmotvori starih Gerkov in Rimljanov so malo da ni vsi zvunajni ali subjektivni; noviji imajo preveč znotrajnih. Gundulić in malo da ni vsi dalmatinski pesniki so bolj subjektivni, Kačić, in tako imenovane serbske nar. pesmi so objektivne. Jaz mislim, da ne bo trebalo besed tratiti z dokazom, da je poezija objektivna mnogo višje cene od znotrajne; ker u teku vekov se menjajo menenja ali misli o istem predmetu, predmet sam s bitnimi svojimi svojstvami pak stoji še nepremakljiv. — Znotrajna poezija se lahko zverže u sanjanje; zvunajna pak u brezčutljivost; težko je današnji dan pesniku čisto objektivnim biti.

Letimu razdeljenju (namreč u znotrajno in zvunajno) je podobno drugo, namreč u pesničtvo *staro klasičko* in *romantičko;* alj leti razloček ne leži u znotrajni bitnosti poezije, ampak izvira iz teka vekov, in iz višje izobraženosti naših dob. Granica ali meja med njima je okol početka kristjanstva. Leti razloček je osnovan *a)* na menenjah in mislih stare, in kristjanske vere. Pri predkristjanskih narodih prezlato in globoko upanje in resnica, da bo nam po letem življenju drugo in lepše cvelo, še nije bilo tako razprostranjeno; pri nas je leta resnica najprostimu, neizobraženimu človeku živo u serce zapisana. Starodavni so si cilj in konec svojga djanja u zemeljskem življenju mislili; mi pak svoj pogled švignemo iz letiga na drugi svet. Od tod izvira čarovno in nebesno čutjenje nedokončljive ljubezni, ki tolikrat več na zagrobno, večno, kó na

tukajšnje, začasno življenje gleda. *b)* Na nesmiljenem gerdem sužanstvu pri starih od ene, in na slobodi večoj pri novijih od druge strani. *c)* Na različnem stanju in razmerah ženskiga spola pri starih in novih narodih. *d)* Na višjoj izobraženosti današnjoj.

Ako pak gledaš na *predmet*, ki ti ga pesnik predstavlja, ti premore on:

1. Najaviti gdekako znotrajno mu čutjenje svoje, in ker so takši pesmotvori ali namenjeni za pejenje ali se mar clo lahko pejejo, nje imenujemo *pevne* ali *pevateljne*. Gerki pevahu nje k liri; zato so nje imenovali *liričke*.

2. Pripovedavati gdekaj pretekliga tako, ko bi on takrat pri zgodbi nazočen bil. Tedaj nje imenujemo *pripovedajoče;* Gerki so nje imenovali *ποιησις επικη* po besedi *επος* pripovest; in odtod imenujó noviji narodi leto pesničtvo tudi *epičko.*

3. Premore on svoj umotvor tako vrediti, da se nam osobe *delajoče* predstavljajo, in pesnik se clo, bi rekel, skrije; zato se imenujó pesmotvori *delateljni* ali *činivni.* Gerki so nje po besedi *δραω delati* imenovali *δρᾶμα delo*, *čin.*

Mnogokrat lete vèrste (Gattung) ni so na čisto razdeljene, ampak so tako zmešane, da se u malički pesmici vse tri znajdó. Takše pesmi, ako je *ena* vèrsta u njih bolj očevidna od ostalih in poglavitna, se prištevajo leti vèrsti, kar se p. pri romanci kaže; ako pak to nije, da bi se vidila *ena* poglavitna versta na njih, se mora napraviti še ena vèrsta, in ta se imenuje

4. *Smes*, u kateri razdel se štejejo tudi pesmotvori, ki niso čista in sama poezija, ampak katerim je razun čutjenja ko namen ali cilj tudi podučevanje razuma bravcoviga.

PEVNI DEL.

---

§. 7.

Pravila občenita.

Lirički pesnik nam čutjenja, ki so mu o gdekakim predmetu (Gegenstand) serce nadahnile, u živečnem jeziku kazuje. Vse tedaj, kar premore človeku serce ganuti in uplameniti, premore biti tudi predmet za liričkiga pesnika. Pervi glas človeštva bil je lirički; kó je tudi pervo jokanje deteta začetek liričkiga življenja. — Kadar mati miljeno dete uspava, mu peje ginjeniga serca milo pesem; kadar žanjice u vročini oznojene žito žanjejo, njim teče lepa popevka iz ust; kadar sonce izhaja, se ti polni serce s pobožnimi čutjenjami in pesem se proti nebu uzdigne; ako si u krogu prijateljskem dobre volje, se razlega veselica pesmica; ako sovražnika brezsveta roka pravice tvoje domovine ruži, se ti razjezi duša, i ti zavpiješ: Naprej, naprej. žareči meč osvete itd. in kadar se spomniš na Vidov dan, ti žalost oblije serce, ki prekolne peklensko izdajstvo vere in domovine.

Glej neštevilnih predmetov za liričko poezijo. Iz tega lahko vidiš, da lete poezije samo u narodu ne je, kateri neima čutjenja; tudi to lahko iz tega razsodiš, da take strastne čutjenja imajo tudi svoj poseben jezik; pesnik, ki peva o predmetu ležečem zvun sebe, ne more nikdar tako živečno, tako strastno peti, kakor lirik. Lirički pesnik je grom, ki naj globlej u serca tresne, in kakor se blisk ne trudi po ravni cesti sve-

titi, ampak se vija in suče, gde mu je več unetila, ravno tako lirik ne hodi po vsem ostalim pesnikom navadni cesti, ampak gre kamor ga pelja čutjenje, ki mu je serce užgalo. Ne treba se bati, da bo pri tem brezredno se zablodil od prave poti, vsako silno in naglo čutjenje ima leto svojstvo in posebnost, da ne dopusti nikakše ptuje drugostranske misli, ampak vse njegove misli so iz eniga izvira.

Iz tega pak tudi sledi, da kakor jezik tako tudi spodoba zvunajna u letih pesmotvorih od vsih drugih različna biti mora.

Zato so si pesniki iznajšli razne vèrste ali strofe, stari Gerki in Rimljani so njih mnogotere imeli; najbolj navadni ste: a) alkejska, poglej obraz

∪ – ∪ – ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪̲
∪ – ∪ – ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪̲
∪ – ∪ – ∪ – ∪ – ∪
– ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ – ∪

in b) Savina, poglej obraz

– ∪ – ∪ – ∪ ∪ – ∪ – ∪
– ∪ – ∪ – ∪ ∪ – ∪ – ∪
– ∪ – ∪ – ∪ ∪ – ∪ – ∪
– ∪ ∪ – ∪ – ∪

Mi južni Slavjani razun Mušickovih odah neimamo skoro kaj u tih vèrstah. Lete in druge nespomenjene strofe se rabé samo u pevnih pesmotvorih; in tudi leti so največ pisani u štirih, šestih ali osmih trohejskih stihih, štiri, pet ali šest stopnih; včasi se najdejo daktili redko pak šestomer, in takrat zmeram mu je pridružen petomer.

§. 8.

Razdeljenje pesničtva pevniga.

A. Po predmetu.

Leti razdel pesničtva razredjivahu* stari navadno u *ode*, *hymne*, *dithyrambe*, *elegije* in *popevke* Anakreontske ali *posvetne*.

a) *Oda* — gerčki „ode“ t. j. pesem za pętje, popevka —

* Enostručni čas pretekli, namesto: so razredjivali.

bila je starim pesem najvišjega duha, od katere posebno velja, kar je gori na početku pesničtva pevateljniga ali pevniga, kakor tudi, kar je o strofah iz raznih stopnicah rečeno; ne treba tedaj kar več o tem.

Za ode u letoj knjigi derži: Pevcu, Rodoljubje. U ilirskim Utěha Ilirii, i. t. d.

b) ***Hymnus*** bila njim je oda pobožna, peta pri gerčkem žertvovanju na hvalo Bogov in to u najuzvišenijem najvišjem duhu. Naj slavniji hymni so psalmi kralja Davida — kar se tiče pesničtva pobožniga, njim nije para u nobenem narodu — in hymni starogerčki.

Današnji dan nam je ***hymnus*** oda, u kateroj pesnik prikazuje čutjenja, obudjena po premišlovanju nadčlovečanskiga, po želji za nevidljivim.

Za hymne dèrži: Pod lipo; Domohod duha; Oda Bog. U ilirskim: Bog u veličanstvu svome i. t. d.

c) Kakor hymnus nije kaj drugiga ko oda pobožna, tako bil je ***dithyramb*** oda peta na čast boga Baka; u letih pesmah bili so pesniki, kar se tiče spodobe u menjanju napeva (viže) in u načinu glasa, tako slobodni, ko razujzdane bakantice u svojih divjih igrah in plesih.

Sadaj naravno takih pesmi ne imamo; sadajni tedaj imenujejo s tim imenom pesmi ko oda visoko nadahnjene, katere se ne dèržé samo ene in posebne zvunajne spodobe ali vèrste.

d) ***Elegija*** — gerčki u starodavnem času žalostna, potler vsaka u šesto- in petomerih složena pesem — po naši besedi ***žalostnica***, je pesem, katera žalostne pesnika čutjenja kazuje; leta žalost izvira pesniku iz prispodabljanja všeče, vesele preteklosti, in žalostne sadajnosti. Leta žalostna sadajnost more biti tudi predmet za odo; alj oda njo drugači popeva, oda nas zdigne nad tesnote in reve letega sveta, u žalostnici pak nas nadvlada leta žalost, in tako, da kdor pesem čuje ali bere, občuti lete tesnote in reve; taka oda je prilična gorski reki, ki se valja brez ogleda na bereg ali obale čez stermo skalovje, katero s časom omeči in razdere; žalostnica pak reki u ravnini, ki se valja tiho in mirno med beregoma.

Ravno tako pak je tudi spodoba zvunajna mirnija in prosta; stari Gerki in Rimljani so imeli elegičke stihe t. j. šestomer zjedinjen s petomerom; sadajni pesniki rabe najraji troheje včasi tudi jambe.

K žalostnici gre tudi *heroida*, u kateroj pesnik žalostnih svojih misli ne kaže iz samega sebe, ampak nam kaže gdekako osobo, ki svoje žalostne čutjenja u serce druge osobe izleva; tedaj bi njo lehko prišteval *listom* ali pismam. Najglasovitnije so heroide Ovidove, in razun dveh takih po Lučiću u ilirsko prevedenih neimamo Jugoslavjani ni ene.

e) Popevka Anakreontska — po Anakreontu, pesniku starogerčkem tako imenovana — popeva veselja tega življenja; današnji dan se imenuje pesem *posvetna* ali *svetna*, in ona in pobožna skupaj imate ime *popevke*, ker sta sadaj samo leti dve vèrsti prav za prav zloženi za petje.

Popevka je tedaj pesem prav za prav namenjena ali saj tako zložena, da se za petje clo vleže, naj si bo kar se zvunajne spodobe ali pak stopanja ideah tiče. Predmet njoj je lahko vse, kar gre u obseg poezije; alj se razloči od vseh drugih, ker stopa bi rekel z mirno nogo čez poljane cveteče nam u tem življenju, in gleda mirno veselečega se lica lepote letiga sveta; in tudi takrat, kadar vzdigne oko do višav božjih, pesniku ne igra serce od onega uzdignjenja, s katerim se vzdiga hymnus, ampak nam kaže po malem in mirno vsemogočnost božjo, ali pak čast gdekakšega kristjanskiga predmeta.

Po takem se razdeli zdaj popevka, ko že smo gori vidili, u dve strani: *α) u Popevko pobožno. β) u svetno* ali *posvetno.*

α) Popevka pobožna ima isti namen, ki ga ima hymnus, samo da nije tega uzvišeniga ampak mirniga duha, za da se lahko poje po cerkvah; ona nam tedaj kaže čutjenja zbudjena u nas po mirnem razgledavanju razmer in zaveze med nadčlovečanskim ali nebesnim in med človečanskim.

Pri nas Jugoslavjanih je malo takših pesem, ker so razmere cerkvene letemu pesničtvu malo priležne, ampak še le protivne.

β) Kar je popevka *svetna*, lahko vidiš iz malo preje re-

čeniga. Tukaj tedaj grejo veči del napitnic in davorije, ako niso ode; pesme svatovne, pesme od ženkinj i. t. d.

Malo da ni vse pevateljne ali liričke narodne naše pesmi so svetne, in u slovenskih tudi mnoge pobožne popevke; pesnika prostiga posvetne skerbi in težave vlečejo k zemlji, tedaj se ne vzdigne nigdar u one višave čutjenstva, iz katerih izvirajo uzvišene pesničtva vèrste ko p. hymnus ali oda.

B. Po spodobi zvunajnoj.

Razun letih že Gerkom in Rimljanom poznanih vèrst pesničtva gledajočih samo na čutjenje in predmet še je zdaj nekoliko drugih, porodivših se iz novijih južnih narodov, in ki se od dozdaj pregledanih samo po zvunajnoj spodobi razločé! Mnogo bi njih lahko spomenil, alj razun *soneta* in *glose* je pri nas tega malo kaj poznano, tudi se leto umetlanje (Künstelei) in vijanje duha včasi igrača in spačenje pesničtva zdi.

Sonet — talijanski pesem glaseča se — umetno je upletena pesmica, zložena iz 14 stihov soglasečih ali u rimi. Soglasje je zmirej tako razpoloženo, da je pervih osem stihov u dvema strofama pervi, in ostalih šest stihov ravno tako u dvema strofama drugi del soglasenja. Najnavadnija je za pervi del, leta spodoba: a b b a; a b b a; za drugi je soglasenje razno razpleteno; najnavadnije spodobe so: a b c; a b c; ali a b a; b a b; ali a b a; a b a; ali a a b; c c b; i. t. d.

Umetno uredjen sonet ima ko neki hočejo u pervi strofi uvod, u drugoj pridá gdekak primer, u tretjoj se k koncu pripravlja in u poslednjoj je glavna misel cele pesmice.

Iz letiga uredjenja sonetov sledi, da nije mogoče misel le malo širjo u en sonet uleti; tedaj je iznajden *sonetni venec*; leti ima petnajst sonetov tako združenih, da se poslednji stih vsakiga soneta stavi za pervi stih sledečega soneta; in poslednji stih štirnajstiga je ob enem začetni stih perviga, petnajsti sonet pak ali *magistrale* je zložen iz začetnih stihov vsih štirnajst sonetov.

Ivan Kollár zložil je svoje delo „Slávy dcera“ u samih

sonetih; med Jugoslavjani njih je največ, in najlepših zložil Prešern.

Glosa k nam iz španskiga presadjena ima običnо verstico iz kakše druge pesmi tako za temelj (fundamentum), da vsaka iz osem ali deset stihov zložena vèrsta ima eniga iz temelja za poslednji stih.

§. 9.

Razdeljenje pevniga razdela u letoj knjigi.

Jaz bi se mogel u letem delu dèržati istega razdeljenja, alj razni uzroki — med drugimi tudi leti, da mi knjiga ne naraste preveč — so me napeljali, da leti del razredim po sledečem:

1. Popevke, ki se razdelé:
   a) u pobožne,
   b) u svetne ali posvetne.
2. Žalospevi ali žalostnice.
3. Uzvišene, u katerih so zadèržane ode in hymni.
4. Soneti.

I. POPEVKE.

a) POBOŽNE.

Božična pesem.

Ta sveti dan veseli dan
Vsem ljudem od Boga dan.
Pri jaslicah, pri Jezusu
Čestimo, hvalimo veseli dan.

Vsi hitro lesem pridite,
Boga s angelci hvalimo —

K njemu so pastirci šli,
Po njih stopinjah jih bomo došli. —

Zemlja, nebo, vse se veseli,
Da večni Bog se nam rodi. —

Perklonite se k jaslicam,
Angelci klečó pred Jezusam. —

Jezus le v štalici leži,
Vendar je vreden vse česti. —

Nobeden ne žaluj ta dan,
Jezus je nam na svet poslan. —

Kedar bo življenja kraj,
Nas bode vzel v sveti raj. —

Iz Majerove pesmarice cerk.

Postna pesem.

Dab' človek ti vedel, kaj Kristus tèrpi!
(Po celim životu ni druz'ga ko kri.)

Na glavci 'ma krono pa tèrnič bodeč,
(Mariji sèrce prediva vse glih kakor meč.)

Žalostna mat — božja pod križem kleči,
(Preljubi nje sinič na križi visi.)

Oj na križi je visel, na križi je vmèrl,
(Vsim vernim dušicam nebesa odpèrl.)

Od pekla od martre odrešel je nas,
(Gor v svete nebesa zavišal je nas!)

Jz Majerove pesmarice cerk.

Pesem o devici Mariji.

Češčena si roža Marija
S gnado božjo napolnjena,
Od Boga si zvolena,
Svete Trojice nevesta:
Prosi Boga za nas Marija!

Oh Marija mati božja
Jezusa deteta rodila,
Zemlje in nebes stvarnika,
Našega odrešenika:
Prosi Boga za nas Marija!

Marija mati cartana,
S lepimi rožami obsajena,
Mati sladka dobrotljiva,
Vsemu svetu ljubezniva:
Prosi Boga za nas Marija!

Marija mati prečista,
V rojstvu ostala devica,
Mati veliko vsmilena
K pomoči si nam nagnjena: (!)
Prosi Boga za nas Marija!

Lepoti tvojej čudi se
Sonce, luna, nebo, zvezde,
Zemlja, ljudi, vsi angelci,
Se trese ječa peklenska:
Prosi Boga za nas Marija!

Marija mati čestita
Vbozim ljudem milostiva,
Svetlejši kakor danica,
Svetiga duha kamerca:
Prosi Boga za nas Marija!

Oj snažna devic devica,
Oj častna božja rojenica,
Oj zemlje nebes kraljica
Bodi naša priprošnica:
Prosi za nas Marija!

Marija nebeska zarija,
Živih in mertvih pomoč,
Pomagaj vsim siroticam
In vsim vernem dušicam:
Prosi za nas Marija!

Ti obveseliš svetnike
In vse nebeske angelce,
Na svetu vboge revnike,
Odganjaj reve in bolezni:
Prosi Boga za nas Marija!

Prosi za nas svojga sina,
Da nas v nebesa zapelja
K Očetu ter svetimu Duhu.
To nam sprosi oj Marija
In vsa nebeska družina!

Pazka. Leto pesem je g. M. Majer vzel iz rokopisa od l. 1651, ki je bil v Kalobji na Štaj. najden.

Popevka od zakona.

1. Poslušajte kristjani vsi,
Posebno pa vi zakonski,
No ženih no nevesta ti,
Na moje tri reči.

2. Oj zakon je presveti stan,
Od samega Boga zbran,
Že Adam v paradiži tam
Je bio z Evoj zdan.

3. Zato pa ženih prav včiniš,
Če oženiti se želiš,
Ti stari zakon ponoviš,
Če zvesto ga zderžiš.

4. Do zdaj si bil poln mladosti,
Al dnes se 'maš odstaviti;
Boš mogel, gde že koli si
Prav mož se skazati.

5. Do zdaj si bio prevzetjak,
Si biti hteo vsem junak;
Ponižaj se, vem si sromak,
Nebodi kak divjak.

6. Nevesta! stopi pred oltar;
Oblubiš jemu biti par;
Le zvesta bodi ti vsigdar,
Ovači bo ti kvar.

7. Glej tvoje rože cartane
Se bodo dnes posehnule;
Vesele tvoje ure vse
Do zdaj dokončane.

8. Zdaj mine mladost na enok,
Že začne se broj vseh nadlog;
Zdaj nesmeš več nasred otrok
Zameril bi ti Bog.

9. Le doma je ostajati,
No z malim gospodariti;
No noč no dan 'maš gledati,
Kde komu kaj sfali.

10. Do zdaj si bila grešnica
Z gizdavim vencom cirana;
Od zdaj pa boš ponižana
Pokoro delala.

11. Pa dnes še le necagaj ne,
Kristjan ja cagati nesme,
Tvoj Bog ti dobro že napre'
Za vso težavo vé.

12. Zveličar Kristus Jezus sam
Je v zakoni, kak v Kani tam;
Pomoči vse, to dobro znam,
Rad dava zdanim vam.

13. Ja, če se lepo bogata,
Bog vama vse pomoči dá,
No če mu verno služita,
Še bota zvolena.

14. Le njega vidva pros'ta zdaj:
Naj z gnadami požegna vaj,
Da bota vse terpela raj
Za ti nebeški raj.

Pazka. Leto pesem uzel sem iz svoje zbirke slov. nar. pesmi; okol Ptuja in Ormuža (Friedau) njo pri zdavanji ali poročenji radi pojó; kdor pak njo je zložil, nevem kaj reči. Kar se tiče sloga ali stila, sem njo pustil, kakšno sem njo najšel; samo u 2. versti ali strofi sem namesto: *ti zakon*, rekel: oj zakon; potler namesto *tan*, *san*, van i. t. d. sem rekel *tam*, sam, vam i. t. d. in namesto *de* je tukaj rečeno *bo*; *do* u 4. stihu 7. vèrste je po štaj. rečeno m. *bodo*.

Zvezdje.

Tukej gori se neznani
Velki sveti sučejo,
Z lučjo sonca so obdani,
Krogle pote tekajo;
Zvezda zvezdi je soseda,
Njih za nas števila ni,
Ena v drugo svetlo gleda.
Vsaka božjo čast gori.

Svetla cesta je razpeta
Čez brezkončen neba zid;
Tam se vozi čast Očeta,
Viža pote zvezdnih rid;
Vse je kroglo, vse se miga,
Vse od ognja sveti se;
Vse oznani, de velika
Roka svet stvarila je.

Tvoje veličastvo, Večni!
Trume zvezd nam pravijo;
Kako bomo še le srečni,
Če mi k tebi pridemo!
Skoz teh svetov svet bo pela
Naša duša Stvarniku,
Zverha svetov bo sedela,
Pila petje angelsko.

Gospod, pri nas ostani!

(Na konci leta.)

Popotniki smo vtrudeni
In pot nam je neznana,
Ki od modrosti Tvoje nam
Prihodnje še je dana;

S težavam' smo povsod obdani —
  Gospod, pri nas ostani!

V oblasti smo sovražnika,
  Ki nam nastavlja mreže;
Preslabi smo, mu branit se,
  S pomotami nas veže;
Obvaruj nas, sej teb' smo vdani —
  Gospod, pri nas ostani!

Dobrot, k' si nam dodelil jih,
  Prerajtat' ni števila,
V nesreči, v sreči čula je
  Nad nami roka mila;
Zdaj prosimo hvaležno zbrani:
  Gospod, pri nas ostani!

In če vihar je strašil nas,
  De smo se šibe bali,
U svoji smo nezmožnosti,
  Pred tabo trepetali:
Je angelj Tvoj nam bil na strani —
  Gospod, pri nas ostani!

Vodila nas v življenji je
  Previdnost Tvoja sveta,
De zdravi srečno smo prišli
  Do konca tega leta;
Utrudeni smo in zaspani —
  Gospod, pri nas ostani!

In kadar pride ojstri dan,
  Ki k tebi nas pokliče,
Naj duh volján namesti nam
  Del naših sodne priče!
Takrat Gospod pri nas ostani!
  Gospod, pri nas ostani!

Malavašič.

b) POSVETNE.

Star pevic ne boj se peti!

Čebelca visoko
  Gori v planine
Perletna si vupaš
  Snežne na brine?

Si letala nisko,
  Zberala cvetje,
Nanašala mladim
  Celo poletje.

Kraljéva te roža
  Vab' na višave,
Te matica pošle
  U goličave.

Hitiš prot oblakam,
  Nič ti nemaraš,
Tvoj rod je nebeški,
  Ti se ne staraš.

Neboj se mi pesma,
  Ak si globoko,
Naj beli se glava,
  Stopi visoko.

Anakreon sivčik
  Na gosli poje,
Mej lasce rumene
  Zapleta svoje.

Vodnik.

Na moje rojake!

Krajnc! tvoja zemlja je zdrava,
Za pridne njé lega najprava,
  Polje, vinograd,
    Gora, morje,
  Ruda, kupčija,
    Tebe redé.

Za vuk si prebrisane glave,
Pa čedne nu terdne postave;
  Iše te sreča,
    Um ti je dan,
  Najdel jo boš, ak
    Nisi zaspan.

Glej stvarnica vse ti ponudi,
Li jemat od nje ne zamudi;
Leniga čaka
Stergan rokal,
Paljca beraška,
Prazni bokal.

Vodnik.

Kreganje.

Naj mi para pride le,
Naj mi pride k hrami!
Rajši v kèrčmo kvartat gre,
Kak večerjat z nami.

K mizi bèrž! kaj čakamo?
Jaz mu bom že dala
Jesti, da se čohal bo,
Ter ga z hiše gnala.

Za svoj golt on prav skerbi,
Tega pa nevidi,
Da je v piskri mal' soli —
Pridi mi le pridi!

Dobro tuklo ma domá,
Ma doma žganice,
Pa le v kèrčmo raj šajtrá,
Kjer košta šestice.

Da smo skoro nagi vsi,
Tisto ni mu v glavi;
Nemre kože rešiti,
Kje podplat — oglavi?

Naj mi pride bèrž domo,
Jaz mu bom že dala
Jesti, da se čohal bo,
Ter ga z hiše gnala.

Šamperl.

Godec.

Povsod me poznajo
De tičik sim zvit.
Veselje imajo
Med se me dobit!
Jim pravim, jim lažem,
Se smejam, norím,
Pa norce jim kažem,
De v gosli dobím.

Doma skor nikoli
Me viditi ni;
Le rojim okoli,
Kjer kej mi diši.
Na vsak' ženitnini
Nar pervi sim svat,
Še rajši per vini,
Ker pijem ga rad.

Nevesti, ženinu
Perliznit' se znam,
Očet' starašinu
Obilno čast dam.
Norčije uganjam,
Pa larmo igram,
Povsod se perklanjam,
Kjer upat' kej 'mam.

Jo režem, zavijam
Basist, trobentač;
K tlam s peto perbijam
Piskač alj skripač.
Kaj maram? žvèrgljati
Znam tako lepó,
Ni treba se bati,
De b' dolgčas mi b'lo.

Jez Orfeja, Pana
Posnemam oba,
Ki godca mi znana
Nar perva sta b'la.
Tud Baha spoštujem,
Ker p'jancov je Bog,
Le k njemu zdihujem
Me rešit 'z nadlog.

V adventu in posti
Za mizó tičim,
Umiram slabosti,
Se stradat učim.
U dimnik obesim
Trobento in bas,
Pa žalostno pesem
Prepevam na glas.

Po čevah me grize,
V trebuhu boli,
Ker prazne so mize,
Želodec medli.
Ni vina, ni kruha,
Klobas in mesá,
Per ognji se kuha
Mi sok iz ovsá.

Ošteva, obera
Me žena terdó,
Roti in zadira
Se na-me gerdó.
Debele požiram,
Pa voljno terpim,
Z lažmi se podpiram, —
S tim ženo krotim.

Po svetu kar lazim,
Bogat nisim bil,
Ker druz'ga ne pazim,
Kot de bi ga pil.
Če struna se glasi,
Se sučem z betám,
U drugim pa časi
Potegnem s pesám.

Žemlja.

Popotnik.

Popotnik pridem čez goro,
Od doma vzamem še slovo,
In kamor se oko ozré,
Povsod se mu nov svet odpré.

Tud tukaj solnce gre okrog,
Dolino vidim, hrib in log;
Pa naš hrib lepši zeleni,
In solnce naše bolj bliši.

Tud tu cvetó cvetličice,
Po njih šumé čebelice;
Pa naših rož je lepši cvet,
Čebelic naših slajši med.

Skoz mesta hodim in vasi,
Povsod drugač se govori;
Jez, ptujc, nikogar ne poznam,
In vsred ljudi povsod sim sam.

Prijatli se objemajo,
Pojejo, si napivajo;
Jez grem po poti tih mem jih,
Vse prazno v pèrsih je mojih.

Dežela ljuba, kje ležiš,
Ki jezik moj mi govoriš?
Kjer znanci moji še živé,
Prijatli moji v grobih spé?

Zdihujem, prašam vedno: kje?
Prijatli, k vam želi serce;
Perute imeti si želim,
De k vam domu, ko ptič, zletim.

Strell.

Sprememba.

Pozdravim vas ptičce!
Ki 'z daljne dežele
Ste k nam perletele.
Ko toljk' perletite,
Še meni odkrite:
Kaj vidile ste!

Povejte mi ptičce!
Kje rožce rastejo,
Ki zmiram cvetejo?—
Krog cvetje se vidi,
Pa kmalo ga spridi
Vročina in mraz.

Povejte mi ptičce!
Kje sonce li sije,
De oblak ga ne krije? —
Po hudim viharji
Naj lepši so žarji,
Je dan pa je noč!

Povejte mi ptičce!
Kje radost stanuje,
Nihče ne žaluje? —
Veselja je dosti,
Pa več še britkosti, —
Je smeh pa je jok!

Povejte mi ptičce!
Na kterim li mesti
Prijatli so zvesti?—
Je zvestih pač malo,
Zmed dvajset goljfalo
Devetnajst te bo!

Povejte mi ptičce!
U kterim li kraji
Je sreča naj raji? —
O sreča je sitna,
Še prav stanovitna
Nikolj ni bilá.

O ptičce preljube!
Kot ve, tud mi gremo,
Postati ne smemo; —
Nikomur ostaja
Na svet' se ne daja,
Spreminja se vse.

J. Hašnik.

Pesem v setvi.

Pridno in neutrudljivo
Orjemo vsak svojo njivo,
S petjem gor' in dol' grede;

Sej veljá, perst razvaliti
In njo skerbno vso zdrobiti,
  Kakor grobu setve gré.

Vsak z drevesam se ponaša,
Za počitek nič ne praša,
  Dokler vse storjeno ni.
Lemež, čèrtalo le rita,
Mater zemljo nam vplodita,
  De v nji zerno se vmnoží!

Oko v zemljo obernimo;
Ž njo se dobro soznanimo,
  Ona naj nam mila bo!
Sej nam večno ni živeti;
Vs' janim biti, v grobu stleti,
  Je tud' nam odločeno.

Obetavno zerno sejmo,
In v odperte grobe glejmo,
  De se delo nam prav vda.
Kar je vsjano, zabranajmo;
Kar umèrlo, pokopajmo,
  In zaupajmo v Bogá!

Milo sonce bo sijalo,
Nebo topli dež dajalo
  Na nezmožno zelenjad;
Sneg bo padal in zakrival
Setev, in v svoj plajš zavival
  Naših njiv prihodnji sad.

Zlato žito bo zorelo,
Kamor se je zerno delo,
  Sej je zvesta mati — pèrst;

Kar v njo deneš, ni zgubljeno,
V trohljivosti prerojeno,
Verne setev boljših vèrst.

Kar umèrlo je pred nami,
To le dremlje v hladni jami —
Setev vsjana od Bogá;
Dalj scer čakati bo treba,
De razpade grobov gleba,
De ta setev pride 'z tla.

Kdor to setev obžaluje,
Vervaj: večno ne trohnuje,
Kar umèrlo je zmed nas;
Umerjoči prah telesa
Klije v jami za nebesa —
Sad za vekovečni čas!

Rodoljub Ledinski.

Modri pivec!

(Po Felingerjovi pesmi.)

Kaj petica? kaj učenje?
Kaj brez vina čast veljá?
Vse brez vina trud, morjenje,
Bólj nemirniga duhá!

Kor.

Natočite,
Bratje pite
Čisto kapljo ko zlato!
Natočite
Izpraznite
Drage kupico polno!

Per veseli družbi vzdigne
Se visoko mi sèrce,
Polna kupica pomigne,
Skèrb, nadloge mi pospè.

Kor.

Natočite, itd.

K' veter letica bežijo,
It', kar pride, more tje!
Groba modri ne bojijo
So prijatli kaplice.

Kor.

Natočite, itd.

Uživati je živeti
Modro vžiti osrečí;
Urica ne dá se vjeti,
Ko bi pihnil, odletí!

Kor.
Natočite, itd.

Morejo li černe misli
Pooblačiti obraz?
Morejo pogledi kisli
Obrestovaršiti nas?

Kor.
Natočite, itd.

Brat, ne glej tako megleno!
Vince oživi okó,
Greje ti serce ledeno:
Zverni kupico polnó!

Kor.
Natočite itd.

Vince od Boga darvano,
Nam serce oveselit'!
Le hudobnikam ni dano
Z vincam se odžalostit.

Kor.
Bratje, pité!
Natočite
Kupice si do vèrhá!
Uzemite,
Vsi izpite
Vse zdravičice do dna!

E. J. K.

Kdo je mar?

Vse doseže, kar mu drago,
Bodi slava, bodi blago;
Vse doseže sosed moj.
Dlan domá mu ne odreče,
Gre na tuje, dobro steče
Njemu zlata kaplja znoj.
Vidši tujče krasne čine
Se zavname iz daline —
Kdo je mar?
Mi zapojmo: Rodovine
Je slovenski oratar.

Čujte bor, vojaške roje!
Krogla žvižga, boben poje,
Grad vali se v sip in prah.
Vragu peta se zabliska,
En junak za njim pritiska,
Udri, udri, mah na mah!

Kjer zadene, iskra šine,
Šest jih pade, kjer porine,
Kdo je mar?
Ta pogumen korenine
Je slovenski oratar.

Blaga polna tèrg in cesta,
Barka plava v daljne mesta,
Velki kupec pošlje vse.
Nam nanese mire, zlata,
Njemu vse odpèrte vrata,
Zemlja skor njegova je.
Kupi polje, plavž, grajšine,
Dnarje meri na štèrtine,
Kdo je mar?
Ta bogati korenine
Je slovenski bogatar.

V zbor učenih, veda slava,
Stopi moder, bistra glava,
Vse jezike sveta zna.
Če zapoje, vse pogleda,
Na katedru grom beseda,
Zvezde šteje, pravdo da.
Svet posluša modrovine,
Se začudi koncu tmine,
Kdo je mar?
Taka glava korenine
Je slovenski oratar.

Nek se trudi v sodni hiši,
Rase krepko, viši, viši,
Pravde čist, železen hram.
Vse ga slavi, vsi so vneti,
Zvezda se na pèrsih sveti,
Cesar clo ga čisla sam.

Kakor sonce iz višine
On zasije, krivo zgine,
Kdo je mar?
Ta pravičen korenine
Je slovenski oratar.

Pusti svet opravke svoje,
„Sursum corda“ v domu poje
Mož pobožen, rajski svat.
Vse oberne v božjo slavo,
Mitra kinči sveto glavo,
Papež piše: „Ljubi brat!“
Kadar grob nemilo zine,
Angelj čist na svetu mine,
Kdo je mar?
Ta pobožen korenine
Je slovenski oratar.

Bodi v tugi, bodi v šali,
Zmir ponižno Boga hvali,
Ter ne zabi rojstva nit,
Skaz je njemu krasno lice,
Uma, sprave, sle, pravice
Zvezdojasen, čist osvit.
Če zavist lizuna zvine,
De zamèrdne sin kèrtine:
Kdo je mar?
Zagromimo: Čast očine,
Scer slovenski oratar!

I. Koseski.

Kdo ve?

Velikokrat mislil zamaknjen že sim,
Kak vender prečudno je moje serce,
De komaj vesel se že zopet žalim;
Kaj celi in terga mi vedno rane.

Enako je prizmi — presije jo žar —
Vse mavrice barve živeče budí;
Tak doma ljubezen — ki božji je dar —
Mi v sercu veselje in žalost rodí.

Glej tlačil rojake je sužnosti mrak,
Svoboda jih reši morivnih tamot;
Ko vzdigje se hitro pobežljiv oblak,
Odkrije se mnogo domačih sramot.

Zdaj zbirajo družbe se materi v bran
Rešiti ji sleherno njenih pravic,
Alj ljuljka sinov se pokaže in kan,
Strup mater morí njih nesramnih krivic.

Za mater živeti, umreti želim —
Kaj more le biti, prijatli kdo ve?
De komaj vesel se že zopet žalim,
Kaj celi in terga mi vedno rané? —

L. Toman.

Clovek brez rodoljubja.

Kar drevo brez žalga cvetja,
Brez klasovja lepo žito;
Kar je ladja brez zavetja
Gnana v jezero serdito;

Kar planjava je pobita
Od vremena, toče sile;
Kar je dan brez sonca svita,
Kar je noč brez lune mile;

Kar polja brez rož cvetečih
Brez snega nar viši gore;
Kar devica brez rudečih
Lic, čistosti jasne zore;

Kar podložni brez povelja,
Brez očeta so sinovi;
Kar nebesa brez veselja,
Brez vladarja vsi svetovi:

Oj to človek brez iskrene
Je ljubezni domovine,
Ki, če žalost jo zadene,
Zapusti jo, de pogine;

Jo izdaja, zaničuje —
Le za ptujstvo moč potrosi;
Ki ni vreden, de varuje,
De ga v sebi dalj še nosi.

L. Toman.

Zagovor.

Zmiraj najde se še kteri,
Ki prostost na vatle meri,
Posvaruje skerbno me,
De pustim naj pesmice,
Ki svobodo preslavitno
Povzdigujejo očitno.

Bratic dragi! kaj začeti
Serce hoče, kaj zapeti
Vender druziga kar zna,
Kar življenja zgodba ga
Le navdihje, ga prežari,
De poječe v strune vdari?

Alj zamorem zamolčati,
Mertvo v sebi zakopati,
Kar se silno prebudi,
Kar mi vnema žarno kri;
Kar požgati serce hoče,
Serce mlado, živovroče?

Glej, kot morje se vzdiguje,
Na ostrove vale bljuje;
Kviško rase njega plan;
Ti pogon je čudni znan
Rasti vodniga obzira,
Kaj ga zbuja, kaj navira?

To morbiti lune mile
Čudne so moči storile,
De vodá nakupni liv
Se prebuja v brezdnu živ?
Alj so vednosti ti dane,
Zjasniti moči neznane?

Glej natok nehavši mine,
V brezdna temne globočine
Hitro val polega zdej
Se v obmerje morskih mej;
Tolažiti kaj sirove
More spenjene valove?

Kadar pride čas rasenja,
Kadar pride čas padenja,
Vzdigne se in pade val,
Nikdar moči ni obstal,
Moči vse prebudni zgorni,
Moči stvarniku pokorni.

Večni serce mi podaril,
V njem je pesmice ustvaril
In naročil on je sam
Mojim serčnim pesmicam,
De svobodo preslavitno
Naj vzdigujejo očitno. —

L. Toman.

II. ŽALOSTNICE.

Na posipu hudiga grada.

Tiha groza me sprehaja,
  Al' ostanem, al' bežim?
Vse podera se in maja,
  Med skalovjem ostermim.

Plaz posipa se po steni,
  Siv' ozidje se drobí;
Kaj razmet letá pomeni? —
  Razvalina, kdo si ti?

Hudi grad, ti dom trepeta,
  Prednjim staršem nevstrah-
    van!
Peršle so mašvanja leta,
  Bliža se ti zadnji dan.

Kje so skladi, kje zidovi,
  Tabra dolg' sloveča moč?
Kje so vrata, kje mostovi?
  Ječ kje tvojih strašna noč?

Kje shodiša, kje moriša?
  Kje orožja tvojga šum?
Kje streliša, kje stražiša?
  Kje ukanje tvojih trum?

Davno so junaki zgnjili,
  Mirniga soseda strah,
Dnevi slave so minili,
  Razvalina si in prah.

Tak' u prah in razvaline,
  Se na zemlji vse raspé,
Čas pomigne, vse to mine,
  Kar človeški rod počné.

Le kar v sercu lepga stvari
  Božja milost, obstoji,
Unstran sveta lepši zari,
  Lepši se ponebesi. H.

Žalovanje stariga očeta.

(Poleg českiga.)

V britkosti in nadlogi
Zdihujem starc ubogi
V stanice merzlim kot';
Sim v štirkrat dvajstim leti,
Vsak dan želim umreti —
Pa smert odlaša pot.

O! ko b' le mogel vstati,
Si sam pomoči iskati,
Al moč mi odpové;
Vid, sluh mi omaguje,
Od dne do dneva huje
Težave se množé.

Minul je, žena mila!
Čas, ko sva skup vodila
Vesele, britke dni;
Zdej vsi veseli dani
So s tabo pokopani,
Le žalost še živi!

Rodila si mi sina,
Mi bit' pomoč edina
Namenjen bil je on;
Pa v žalosti priznati
Ti moram, dobra mati!
On bil je Absolon!

Je vedno stal na prežo,
Dobiti polje, vežo
In celo mojo last.
Ljubezen me vpregnila
Je, de b' ga osrečila, —
Sim dal mu vse v oblast.

Me v starih dneh poštvati,
Postreči, živež dati,
So moje b'le željé;
Al komej dam mu 'z roke,
Dolžnosti sin visoke
Do staršev več ne vé.

Se oženil je, — veselje
Mu mlade je povelje,
Stori, kar ona če.
Skerb ima za lastnino,
Za očetov dnar in živino, —
Le za *očeta* ne.

Kos kruha mi odšteti
Dokler živim na sveti,
Mu grozna je britkost;
Zatorej me zatira:
„Češ — nej terpi in hira
„Ta neprijetni gost.

„Tu treba kota meni,
Kam drugam starca deni"
Nevesta zamomlá;
In prec iz gorke hiše
Me sin pahniti iše —
Sin kačjiga sercá.

Cel dan jez starc ubogi
Trepečem u nadlogi
V stanice merzlim kot'.
Oh žena! jama tvoja
Sladkost bi bila moja,
Le skorej v del mi bod'! —

Pa sej kmal' ura bila
Bo sladkiga plačila; —
Moj zadnji zdihlej bo:
Za greh, o Bog! otroka
Ne tepi Tvoja roka,
Nej milost zadobó!

—n.

Perva ljubezen.

Že miru sèrčnimu nevarne leta,
Mladosti leta so slovo jemale;
Domače sim lepé poznal dekleta,
Dežel sim ptujih vidil hčere zale;
Bilá serca ni prostost men' odvzeta,
Že so prevzetne misli mi vstajale,
De mal, al nič ljubezen ne opravi,
Per temu, ki se tèrdno v bran ji stavi.

Peršla lepote rajske je devica;
De vidil bi ne bil podobe njene!
Rudeči zor osramote nje lica,
In nje oči nebeških zvezd plamene,
Nikdar več zdrav ne bo, ki ga pušica
Pogleda bistriga v serce zadene;
Kdo znal popisat ust bi ljubeznivost,
Nedolžnih pers snega kdo zapeljivost!

Namest iskat' zavetje v trumi gosti,
Ki nji podobna stala je pred mano,
Ki je od nje na zadnji petik v posti
Petrarkovo bilo serce užgano,
Pogleda njen'ga vžival sim sladkosti,
Dokler, de je serce dobilo rano,
Ki peče noč in dan me brez hladila,
Ki ni dobiti ji nikjer zdravila.

Ne omečę je lica obledene,
Ne pesem žalostnih glasovi mili,
In ne oči od spanja zapušene,
Solze ne, ki tekó iz njih po sili.
Veselje, mir zbežala sta od mene,
Obup topí serce, ker se ne vsmili. —

Tako, kdor misli terdno stati pade, —
Nevarno gledat' je dekleta mlade.

Zatorej, komur mar je prostost zlata,
Cvetečih deklic naj ne ogleduje!
Bilá miru sta men' očesa tata,
Na svoje naj poglede skerbno čuje;
Oči odpró ljubezni dur' in vrata,
Skoz te se naša pamet premaguje.
Kdo mene noče bogat', sam bo zvedil,
V nesreče moje reva bo zabredil.

F. Prešern.

Slovo od mladosti.

Dni mojih lepši polovica kmalo,
Mladosti leta! kmalo ste minule;
Rodile ve ste meni cvetja malo,
Še tega rož'ce so se koj osule,
Le redko upa sonce je sijalo,
Viharjov jeze so pogosto rjule,
Mladost! vunder po tvoji temni zarji
Serce britkó zdihuje: Bog te obvarji!

Okusil zgodej sim tvoj sad, spoznanje!
Veselja dokaj strup njegov je vmoril;
Sim zvedil, de vest čisto, dobro djanje
Svet zaničvati se je zagovoril;
Ljubezen zvesto najti, kratke sanje!
Zbežale ste, ko se je dan zazoril,
Modrost, pravičnost, učenost, device
Brez dot žalvati vidil sim samice.

Sim vidil, de svoj čoln po sapi sreče,
Komur sovražna je, zastonj obrača,
Kak veter nji nasproti temu vleče,
Kogar v zibeli vid'la je berača,

De le petica dá ime sloveče,
De človek toliko velja, kar plača.
Sim vidil čislati le to med nami,
Kar um slepí z golfijami, lažami!

Te vidit', gerji viditi napake,
Je sercu rane vsekalo kervave;
Mladosti jasnost vunder misli take
Si kmalo iz serca spodí in glave,
Gradove svitle zida si v oblake,
Zelene trate stavi si v pušave,
Povsod vesele lučice peržiga
Ji up goljfivi, k njim iz stisk ji miga.

Ne zmisli, de dih perve sap'ce bode
Odnesel to, kar misli so stvarile,
Pozabi koj nesreč prestanih škode,
In ran, ki so se komej zacelile,
Dokler, de smo brez dna polnili sode
'Zučé nas v starjih letih časov sile.
Zato mladost! po tvoji temni zarji
Serce zdihvalo bo mi, Bog te obvarji!

F. Prešern.

III. UZVIŠENE.

Ilirla oživlena.

Napoeon reče:
Ilira vstan!
Vstaja izdiha:
Kdo kliče na dan?

O vitez dobrotni,
Kaj Ti me budiš!
Daš roko mogočno,
Me gori deržiš!

Kaj bodem ti dala? —
Pogledam okrog,
Izločit ne morem
Skor svojih otrok.

Kdo najde Metulo
In Terpo moj grad?
Emona, Skardona
Sta komaj poznat.

Nazaj spet junake
Kdo bode mi dal,
Ki jih se Spartanski
Je vojvoda bal?

Od nekdaj snežniki
So najina last,
Odtod se je naša
Razlegala čast.

Je Galian hraber:
Na Padu pred njim
Dorašen je tresel
V ozidju se Rim.

Že močen na morju
Ilirjan je bil,
K' se ladie tesat
Je Rimic vučil.

Po časi pa Rimic,
Na vojsko ravná,
Se morja navaja,
Premaga obá.

Široko razgraja
Per sedem sto let,
Al sprave sosednje
Ni hotel imet.

Od severja pride,
Nad njega vihar,
Nevredne gospode
Iz vikšiga vdar'.

Zdaj Branci in Gotje
In Nemci slové,
Ilir pa v tamnice
Pozablene gre.

Dva sedem sto soncov
Zaraša ga mah,
Napoleon trebit
Ukaže mu prah.

Ilirsko me kliče
Latinic in Grek
Slovensko me pravjo
Domači vsi prek.

Dobrovčan, Kotoran,
Primoric, Gorenc,
Pokopjan po starim
Se zove Slovenc.

Od perviga tukaj
Stanuje moj rod,
Če vé kdo za drujga,
Naj reče, odkod?

Z Bilipam in Sandram
So imeli terd boj,
Latince po mokrim
Strahval je njih roj.

Zveličana bodem,
Zavupati smem,
Godi se eno čudo,
Naprej ga povém:

Duh stopa v Slovence
Napoleonov,
En zarod poganja
Prerojen ves nov.

Operto eno roko
Na Galio imam,
Ta drugo pa Grekam
Prijazno podam.

Na Grecie čelu
Korinto stojí,
Iliria v sercu
Evrope leži.

Korintu so rekli:
Helensko oko,
Iliria perstan
Evropini bo.

V. Vodnik.

U spomin Cirila in Metoda.

Kdo sta častita možá? — je podoba ko Grecije mnihov;
Ino pa vajno blago? — bukve helenske so skor.
„Klicali naju — povesta — so knezi slovenski; neseva
Vero pa knjige svetė, kakor umevne so jim.“
Draga sta brata, Ciril pa Metodi! kakó zaželeli
Vaju Sloveni že so, slišati božji poduk.
O pač naglo prišlá je tje bila do meje Slovenje, —
Jela cveteti lepó vera je Kristusova.
Zaliga sadeža rast pa vihar polnočni zatáre;
Kjer zgol ptujci deró, ptuj je že daljni Sloven.
Zdaj med ljudstvo zasejati novo besedo nebeško,
Pride sem Italijan, bliža se tudi Bavar.
Ali po rodu leteh ni jezik; umeti ne more
Lahko Sloven besedí; vnet za resnico pa je.
Vama neznana pa ni govorica preblaga Slovena,
Glas mu je vajnih ust kot materinski sladák.
Zbrati ga vama hití pod znaminje križa se narod,
Srečno nebeški si mir v vajnimu vodstvu dobí.

Z glasi domačmi Bogu čast daje ko Grek pa Latinic;
  Kar razodel je Gospod, bere po svoje celo.
Če za viši edinost tu Sloven se k latinšini druži,
  On ne pozabi nikdar, kar se po vama učil.
Sveta možá! še prosita za rod, ki sta kdaj ga vodila,
  V njem duh vere de bo vedno nezmagan ostal. P. H.

Pevcu.

Kdo zna
Noč temno razjasnit', ki tare duha!

Kdo vé
Kregulja odgnati, ki kluje serce
Od zora do mraka, od mraka do dne!

Kdo uči
Izbrisat' 'z spominja nekdajne dni,
Brezup prihodnjih oduzet' spred oči,
Praznoti vbejžati, ki zdajne mori!

Kakó
Bit' óčeš poet in ti preteško
Je v persih nosit' al pekel, al nebo!

Stanu
Se svojiga spomni, terpi brez miru! — F. Prešern.

Slovenja Caru Ferdinandu,

ob veselim dohodu v Ljubljano 1. 1844.

Trojno ovenčan unuk vladarjev iz hiše Rudolfa,
Zgodnimu soncu enak sveta v ogledu stojiš,
Kron sedmero bleši v škerlatu sedeža tvojga,
Silnih narodov devet varje ti slavo in dom,
Sme se iz temnih osod približati zvesta Slovenija?

Smé rudorov Ti, o Knez! odpreti ljubezni neskončne,
Ktera do tebe rodú vnema slovenskiga kri,
Kaplico slabo boječ pridružiti morju svitlosti,
Ko Ti visoki prestol soncetemnivši gradi,
Svoje prisege poklon doložiti vrisku narodov?

Čùla žvižgati meč sem tvoj iz pozonskiga hriba,
Duše ko skazal si sklep stranam čveterim sveta,
Čula v radosti sem rujoveti českiga leva,
Čula odgovor gromeč brata jadranskiga sem,
Ko prisegovali so bregovi Veltave, Pada.

Željno prašaje, al smem se šteti med Austrije stebre,
Ali na zboru deržav moja beseda velja,
Sini slovenski al so v števílu zemlje junakov,
Tudi za mene razpet al je istorie list?
Slišim iz neba oglas ponosne Klione grekinje:

„Kako ti dvomiš? mar treseš se clo, ti moja ljublenka,
Ker ti imena s kervjo Rimic ni pisal in Grek?
Dvigni se, dvombe nastran! prestolu dostojno se bližaj,
Slava je tvoje ime, slava porod ino rast,
Zvedi iz mojih ust, kaj bila si svetu od nekdaj.“

„Preden Bizanc ino Rim verige kovala narodam,
Bila Evropi si varh! veči le hvale želiš?
Tvoja žarila je kri od ledniga Balta do Jadre,
Mirnimu svetu razum, bojnimu bila si meč,
Zlobi gotova zajez med jutram in divjim zapadam.“

„Tebi kmetija domá, kupčija po morju slovele,
Jeklo v trojanski prepir vitezam dajala si,
Tvojih poznal je pušic britkost macedonski Aminta,
Bil arbelski je breg priča slovenske moči,
Ko sta za zemlje oblast borila zapad se in iztok.“

„Kar je visokiga um, častitiga desna storila,
Ptuje ostalo ti ni, slave deležnica si;
Grom je slovenski krotil narode v jeziku latinskim,
Černiga morja prestol tvojih junakov je bil,
Pravda, Dioklecian, Belizar, so ti trojka sestrancov.“

Reče, — in temni oblak nekdajnih razdeli časov,
Glej, pred mano stoji vitezov krasni izbor:
Agron, silni brodnik, jadranskiga morja krotitel,
Pinez, Brem, ino Bolk, dika slovenske kervi,
Skerdilaj, Pleurat, brezbrojno vitezov drugih.

Medju ženami potem, Teúta ponosna Ilirka,
Zraven Ravenski jetnik, velikodušni Baton,
Hrabri Metulčanov rod, sloboden do zadniga zdiha,
Z vencam mnogi junak, ptujimu ljudu ponos,
Trikrat škerlatnikov šest gromivših iz dvojniga Rima.

Zdaj, ko junake spoznam, velikane hrabrosti svoje,
Vname se v sercu ko blisk vrednosti lastne mi čut,
V persih otajanih vir odpre se goreče besede,
Kjer se bežeči govor djanja v svitlosti žari,
In Ti ljubezen redim gorečo v junaškimu mozgu.

Tako se bližam, o Knez z bogastvam dlana in uma,
Gradov Ti ključe podam verno na zlatni blazin',
Verlo namestvana sem od pet krat pet sto županov,
Moje prisege oglas Donava sliši in Pad,
Donava sliši in Pad slovenskih junakov obljubo.

Blago, življenje in kri, *visoki Vladar!* Ti posvetim,
Bistri v sodbi razum, v boju nevžugani dlan,
Tvojimu rodu na čast, na zgubo protivnikam Tvojim
Snuje v oserčju mi duh, cuka na bedri mi meč;
Hrast se omaje in hrib, — zvestoba Slovencu ne gane!

I. Koseski.

Oda Bog.

(Od Deržavina.)

O ti prostranstva neizmeren,
V osnovi bitja sam čutljiv,
Vremén tečenja neprezeren,
Brez lica v treh osobah živ;
Edin in vedno duh povsoten,
Nikolj začet, nikir stanoten,
Nikomur ved, izkaz, izlog;
Ki vse so sabo napolnuje,
Objemlje, stvari, ohranuje,
Imenovan ki nam je — Bog!

Premeril ocean globoki,
Soštel bi pesk in zvezd oči
Modrosti bistre um visoki,
Le tebi mere, čisla ni!
Celo duhovam posvečenim,
Iz bleska tvojiga rojenim,
Ni moč prebrati tvojih knjig,
Če v tebe misli derzno vprejo,
O veličanstvu tvojim mrejo,
Ko v večnosti preminjen mig.

Kaosa bitnost pretečeno
Iz brezdna večnosti pozval,
In večnost, od nekdaj rojeno,
Si v sebi samim osnoval.
Po sebi sebe sostavljaje,
Iz sebe lastnih sil sijaje,
Si svit, ki svetu je iztek;
Stvorivši vse z besedo jedno,
Se prostiraje v djanju vedno,
Si bil, in si, in boš na vek.

Verigo bitij v sebi snuješ,
Jedinši v sebi vse živiš,
Začetek s koncam ti sklepuješ,
Življenje, smert delé, noviš.
Kot iskre vderajo, pospé se,
Iz tebe sonca tak rodé se;
Kot zimske mrazne ure v zrak
Drobtince ivja blesketajo,
Se zibljejo, verté, sijajo
Pod tabo v brezdnih zvezde tak.

Svetil gorečih milioni
V nezmernosti širin tekó,
Namena tvojiga zakoni
Življenjedarno luč lijó.
Pa te ognjene vse lampade,
Kristalov žarnih té gromade,
Valov kipečih zlat obroč,
Bleskeči jasni ti zrakovi,
Sviteči skupno vsi svetovi,
O tebi so — o dnevu noč.

Kot kaplica spušena v morje
Je pred teboj oblok nebes,
Kaj z mano vred očitno stvorje,
In kaj o tebi, kaj sim jez?
V nadzračnim oceanu zdatno
Če množim svete vse stokratno
Z milionmi druzih — in če to
S teboj primerim, derzen
zdenja,
Je komaj male pikce tenja!
In jez o tebi — nič celó.

Clo nič!-Pa v meni ti bleskuješ,
In z veličanstvam svôh dobrot

Ti sebe v meni obrazuješ,
Kot sonce v mali kapli vod.
Nič!-Pa življenje v meni snuje,
Na kviško vedno me dviguje
Nesitih želj nekak občut;
On biti mora, duša pravi,
Prevdarja, misli, sklepe stavi:
Jez sim—tedaj in on je tud.

Ti si! —priroda oznanuje,
Pričuje to mi serca krič,
Razum me tega uveruje,
Ti si!—tedaj jez nisim nič!
Vesoljnosti kolence mično,
Postavljeno v sredino dično
Verige krasne člen sim tvoj;
Kjer jenjal si stvari telesne,
Kjer duhe si začel nebesne,
Si konce zvezal ti z menoj.

Vezilo svetov tak letečih,
Mejnik telesostvarenja,
Sredinopičje vsih živečih,
Začetna čerta božestva,
S telesam prašno prenehaje,
Gromovju z umam ukazaje,
Sim car, in rob, in červ in bog;
Pa tako čudovitno bitje
Od kod je prišlo? Jasen svit je,
De ni storitba lastnih rok.

Iztok življenja! blag daritelj!
Ti duše moje duh in car!
Izdihlej tvoj sim, o živitelj!
Modrosti tvoje slavna stvar.
Pravici tvoji voljno bilo,

De smertno brezdno prehodilo
Nesmertno bitje moje bi;
De v smertnost je moj duh ovil se,
In skozi smert bi povratil se
V nesmertje tvoje večnosti.

Razmotrenju de duše moje,
O večni Bog nerazumljiv!
Mogoče ni clo sence tvoje
Načertati, moj čut je živ;
In ker dolžnost je slavodatka,
Vmerjočim pa krepost le kratka,
Drugač ne morem te častit',
Ko serce dvigati do tebe,
Pozabiti v stermenju sebe,
In blagodarne solze lit'.

Poslovenil Koseski.

Domohod duha.

Kadar bodo zagromeli
Zemlje stebri v prašni sut,
In se krogi njeni vneli
Od zalogov žarnih rud;
Vsih pervin moči vertele
Bodo revco krog in krog;
Rod človeški vse zadele,
Kar v pogin je le nadlog.

Kar naprav je rok al uma,
Vse zagrebel bo zapad,
Serda, strastniga poguma,
In prevzetja zlobni grad.
Žrelo bode se odperlo,
Vse zajelo brez milú;
Živijoče vse pomerlo,
Dan bo zadnji, dan strahú.

Razvaline bodo knjiga,
Njene čerke jasni plam,
Doveršenja sveta vsiga
Konc hranivši v zgodbni hram.
Človek smertni zrak dihavši
Bode sodbo zemlje bral,
Knjigo zder neznanih bravši
Človek zadnji bo zaspal.

Čerke bodo v nji bleskale:
Za pogin je vsaka stvar!
Kje so zdaj visoke skale,
Kje gradovi, kje je var?
Kje visosti kaj spominov
Kje človeških bojev, zmag;
Kje peklenskih kaj zločinov
In nastopov njih nesnag?

Ki so strupa se napili
V strah rodú iz mnogih zlob,
Z sveta daljniga storili
Vsemu ljudstvu–strašni grob,–
Zginili so v zlobnim tiru;
Kri zadosti, kar greši;
Kar na zemlje je obširu
Blo narodov — več jih ni.

Vsaka sapica Gospoda
Strese carstva silno moč,
V njim kraljeviga zaroda
Prah pokriva grobna noč.
Prah se k prahu tiho vleže,
Duh za večnim le hiti,
Kadar se oprosti mreže,
Ki ga vjetiga derži.

Duh se z duham spet zjedini,
Ki je vsiga bitja vir;
Ki vkazuje po višini,
Osnovaje sveta šir;
Duhi bodo gor kipeli,
Kadar bodo na trenut
Zemlje stebri zagromeli
V razvalin požrešni sut.

L. Toman.

Edinost.*

Edino je večno, ko drugo pogine,
Edino ostane in nikdar ne mine;
Edino vse dobro in krasno obseže,
In z nju stanovitnost krepotno zaveže,
Iz veka na vek in za vek obstoji.
Edino ostane,
Se nikdar ne gane
Ko drugo odpade in nično beži.

Edinost, lastnost je Stvarnika obstojna,
Če tudi v stvaréh se odkriva nam brojna,
Nje duh po nebesih visokih ustvarja,
Nje svit nam dani in plami vsaka zarja,
Nje glas in ukaz pretresavni je grom;
Vse krožniga šira,
Edinost zvira,
Ki v bitji vsim ima ob enim nje dom.

Na zemlji nje hčerka krepotnim narodam
Obstoj ohranuje z mogočnim zapledam;
Rodivna umetnost, nebeško pravico,
Osrečen'ga ljudstva nar boljši kraljico,
Jim stvari njih raj in osnuje nebo;
Alj kadar odpade
Pustivši njih grade,
Se naglo jih prime razder in pa zlo.

Kar se je do danas narodov rodilo,
Ni Grekam in Rimcam enacih še bilo;
Alj Tébe in Šparto, ponosne Atene
Glej, v žezlovim skusu verstivši iskrene
Zaduši, na sestre planivši osvoj,
Ko so pozabile,
Nar veči de sile
Rodi in podžari sestrinski razdvoj.

Svetovi rimljanski na dvoje zdeljeni
Vmiraje v zapadu k otetbi nobeni,
Ne morejo ročic k očetu stegati;
V edinosti bli so jim veki le zlati,
Ni bog bil mogočen, le samo njih meč.
Meč hitro razkruši,
Kar v zmago naduši,
Kar v miru kraljuje — Edinost — je več.

Edinost je boginja, ki serca objame,
Če v njih se ljubezen čezsvetna uname;
Edina je misel, edino veselje,
Edine vošila, edine so želje,
Edino je bitje, edino serce;
Alj kadar odtegne,
Iz serc jo pobegne,
Serce od ljubezni nebeške ne vé. —

Slovenski narodi! iz eniga krila
Vas ena je mati visoka rodila;
Kaj blage in mile vam serca zdaj ptuji?
Oj varite, bodo vmorili jih kljuji
Protivni in ptujca zasačni zatisk;
Edinost če mati
Vsih vas ne pobrati,
Ne daja za ptujca u roke vam blisk!

Slovenci predragi! kaj vender le skuša
Protivnika vas zapeljivost, kaj duša
Se vaša, kaj serce na ptuje vernuje?
Verjemite bratje, de drago plačuje,
Kdor hodi po srečo v nasprotnikov kraj.
Doma ostanimo!
Doma se bratimo!
Kaj naša Slovenija lepi ni raj?

Slovenci predragi! zdaj hitro na noge,
De reši se ptujnosti hude nadloge
Slovenija draga nam cenjena mati;
De krasna začne se iz spanja vzdigvati,
Svobodniga duha, edinga serca;
De narodnost naša,
Beseda de naša
V deželi domači zaterdno velja.

Slovenke ve drage, cveteče dekleta!
Vas bode naj vsaka za dom tak uneta,
Uneta, ko hčerka Slovenije vredna,
De mati prezala in krasna in čedna
Tud najde pri vas, kar si vedno želi:
Ljubezen gorečo,
Ljubezen žarečo,
Ki v bratih krepost in pogum izbudi.

Zato ve Slovenke! naj zbere vas vsaka
Za venčanje pirno si vnet'ga rojaka,
De narod z občutki se čistimi vnovi,
De krepki, pogumni versté se sinovi,
Za vnuki junaški še vnukov zarod;
Slovenski de sini,
Vsi v duhu edini
Svoj dom si odrešijo ptujca omot.

L. Toman.

Rodoljubje.*

Je ni moči na zemlji širni,
Enake narodnosti zvirni,
Ki vse protivno pokonča;
De vse, kar se ji zoperstavi,
O njenih sinov zgine slavi,
Ko žertva silna zgub strašna.

Dokler očetov slavnodrage
Kervi se žarne zadnje srage
Pretekajo po žilicah:
Tak dolgo narodnost ne pade,
Če ravno stresa mesta, grade
Protivna moč že v sip in prah.

Dokler verši še iz zavetja
Junaški glas domač'ga petja
Raslega čast se slavnih del:
Še narodnost ni pogubljena,
Nje duša močna ni vmorjena
Dokler se bo nje glasek pel.

Dokler obudje se iskrene
Za zmago, Slave vnete žene
Oglasa v sercih hrabrih mož:
Še narodnosti ptujc ne zmaga,
Dokler se stavi zlobi vraga
Krepost deviških njenih rož.

Dokler za dom nadušje čudno
Branenje serčno, zmagetrudno
Za narod svoj je perva čast:
Ne bo se narodnost podala,
Stoji, ko v morji silna skala,
Terdnejši, ko stoletni hrast.

Dokler protivna govorica,
Sovražni smeh in zabavljica
Zažge mladenča čist pogum:
Še narodnost, oj ni pregnana
Dokler je v mlade serca vžgana,
Ki ne bojé se ptujih trum.

Verté sovražniki naj meče,
De kri kot voda v zemljo teče,
Rodí se vnovič z kapljic jih,
Ki se za narodnost borijo
De s slavno smertjo v vek živijo,
Zmagvavci v bojih narodnih.

Čuj, to je sveto *rodoljubje*,
Sovražniku plačivno kljubje
Naroda naš'ga slavniga.
De narodnost mu ne pospava,
Se krepi njega mati *Slava*,
Blagó življenje zarod da.

Zato z njim ptujci ne igrajte,
Če mirn je rad, ga ne skušajte,
Alj vredna mu je mati kaj;
Ak mu jo hočete vi vzeti
V krivični pravdi jo zatreti,
Se zbudil bo, ko strašni zmaj.

Iz dola v'sokiga in z brega
Donela bo sinov prisega,
Zarekba Bogu rečena:
De varvajmo si dom in vero,
Razdjati hočemo zavero!
In Bog jim moč in—zmago da...

L. Toman.

Pod lipo.*

Slavna bognja, mnogoletna lipa!
K tebi mlado žene me serce,
Samki do se polno ti izsipa,
Ker zavetja druziga ne vé;
De zapoje pesmice ti Slave,
V kterih k Bogu za pomoč kipi,
De oprosti ptujca jo težave,
Ki kot silna skala jo teži.

Deblo krepko! dolgo v zemlji stari
Vejce spenjaš, broj prosivnih rok;
Dolgo sonca rodovitni žari
V živo rejo grejejo ti sok;
Luna bleda dolgo poslušuje
Mili vejčic žalostnih nemir;
Alj počasi dan se približuje,
Dan slavjanske zmage — sreče vir.

Lipa slavne veze pomenljiva
Bivši dni visoko cenjena!
Mila žalost mi serce zaliva,
De si zdaj skor pozabljena;
De ga ni že skoraj kraja, kota,
Kjer nevrednih bi ne blo sinov,
Kjer bi zaničvana neba dota
Pesem serčnih bi ne bla glasov.

K tebi v divjim svet sovražnim begu
Za pozdrav in svet in plat hitim;
V red otrokov zvestih sim prisegel,
Sim prisegel, de za te živim.
Naj ti pesmic mojih žalovanje,
Priča naj ti bode moj objem,
De od tebe me nič več ne gane,
Dokler, de v deželo petja grem.

Tebi zanaprej le hočem peti
V perja, v vejčic miloglasni šum;
Tebe samko za sodnico vzeti,
Ne pa ljudstva zlatokupni hrum.
O svobodi strune bom prebiral
O združenji sinkov Slave bom,
S glasmi zadnjimi še zvest umiral
Za Slovenjo blago, dragi dom.

Ne poznam strahú, ne ptuje sile,
Zastavljivši serca lastni don.
Kadar strune bodo potihnile,
Nad manoj zapoje mili zvon:
Takrat bodo pesmice zbežale
Tje, kjer večnih je sodnik plačil;
Tamkej bodo pričo mu dajale,
De resnice same pevc sim bil.

Brez ovenca čelo bo zaspalo,
Nič dramilo mi ne bo mirú;
Saj potihne, mislim milo, žalo
Pod gomilo vsakiga grobú.
Če mi bodeš na zasip trosila
Perja žlahtniga zelen obroč:
Opušena pevca bo gomila
Venc imela vedno zelenjoč.

Vejce širne! v perji vašim gostim
Glas hranite vnetiga serca,
Bratam de neslavnim in neprostim
Mlačni vetrič ga v serce pihlja.
Vem de burja v žal še zmir vas zbuda,
Ko za čelni kinč vas ne vzamó;—
Poterpite, — prišle bodo čuda,
De junaki z vam se venčajo.

Ko prihodnje verli se junaki
Tu pod vam za vojsko zbirajo,
Kadar hudo ranjeni vojaki
V senci vaši hlad si išejo:
Zapojite glasniga jim šuma
Z mojih perś udihnjen zmage pev,
De Slavjan ponosniga poguma
Bode dragi dom si svoj otel! — L. Toman.

Pazka. Poslednje tri pesmi t. j. Edinost, Rodoljubje, Pod lipo, so zložene l. 1848, kó so se nevarnosti od vseh strani uzdignile.

IV. SONETI.

I.

Viharjov jeznih merzle domačije
Bile pokrajne naše so, kar Samo!
Tvoj duh je zginil, kar nad tvojo jamo
Pozabljeno od vnukov veter brije.

Obložile očetov rezpertije
Z Pipinovim so jarmam sužno ramo;
Od tod samó kervavi punt poznamo,
Boj Vitovca in ropanje Turčije.

Minuli sreče so in slave časi,
  Ker vredne dela niso jih budile,
  Omolknili so pesem sladki glasi.

Kar niso jih zaterle časov sile,
  Kar raste rož na mladem nam Parnasi,
  Izdihljeji, solze so jih redile. F. Prešern.

II.

Popotnik pride v Afrike pušavo,
  Stezé mu manjka, noč na zemljo pade,
  Nobena luč se skoz oblak ne vkrade,
  Po mesci hrepeneč se vleže v travo.

Nebo odpré se, luna dá svečavo;
  Tam vidi gnjezditi strupene gade,
  In tam berlog, kjer ima tigra mlade,
  Vzdigvati vidi leva jezno glavo.

Tako mladenča gledati je gnalo
  Naključje zdajnih dni, dokler na poti
  Prihodnosti bilo je zagrinjalo.

Zvedrila se je noč, zijá nasproti
  Življenja gnus, nadlog in stisk ne malo,
  Globoko brezno brez vse rešne poti. F. Prešern.

III.

Hrast, ki vihar na tla ga zimski trešne,
  Ko toplo sonce pomladanjsko seje,
  Spet ozelenel sem ter tje bo veje,
  Naenkrat ne zgubi moči poprešne:

Al vunder zanjga ni pomoči rešne;
  Ko spet znebi se gojzd snega odeje,
  Mladik le malo, al nič več ne šteje,
  Leži tam rop trohljivosti požrešne:

Tak siromak ti vbran, sovražna sreča!
  Stoji, ki ga iz visokosti jasne
  Na tla telebi tvoja moč gromeča;

Ak hitre ne, je smerti svest počasne,
  Bolj dan na dan berli življenja sveča,
  Dokler ji reje zmanjka, in ugasne. F. Prešern.

IV.

Življenje ječa, čas v nji rabelj hudi,
  Skerb vsakdan mu pomlajena nevesta,
  Terpljenje in obup mu hlapca zvesta,
  In kas čuváj, ki se nikdar ne vtrudi.

Perjazna smert! predolgo se ne mudi:
  Ti ključ, ti vrata, ti si srečna cesta,
  Ki pelje nas iz bolečine mesta,
  Tje, kjer trohljivost vse verige zgrudi;

Tje, kamor moč preganjavcov ne seže,
  Tje, kamor njih krivic ne bo za nami,
  Tje, kjer znebi se človek vsake teže,

Tje v posteljo postlano v černi jami,
  V kateri spi, kdor va-njo spat se vleže,
  De glasni hrup nadlog ga ne predrami. F. Prešern.

V.

Čez tebe več ne bo, sovražna sreča!
  Iz mojih ust peršla beseda žala!
  Navadil sim se, naj Bogu bo hvala,
  Terpljenja tvojiga, življenja ječa!

Navadile so butare se pleča,
  In grenkiga se usta so bokala,
  Podplat je koža čez in čez postala,
  Ne straši več je ternjovka bodeča.

Oterpnili so udje mi in sklepi,
  In okamnelo je serce preživo,
  Duha so vkrotili nadlog oklepi;

Strah zbežal je, z njim upanje goljfivo;
  Naprej me sreča gladi, ali tepi,
  Me tnalo najdla boš neobčutljivo. —

F. Prešern.

VI.

Memento mori.

Dolgost življenja našiga je kratka,
  Kaj znancov je zasula že lopata!
  Odperte noč in dan so groba vrata;
  Al dneva ne pové nobena prat'ka.

Pred smertjo ne obvarje koža gladka,
  Od nje nas ne odkup'jo kupi zlata,
  Ne odpodi od nas življenja tata
  Veselja hrup, ne pevcov pesem sladka.

Naj zmisli, kdor slepoto ljubi sveta,
  In od veselja do veselja leta,
  De smertna žetev vsak dan bolj dozori.

Zna biti, de kdor zdej vesel prepeva,
V mertvaškim perti nam pred koncam dneva
Molče trobental bo: „memento mori!“

F. Prešern.

VII.

Sava.

Le šumi, šumi sivobistra Sava
Zvijaje se med hribce in doline;
Pozdravi mi slavjanske domovine,
Kraljeva hči mogočniga Triglava.

V valovih tvojih zdrava voda plava,
Za pravoželjne, prostoljubne sine,
Katerim serčno snuti duh ne mine
Za domovino, kterih mati — *Slava.* —

Oj Sava! kdor le tvojih kapljic pije,
Srebernih, um čistečih, ta sladkosti
Okusi domačije milodrage;

Temu se duh slovenski v serce vlije,
Ljubezen za-njo v pervi že mladosti,
Ta v vek častí domače sklepe blage.

L. Toman.

VIII.

Slavjanam.

Glasove milopevne nas učila,
V serce mlado nam misli vsim goreče
Svobode dan budivši in želeče
Je *Slava* prostorojena vdihnila.

Vsim mati nam je bistro um zmodrila;
Kot kamne slap belí vodé dereče,
Ki se po skalah stermih doli meče:
Tako serce nam je nesnag omila.

Objimo bratje! mater, poljubimo,
Zvesti ostati vsi ji persežimo,
Ne ve se, kar prihodnji čas prinese;

Alj zdi se mi, de za noćjo dan pride,
De moč postane, kjer se več jih snide,
De moč neznana zbuja le potrese. L. Toman.

IX.

Zelenobled obraz mladé cvetlice
Pogleda z zemlje na polja ravnine;
Goreči žarek od neba višine
Trosí ji blesk in cvetje v zalo lice.

Kar merzla sapa perjiče glavice
Odpihne — jo vertí, de revca zgine; —
Alj ko spomlad obiše spet doline,
Predrami lepši njo in nje sestrice.

Tako slavjanske lepe so dežele
V svobodi svoji pervi razcvetele;
Alj sužnost hitro vse je zamorila;

Moči nar boljši vse so v njih zaspale. —
Kar sužnosti megle so se razgnale,
Glej ena se za drugo je zbudila. L. Toman.

PRIPOVEDAJOČI DEL.

---

§. 10.
Pravila občenita.

Ako nam lirik kaže, kar se ravno ob času, gde nam svoje čutjenja razodevá, u njemu samem godí, nam kaže pesnik iz letega razdela, kar *je* zvun njega samega, ali pak, kar se *je godilo.* On nam tedaj kaže nekaj, kar nije ž njim *enó.* Vse, kar je na tem oriaškem svetu, zemlja in žvezdje, mala reka na overšji zemlje in žareča njena jezgra z svojim brege in planine zdigajočim hlapom, posebno pak človek sam u svoji lepi bogo-slični, oriaški, strastni, ljubeznivi in strašni podobi mu dá predmet za veličanstvene obraze, za gorostasne pripovesti.

Čim bolj živečno nam pesnik svoje obraze prikazuje, tako, da se u njih lahko ko u kakšnem ogledalu vidimo, čim več vidimo iz njih, kakšen je človek u vseh dobah, u vseh razmerah svojega življenja, čim več nam pesnik po takem serce nadahne in uzdigne, tim boljše, tim doveršenije nam je on iz-ustil ideo, ki mu je serce napolnila z žarečim istim ognjem.

Čelarno ali vender res je, da človek ložej svoje oči oberne zvun sebe, na zvunajne, kakor na znotrajne, na duševne reči; ali pak, da to z drugimi besedami izreknem, da človek ložej razumi djanje človeka, kakor misli in čutjenja njegove. Od tod izvira, da ložej slušamo pesnika pripovedajočega ko pevniga. Pevaj otroku liričko pesem, in boš vidil, da te bo malo poslušalo; pevaj mu gdekaj o Kraljeviču Marku, o Koso-

vem polju, ali pak o kralju Matjašu in Raubaru, in boš vidil, da mu ne bo zgubljena ni ena beseda. Od tod izvira tudi, da se skoro u vsakem narodu najde mnogo več pripovedajočih ko liričkih pesmotvorov. Pregledni celo Vukovo ali Vrazovo zbirko jugoslavjanskih nar. pesem, in lahko boš liričke preštel.

Mnogoverstna je leta poezija; alj tudi njen obseg je različen po opredeljenju njenem: *Pesničtvo epičko* obsega po mislih nekaterih krasoslovcov pesmi, u katerih nam pesnik pripovedava o veličanskih osobah, gorostasnih možéh, ki so za človečanstvo važne djanja storili; to bi bili epički pesmotvori u *najvožjem* zmislu, ko p. serbske nar. pesme o Kraljeviću-Marku, in o Milošu Obiliću na Kosovem polju; slovenske pesmi o Raubaru; Osman Gundulićev, ali pak Korand Wallenrod Mickievićev. — Za današnji dan leto razdeljenje ne veljá več. — Drugi opredeljivajo epičko poezijo tako, da obseže dogodbe človečjega življenja; po takem bi epička bila vsaka pesem, ki pripovedava gdekakšo pesničtva vredno dogodbo, ki izvira iz človeka. To bi bilo pesničtvo epičko u *širjem* zmislu. Po takem je p. epički Kralj dečanski od Subotića, Kerst per Savici in tudi pesem maloruska od kozaka, ki umira u ptuji deželi, in ki konju naročiva vse pozdrave do ljubih svojih (poglej pri tem slov. nar. pesem „boleni junak,“ ki je brez dvoumenja z maloruskoj iz eniga vira). — U *najširjem* zmislu pak je epička vsaka pesem, u kateroj nam pesnik pripovedava, kar je zvun njega *bilo*, ali kar še *je*. Obseg letega opredeljenja se od prednjega samo u tem razločiva, da u najširje opredeljenje spada še *popis*, ko p. pesem „Kres“. Letega najširjega opredeljenja se derži razdeljenje u tem delu.

Čin epičke pesmi mora biti krasen, to je taki, da ga bravci radi poslušajo, on mora tak biti, da služi popolnoma namenu pesnikovimu, t. j. *čin* mora poetički biti. Tedaj je p. življenje Friderika Celjskiga razun njegove mladosti za poezijo malo priležno; tim več pak življenje Raubara in vseh serbskih junakov posebno iz Kosoviga polja.—Dalje mora leti *čin* mnogo djanj obsegati, on mora, bi rekel, lipa košatiga veja, košatiga listja biti; on nam mora, ako nam človeka prikazuje, kazati ga

u mnogih razmerah, u mnogih zapletkah; ker bravci nevedoma sami sebe u tem stanju mislé, in razmišljavajo, kakor bi se izvili iz teh zapletk, kakor bo se razmotala zmota. — *Čin* poetički mora, koliko mogoče, *velikostasen* biti, t. j. osobe, ki so deležniki, morajo velike duševne in telesne moči napenjati, in posledki iz letiga čina morajo čim več tim bolje važni biti. Nije tedaj prava pesem, ki ima same mlačne osobe, ali same vsakdanje djanja, ki nje bravec vsak dan opravlja; saj človeka ravno to k poeziji mika, da si prah vsakdajnosti iz sebe iztepe, da se velikih misli napolni. — *Čin*, ki nam ga pesnik razlaga, mora samo poetičko istinitost imeti, t. j. ne treba, da ga pesnik iz dogodivšine uzeme, ali pak mar tako, kakor ga tam najde, ampak leti čin naj bo res dogodba, ali pak zmišljen, mora *verjeten* t. j. tako u sebi razpravljen biti, da nije u njemu reči, ki se ne zlagajo med seboj; eno mora iz drugiga izvirati, kakor se mota nit iz klopka. Tukaj mora tedaj p. pesnik gledati, da si je značaj (charakter) osob dosleden od kraja do konca, da nam navade narodov nam poznanih ravno tako kaže, ko nje poznamo; p. Gundulić, kadar popisuje u pevanju VIII. veselico pastirsko; ali u XIX. gde Begum clo po serbski nar. pesmi postopa.

Noben del pesničtva pri nas Jugosl. nije tako obdelan, kakor leti; poglej serbske in slovenske narodne pesmi, in boš najdel, da so skoro do ene vse pripovedajoče, in poglej na umetno naše pesničtvo, in boš tudi tukaj isto vidil. Ne misli iz tega, da Jugoslavjan ne ima glave za liričko poezijo, ima njo, alj leti razdel pesničtva se razvija le tamo, gde je visoko dušno in narodno življenje; pri nas pak vsega tega nije bilo; daj nam to, in ti nam daš ob enem pesničtvo pevno.

§. 11.

Razdeljenje pesem pripovedajočih.

U nobenem razdelu pesničtva za *slovensko* krestomatijo nije tako težko razdeljenje, kakor ravno u letem.

Kdor bi se ptujega deržal, bi moral razrediti, kakor sledi:

1. Popis. 2. Selanke (Idylle), katere pak bolj u IV. delu t. j. u Smesu stati imajo. 3. Legende. 4. Poetičke pripovesti. 5. Ballade in Romance. 6. Epos ali junačke pesmi. — Alj prav za prav pri nas razun dveh ali treh Prešernovih nije ballad ni romanc, ker se nobeden pesnik letim pesničkim verstam posebniga duha nije deržal.

Serblji * razdeljivajo vse svoje narodne pesmi u *junačke* ali *moške* in u *ženske*; *junačke* so njim vse, katere pripovedavajo o gdekakem junaku, kakor se je junački obnašal proti sovražniku; vse ostale so njim *ženske*, tedaj pesmi ženitninske, kratke pripovesie o drugih dogodbah i. t. d. Lete ženske pesmi so malo da ni vse pripovedajoče, tedaj bi po tem male pripovedajoče pesmi lahko imenoval *ženske* pesmi, alj komu to ne bi bilo po volji, naj nje imenuje *ženske pripovedajoče pesmi.* Poljaki in Malorusi nje imenujó „Dumy" dume, po besedi *dumati*, pripovedati. Jungmann nje imenuje u svoji „Slowesnosti" povedke in povesti. Alj nobeno teh dveh se ne vleže dobro, tedaj bo se leti del razredil, kakor sledi:

1. Popis. 2. Ženske pesmi, k katerim grejo tudi 3. Legende. 4. Junačke.

I. *Popis*, nije kaj drugiga, kakor pripovedovanje, kakšen je gdekak poetički predmet ob enem času; tedaj ne kaže, kakor se kaj *godi*, ampak kakšo *je* gdekaj. Tedaj popis nije kaj drugiga, ko obraz ali kip u lepozloženih besedah. Kdo ne gleda rad ginjeniga serca obraz (sliko) z vsemi svojimi divnimi bojami? — In komu se ne bi dopadel popis, ki krasen predmet mirnimu pregledavanju in čudenju in uživanju predloži?

Leti popis se lahko po dvojim načinu rabi: a) ko del epičkiga ali dramatičkiga umotvora. b) Ko samostoječ poseben umotvor, in o letem se tukej govori. Popis u letem zmislu

* „Sve su naše narodne piesme razdeljene na piesme *junačke*, koje ljudi pievaju uz *gusle*, i na *ženske*, koje pievaju ne samo žene i dievojke, nego i muškarci, osobito momčad, i to najviše po dvoje u jedan glas. Ženske piesme pieva i jedno i drugo samo radi *svoga* razgovora, a junačke se piesme najviše pievaju da *drugi slušaju*." Vuka Stef. serbske nar. pes. I. str. XVII.

ima za predmet le bezživotno narav; stvar živeča mora se gibati, mora kaj delati, ker drugači nije življenja; in ako bi nam pesnik kazival to, kar dela leti živeči predmet, bi ne bil več popis, ampak pripovedka.

Vsak pesmotvor mora sredotočje in edinost imeti; tedaj tudi popis. U čem pak bo leta edinost, ker nam pesnik vse dele predležeče duševnim svojim očesam popisati ima? Ako hoče pesnik, da nam obraz naravi, ki nam ga risa, serce užge in dušo napolni, nam se mora narav prikazati u zavezu s človečjim sercom, narav mora ko simbol našega serca biti, z veselim se veseliti, z žalostnim žalovati, s serditim grometi i. t. d.; tedaj mora narav več ali manje lirički popisana biti; in u letem liričkem čutjenju je edinost, je sredotočje, ki vse dele zjedini. Po tem tudi na pervih stihih lahko razsodiš, jeli je serce žalosti, ali ljubezni, ali hrepenenja, ali serda polno ti popisalo narav; vsaka rožica razno puhtí, vsaka zvezdica razno blisketa, vsaka voda razno šumi žalostnimu, in ljubečimu in pobožnimu. Popisavna pesem, ki letiga združenja naravi s človečjim sercom, neživečiga z dušnim in večnim ne imá, ne ima prave poetičke vrednosti.

Posebno zanimiv pak je popis, u katerem nam je narav popisana simbol večnosti, simbol samega Boga; to je največa, najvišja edinost, to je pesem, ki vsakiga človeka serce gane in polni. Poglej prelep popis: Kres, u katerem pesnik naprije popiše poletni čas, u poslednjima verstama pak nas nad vse človečansko zdigne, in nam u naravi samega Boga u svojoj vsemogočnosti in večnosti kaže. — Mi Jugoslavjani neimamo mnogo takih pesem; največa je „Dubrovnik ponovljen“ od Palmotiča.

II. Ženskih pesem imamo Jugoslavjani mnogo glede narodniga in naučniga pesničtva: Malo da ni vse manjše serbske in slovenske narodne pesmi so ženske, kakor je tudi malo da ni vsak noviji pesnik jugoslavjanski gdekakšno tako zložil.

K letim pesmam grejo vse pesmi, ki nje Nemci poetičko pripovedko, balade in romance imenujó. *Poetičke pripovedke* (poetische Erzählung) pripovedavajo predmetno ali objektivno gdekako prigodbo, in gledajo bolj na predmet, kakor na osobe

poglavitne; *balade* in *romance* pripovedavajo subjektivno in čutljivo, in gledajo bolj na osobe poglavitne. *Čin* se mora naravno, prosto in clo do konca pripovedavati u jeziku, ki se predmetu vleže; težko in tudi nepotrebno je, dolge pravila o temu ustanovljati; prebiraj prekrasno Koseskovo pesem: „Začarana puška" in druge enake umetne, kakor posebno narodne take pesme,* in boš se bolj naučil, kar in kakor se imajo te pesme zlagati; vsak Jugoslavjan pak, ki se našega pesničtva loti, se mora, ako se hoče praviga duha užiti, serbskimi narodnimi pesmami prav in prav spoznati.

III. *Legenda* nije kaj drugiga ko pesem ženska, katera pak nam ne kaže posvetnih veseljah, ampak pobožnost, ki se med ternjem letiga življenja pot proti nebu najti in si njo ogladiti trudi. *Čin* legende nam kaže tedaj moč ali silo kristjanske pobožnosti. *Predmet* je uzet večidel iz pervašnjih kristanskih časov.

Legenda se samo u predmetu od pesmi ženskih razločiva; tudi je slog ali stil po značaju osob, ki nam nje ona kaže, clo prost in enostručen; čin gre mirno in rahlo ko reka po ravnini, ni pak ojstro in bistro ko voda iz višin.

Ime njoj je od latinskiga; u srednjem veku so po samostanih (kloštrih) in cerkvah imeli posebne knjige, u katerih bilo je zaderžano, kar se je imelo brati (quae legenda erant),

---

* Čuj kar učeni ljudje kažejo o slavjanskih nar. pesmah. Slavni Rus Bodjanski o njih pravi: „Obći značaj narodne poezije Slavjanov kaže se u strogi razmeri, harmoniji med idejo in formo, med mislimi in čutjenjem in njihovim obrazom, izrekó, katerih nobeno ne zaduši drugo, ampak obe strani se zlagate uzajemno." (Poglej Letopis serbski 1839 d. IV. str. 43.) in u nemškem časopisu „Göttinger gelehrte Anzeigen 1823" se pri priložnosti razsoda Vukovih nar. p. bere med drugimi lepimi pohvalami: „Mit dem, was man sich unter deutschen Volksliedern denkt, lassen sie (t. j. serbske narod. pesmi) sich alle nicht so gerade vergleichen. Deutsche Volkslieder haben in der Form das Rohe, das gemeinen Volksdialekten eigen ist, in dem Inhalte das Unbeholfene, Lückenhafte . . . Allein die serbischen Lieder sind in einer reinen, edlen Sprache abgefaßt, in der Erzählung vollständig, unverworren und deutlich von Anfang bis zu Ende."

in zaderžaj letih knjig so bile veči del tudi takše pripovesti o pobožnih možih perviga kristjanstva.

Naj bo človek kakše vere hoče, kdor ima čisto bogaboječe serce, bo se mu dopadla takša prosta pripovedka o možih, ki njim je zemeljsko tako malo alj bi rekel, clo nič, nebeško in božje pak vse vredilo.

Pri nas Jugoslavjanih je takih pesem malo, desiravno je u ustah naroda posebno pri nas Slovencih polno enakih pripovesti. Škoda, da so nam skoro vse kolednice u zgubo šle, ker so malo da ni vse do ene bile čiste legende; kar njih je u Blaznikovih „pesmih kranjskiga naroda," so odviše pokvarjene, in u vrednosti pleve proti tistim, ki nam nje je nevihta časov oduzela.

IV. *Junačke pesmi.* U vsakem narodu, ki se je le nekaj čez najnižji stan izobraženosti uzdignil, boš najšel mnoge pripovesti, katere kažó nazaj na njegovo preteklost; u lete pripovesti uleva on svojo žalost in svoje veselja; in kar ga je u preteklosti najbolj zadelo, to si rad pregledava u raznih obrazih, u raznih formah; in on sam, ki je stvaritelj teh pravlic, nje rad posluša, in rad pripovedava, kolikorkrat bi koli bilo, in ako se vsega prenasiti, to mu je vsigdar milo in prijetno. Daj takimu narodu še ljubav do pesničtva, in boš vidil, da bo si iz vsake take pripovesti pesme zložil; in u njih bo imel sredotočje vse svoje poezije, in vse ostalo narodno pesničtvo bo se mu, bi rekel, od teh blištalo. Tako je u gerčkem narodu boj trojanski, tako u španjolskem Cid, u Burgundih Chriemhild in Sigfrid, in u Veliko-Rusih boj Igora proti Polovcom, u Malorusih strašni prepir z Poljaki, u Serbljih pak žalosti poln boj kneza Lazara na Kosovem polju in brezkončni prepir s Turki u neštevilnih pesmah popevan, in lete so prave *možke* alj *junačke* pesmi. Lete se pejejo od ust do ust, od roda do roda; pri Gerkih kó pri Malorusih in Serbljih so nje posebno starci peli, in pri Serbljih so večidel *slepci*, kakor se tudi od Homera bere, da bil je slep. Dodaj še k temu, da je kdo letih pevcov najlepše tih pesem u eno velikostasno pesem zložil, in dobiš največi pesmotvor, kar ga narodna poezija imeti premore; in

leta pesem se imenuje *epos,* in ker je iz *narodnih* pesem zložena, se pravi *narodna junačka pesem* ali *naroden epos.* Tako se je zložila, kó mnogi terdé, Iliada in Odiseja; ravno tako Cid in Nibelungi, in tako bi se lahko u Jugoslavjanih iz vseh stariih junačkih pesem zložil epos.

Čuj, kar o tem pravi Bodjanski: „Mi smo uvereni, da bi človek s pravim pesničkim čutjenjem in bistrim duhom iz po priložnosti nabranih historičkih pesem Serbov in tudi Malorusov lahko sostavil sistematičko celo, kakoršno nam kaže Ilijada, da bi mogel tedaj sostaviti svojo slavjansko Ilijado. Za predmet Ilijade mogel bi služiti boj Serbov s Turki za nezavisnost; predmet Ilijade Ukrajnske slični boj Kozakov s Poljaki; početek perve bi bila nesrečna bitka na Kosovem polju, druge pak ista pri Pjatki (ali pak umorjenje Pi(o)dkova, ovači Serpjaga imenovaniga, u Lavovu); iz porodničkih ali familiarnih i. t. d. bi se mogla napraviti slavjanska Odiseja.“

Iz tega pak se tudi lahko vidi, da se naroden epos samo u narodu misliti premore, ki ima veliko preteklost; gde lete nije, tam ne bo se nikdar naroden epos zložil. *Slovenske* narodne pesmi tedaj ne imajo sredotočja za naroden epos, ampak čudnovitno kažejo na Serbske; pri nas namreč se popeva rad največi serbski junak, Kraljević Marko; o Raubaru je premalo pesem; da bi o njemu njih več bilo, bi se tudi pri nas lahko na naroden epos mislilo.

Kar se tiče *naučne* epičke pesmi, ima tudi leta za predmet večidel gdekako važno prigodbo naroda; in ako ni, mora biti saj neka prigodba, ki je važna in znamenita za celo ali saj za velik del človečanstva; tako je Virgil u Eneidi, Mickiević u „Konrad Wallenrodu“ vzel za predmet prigodbo domačo, Klopstok u „Mesiadi“, naš Palmotić u prekrasnoj „Kristiadi“ in Taso u „Oslobodjenem Jeruzalemu“ prigodbo za velik del celiga človečenstva prevažno in znamenito. —

Kakor vsako pesničko delo, tako mora tudi epos naj bo naroden ali naučen, imeti *edinost* ali sredotočje, t. j. poglaviten del celiga *čina,* kateriga se vse drugo derži. U ženskih pesmah je to lahka reč, ker so kratke, težje pak je u letem pesničtvu

zavoljo širine ali velikoče pesmi. Leta edinost se posebno vidi u *glavni osobi* celiga čina; njo pesnik obleče s vsemi kinči, kar njih je mogoče, njo tako narisa, da se iz nje ko iz sonca žari izleva ves čin, in da so vse ostale osobe le zato upeljane, da od nje dobé in nji delé krasoto, vrednost. Poglej na Lazara, vse se ozira na njega, in clo serbski Nestor, Jug z devetimi svojimi sinovi, in junački Miloš ne bi imeli brez njega nikakiga temelja; in ko se je bitka prežalostna doveršila, se ne govori več o nobenem, samo Lazarova sveta glava se najde netrohljiva plavajoča u vodi.

Največa človečja vrednost je u tem, da se človek protivi možki vsem nezgodam, ki ga zadevajo, da se bori z vrokom (Schicksal). In da se ta borba še uzviši, se upleta u nekih epičkih pesmih *čudnovito* ali *nadčlovečansko*, t. j. višje nadčlovečanske moči in sile se združé s človečjimi; njemu stoji na nasproti neka višja, sovražna mu moč, od druge strani pak ga tudi neka višja prijazna mu moč podpira; to se pravi latinski „machina“. U Ilijadi so te moči starogerčki bogovi, u oslobodjenim Jeruzalemu Bog sam in čert ali vrag lete moči; u slavjanskih pesmih se nič takiga ne znajde, niti u epičkih pesmah rokopisa kraljodvorskiga, niti u Igoru, niti u serbskih nar. pesmih, ker Vila, ki se u poslednjih najde, nije te lastnosti desiravno bi njo pesnik lahko upotrebil. Samo Gundulić u Osmanu se je deržal kristjanske vere, in upelja za odpornike ali protivnike Osmana, cara turskiga, peklenske duhove.

Za olepšanje in uzdignenje *glavniga čina* pesnik lahko uplete *priložne* čine ali *episode*, t. j. čine, ki se tičó glavniga čina toliko, da ga podpirajo ali pak zaderžavajo. Pri upletenju letih mora pesnik gledati, da nje uplete na mestu, gde je glavni čin bi rekel pri miru, ni pak u bistrem teku dogodb, in u tem je zašel morebiti Gundulić tam, gde uplete Dilaverov dvaboj za ženo mu Begum. —

Dozdaj se je govorilo o junačkih pesmih u strogem zmislu; pesnik pak lahko clo u tem duhu popeva gdekako važno prigodbo iz *domačega* obiteljskiga življenja, in leti epos bi se imenoval *domači*, ali obiteljski; taka je Odiseja gerčka,

take so „Ruslan in Ljudmila“ in „Onegin“ Puškina, taka je krasna „Maria“ Malczewskiga in serbska pesem „Kralj dečanski“ Subotića, in prekrasna „Smèrt Čengić-Age“ Mazuranića, taka je kratka slovenska povest „Sedim sinov“ Žemljetova in za nas neprecenljiv „Kerst per Savici“ Prešernov.

I. POPIS.

Kres.

Dolgost svojo dan steguje,
Rast prot poldnu obračuje,
  Zemlje tek se vstanovi;
Trudna tekara počiva,
Svoj'ga dela plačo vživa,
  Se bogata veseli.

Sonce gorko zrak prižaga,
Čeli skapne vroča sraga,
  Trudno telo se poti;
Klas rumenkast že prihaja,
Kruh vsakdanji nam podaja,
  Glad prestrašen pobeži.

Serpi bliskajo po njivah,
Zdetna je, k' je bila v rivah,
  Pesmi v žetvi se glasó;
V žito serpov šum ženjice
Silijo, no prepelice
  V svojim begu strašijo.

V senožeti senoseki
Tam per hlad — sumeči reki
  Pevski brusijo kose;

V seči trava z rožo pade,
Fletne deklice pa rade
  Njim na sledi jo sušé.

Sonce goram se priklanja,
Cirkovnik pa zvon poganja,
  De Marija se časti;
Hlad pahlja zahodnik v lice,
K spanju vabi gmetne tice,
  Luč nebeška se mrači.

Že peržgaja Nevideči
Zgorne luči, de leteči
  Žarki zemlji svetijo.
Kaj pa tam le po planinah,
Gorah, hribih in dolinah
  'Z mraka ognji vstajajo?

Slišim preveselo petje,
Vriskanje, mladenčev vretje,
  Streli gojzde preberčó;
Kolce jemljejo goreče
'Z ognja, na obilnost sreče
  Ljubic viš' jih gonijo.

Zdaj mladenči no deklice
Mično kakor golobice
  V krogli rejži·rajajo;
Šopnjaki no želikžene
V loge letajo zelene,
  Kresu hvalo spevajo.

Stari kres! nekdaj očovam
Našim svet, al nam sinovam
  Skoro iz spomina vzet;

Tvoja glava celo siva
Bode nam vselej častljiva,
Kol'korkrat boš spet začet!

Naj se zemlja v kroge vala,
Slava tvoja bo ostala,
Vsaki rod te bo častil!
Toti svet sadaj preide,
Ti pa boš, al že otide,
Druge rode veselil!

U. Jarnik.

Poletni večer.

Senca raste,
Tla rosé,
Hlaji žarki
Verh zlaté.

Mati s polja
Pridejo,
Krog ognjiša
Tekajo.

Plamen šviga,
Krop kipi,
Dim nad sleme
Se vali.

Kmalo Jožik
Perpoklja,
Meketajo
Jagnjeta:

Breza, Dima,
Z Jagodo
Preževenkljajo,
Mukajo.

Se budijo
Zvezdice,
Perpihljajo
Sapice.

Omarijo
Zazvoni,
Proti domu
Vse hiti:

Žnjice, kosci,
Oratar,
Hlapci, dekle,
Gospodar.

Krog večerje
Se versté,
Oče kruh jim
Razdele.

Sok in kaša
Jim diši;
Delo beli
Vse jedí.

Skupej mol'jo
Vsi glasnó,
Pridni, trudni
Spé sladkó.

M. K.

II. LEGENDE.

Učenci po Jezusu razposlani.

(Narodna pesem.)

Jezus včence je postavil
Na vse štiri straní;
Svet'ga Petra je postavil
V lepo ravno polje;
Svetiga Andreja postavil
Bil na visoke gore;
Svetiga Tomaža je postavil
Bil na globoke vode,
Kjer se bodo čez vozili
Ino ga lepó častili:
Svetiga Šentjanža je postavil
Bil kje na vinske gore,
Bodejo čez tovorili,
Pili šentjanžovco
U imenu svetiga Šentjanža,
Učenca božjiga. —
Svet Tomaž se tako veri
Proti svojmu Jezusu:
„Kaj si mene sem postavil?
Ne vidim noben'ga romarja,
Slišat' tudi ni zvonova.“ —
„„Tiho, tiho, včenec ljubi!
Včenec ljubi, svet' Tomaž!
Na svet' lepše ni dežele,

Ko dežela India;
Nikol' zemlje ne kopajo
In tudi ne orjejo,
Pa vunder slednje leto
Po trikrat žanjejo.""
Svet' Tomaž se dalje véri
Proti svojimu Jezusu:
„Kaj si mene sim postavil?
Men' dežela znana ni." —
„„Tiho, tiho, včenec ljubi!
Včenec ljubi, svet' Tomaž!
Na svet' lepše ni dežele,
Ko dežela India.
Nikol' toča ne pobije,
In nikoli dež ne gre,
Pa li vunder vsako jutro,
Dosti hladne je rose.""
Svet Tomaž se zmeraj veri
Proti svojimu Jezusu:
„Kaj si mene sim postavil?
Kjer noben'ga znan'ga ni?" —
„„Ako notri lih ne najdeš
Noben'ga znaniga,
Pa tudi notri ne najdeš
Nikjer hudobniga serca;
K' se duh od telesa loči,
Gre koj v sveto nebó.""
Jezus ino Marija
Ga vsim dodeli takó!

Domača živina.

Po tem ko Eve želja je
Nesrečni greh storila,
In ž njo tud' Adam je grešil,
Jih angel 'z raja je spodil,
Ko sta si zaslužila:

Gre Adam polni žalosti
Okrog po velkim polji:
Tu ni pšenice ne rèži,
Povsod robida, tern stoji,
Plevel le vidi okoli.

„Kdo mi povleče težki plug?
Kak' zemljo čem branati?
Kdo mi ponese kamnje 'z nje?
In ako kruh bo v hiši že,
Kdo mi hoče drugo dati?“

Zdaj konj mu proti razgeta:
„Ne glave tolik' lomiti!
Sliš' Adam! saj sim jest že t'le,
Za jezdo al' voziti vse
Ti čem pokoren biti.“

Vol zabuči: „Moj gospodar!
Ne pusti se moliti,
Rad z čelam ali vratam st'rim,
De kruh iz njive ti vdobim,
Znaš lakoti oditi.“

„In jest,“ zamuka krava mu,
Te z mlekam čem živeti,
Ak ženske le prav ročne so,
De maslo in sir naredó,
Znaš dosti vsiga 'meti.“

Tud' bogi osel giga mu:
„Ak nimaš z kom voziti,
Gospod zavkaži, hočem vse,
Pšenico, moko, in kar je
Na herbtu ti nositi.“

„Če mraz 'maš,“ ovca bleketa,
Stor' ženi se gibati,
Daj niti 'z moje ovne st'rit',
In si obleko naredit',
Ni treba ti zmerzvati.“

Debeli prasec krulji mu:
„Češ tolsti kos imeti?
Ker dobriga ne morem st'rit',
Zamoreš mene le vmorit':
Scer sim zastonj na sveti.“

„Če tud' cvertje imet' želiš,
Gospod, znam pomagati,“
Zdaj puta pred njim klokota,
In znese jajce mu na tla,
In vkaže ga pobrati.

Pes laja ino giblje rep:
„Brez skerbi znaš zaspati.
Počivaj mirno, saj jest bom
Dvoriše varoval in dom,
Ne daj me pak vezáti.“

Mijavka mačka tudi še:
„Krajčas ti bom storila,
De miš, podgana ti ne sne,
Karkol' boš hranil sam za se,
Jih 'z hramov bom trebila.“

V veselju in hvaležnosti
Sliš' Adam obečilo,
Živini, ki mu služit če
Nasproti on pak rekel je
Prijazno ino milo:

De on, ko dobri gospodar,
Skerbljiv za njo če biti;
De vsako prime, kar mu gre,
De nihče tarat' ga ne sme,
Ne z šibo ga moriti.

V. Stanić.

Sveti Martin.

Na berzim konjiču dodaljniga grada
  Dolžnost brez počitka junaka podí;
Lepó se mu sveti oklep in čelada,
  Še lepši se duša njegova svetlí.
Pokriva še sneg vse gore in doline,
  Kot jeklo od sreža so pota terdé;
Že dolgo hiti, pa ne vidi grajšine.
  Konj dirja, de podkve se daleč glasé.

Zlo huda je zima, in sever zlo brije,
  Si s konjika mladiga lasci igrá,
Če ravno se v plajš prav široki zavije,
  De b' tak ne ozebel, vse nič mu ne zda;
Veršeti mu veter ne neha k obrazu,
  Naj v roki obrača le škit kakor če,
Naj brani takó še se hudimu mrazu,
  Ubranil se vender nikakor mu ne.

Pa lej, kaj sedi tam na zemlji ledeni?
  Za germam zmerzuje, oh, starček ubog,
Trepeče v raztergan' obleki platneni,
  Zdihuje de b' Bog ga otel iz nadlog.
K vojšaku, oh smili Bogu se, steguje
  Oterpnjeno, merzlo in suho rokó,
Ga s solznim očesam miló pogleduje,
  Mu s hripavim glasam naznani prošnjó.

In iskriga konja koj jezdec ustavi,
  Serca nevsmiljeniga ni ta vojak.
„Le mirni bodite“, zdej starčiku pravi,
  Solze si otira preblagi junak.
Pa naglo po meč si nabrušeni seže,
  (Strahoma ga gleda ubožec na tleh)
In plajš, ko bi trenil, na dvoje prereže,
  Dá revežu eniga kosov obéh.

„To nate! pa vanj se skerbljivo zavite,“
Z besedo prijazno tu reče možú —
„Kar morete, mrazu se hud'mu branite,
Se v revi presilni zročite Bogu.
Podaril bi tudi vam rad kaj denarja,
Pa v žepi ga nimam okrogliga več;
Do našiga se mi mudí poglavarja.“
Je rekel, in konja zajašil že preč.

S permertimi udi do grada perhaja,
Ogernjen mu s kosam je plajša život,
Ki vihan od vetra po strani mu maha;
To viditi, truma zažene krohot.
„Kaj temu je pamet se mešati jela?“
Ga zasmehovaje mu pravi derhal; —
„Še blesti bo glava njegova začela,
Gotovo pol plajša po pot' je prodal.“

Ne zmeni za to pa mladeneč se blagi,
Kar bebci mu pravijo, nič mu ni mar.
Počitka zdej iše v stanici predragi —
Usmili se san ga, dobrotljivi dar.
Pa komej de tam še v pokoji zadremlje,
Mu sanje prijazne serce obgredó,
In dušo podoba nadzemeljska vnemlje,
De vidilo take nikdar ni oko.

Zveličarja vidi v nebeški svitlobi,
K' je nam v odrešenju na križi umerl;
Vse, kamor se koli ozré, je v blišobi,
In zdi se mu, kot bi bil raj se odperl.
Zasliši glasove, ko angeljski kori
Pojó neprenahama Večnimu čast,
Kér on le močí vse je vdihnil natori,
Ker milost nam daje in v čednostih rast.

Rudeče ugleda stermé ugrinjalo,
K' ogrinja nebeškiga kralja telo;
Z nebeškim čutjenjem ga to je navdalo,
Solzice veselja mu stop'jo v oko;
Ker vidi, de kos leta plajša je tisti,
Ki dal ga na potu je revežu bil.
Zamakne mu duša se v radosti čisti
V nebó, kjer plačilo bo vsmiljen' dobil.

„S tem plajšem je mene mladeneč ogernil,“
Je rekel zdaj trumam nebeškim Gospod—
„Zatorej resnično mu to bom povernil,
Ker rad zveseluje uboge povsod.
In kadar motoz mu življenja poteče
Ga bom v veličastvo neskončno uzel
De tudi prihodnje se čase poreče:
Kdor reveža sprejme, bo mene sprejel!“

P.

Kaj se sme in mora peti.

Popustí posvetno rabo
Orglarčik, in gre v pušavo.
Tam prepevat božjo slavo,
Svoje citre vzame sabo.

Pesmi svoje med stoglasne
V gojzdu tičov meša kore
Od prihoda zlate zore,
Dokler sonca luč ne vgasne.

Al veselje v sercu vtoni
Sčasam mu za petje slavcov,
In vsih gojzda prebivavcov,
Ker iz njih vsak svojo goni.

On ob drugi si pomladi
Zbere tiče mladokljune,
Jim prebéra svoje strune,
In jih raznih pesem vadi.

Kosa, terdokljunsko dete,
Od preljub'ga Auguština,
Lisčika ino kalina
Nauči pet' pesem svete.

Zméram svojo peje slavčik,
Vedno jih po starim bije
Sercu sladke harmonije;
Toži ga Bogu pušavčik:

„Je kalin, debeloglavec,
Terdokljunast kos je svoje
Pesmi pustil, boljši poje; —
Podučit' ne da se slavec."

Al Bog slavca ni posvaril,
Tak' posvaril je tožvavca:
„Pusti peti mojga slavca
Kakor sim mu gerlo vstvaril."

„Pel je v sužnosti železni
Žalost Jeremij globoko;
Pesem svojo je visoko
Salomon pel od ljubezni."

„Komu pevski duh sim vdihnil,
Z njim sim dal mu pesmi svoje;
Drugih ne, le te naj poje,
Dokler, de bo v grobu vtihnil."

F. Prešern.

Legenda.

Si hi tacuerint, lapides clamabunt.
Luc. XIX, 40.

V britanski zemlji nekdaj duhoven bil je svet,
Za podučenje vere neprejenljivo vnet,
Iz mesta v mesto hodil na vsaki shod in zbor,
Vse snide obiskavši ni spal, ne jedel skor.

Od teže let slaboten in slep od starosti,
Ga clo očes temnota v dolžnosti ne mudi;
Mladenča v službo vzame, hitivši z njim okrog,
On misli zadovoljen: Nar boljša luč je Bog.

Prijaznost govorenja njegoviga je znam,
Beseda pa je vžgala ko strele živi plam,
„Gospod se bliža“, kliče, „ogladite mu pot,
Iz rodovitne brazde poplite ljulko zmot!“

Enkrat ob letni uri se v daljni kraj poda,
Po goli tje planavi ga vodja mlad peljá,
Vročina zlo pritiska, mladenča zvije trud,
Duhoven le priganja, boječi se zamud.

Do dola tak prispeta, ki s kamni naseján
Je krog in krog s pečovjem in skalami obdan,
Pri potu pa hladiven, samoten dob stoji,
Njegova senca vodju se prav pripravna zdi.

„Veliko ljudstva čaka besede vaše tod,
Veliko terdovratnih — učite kaj gospod!“
To reče in raztegne se v senco fant nezvest,
Vesel zvijače take se tiho smeja v pest.

Pripravljen urno sivček — sumlivosti je čist —
Pozdravi: *Hvaljen bodi med nami Jezu Krist*!

Prekriža se pobožno, izvolji živ predmet,
Postavi podučenja razdela dva v izgled.

Govor mu gladko teče, resnice je izvir,
Beseda res de rani, pa v rane lije mir,
Skrivnosti zakramenta, molitve moč uči,
Svariti ne prejenja zanikernim grozi.

Pobožno in prijazno, tak serčno vse je to,
De s curkam solze v sivo mu brado dol tekó,
In kar iz serca pride, prigovor star pové,
Predre kamnito steno, iz serca v serce gré.

Končaje roke dvigne in stisne dlan na dlan,
Pokliče milost božjo resnici vere v bran,
Ter sklene: „Mir na zemlji človeku bodi zdaj,
V nebesih slava Bogu in čast na vekomaj!"

In čuj — ker to izusti, se strese zemlje drob,
Kot svit večerne zarje nad njim zabliska dob,
Skalovje, pesk in kamen stoglasno se zbudi,
In — Amen! Amen! Amen! — iz dola zagremi.

Mladenča groza prime, lase mu dvigne strah,
On trepetaje pade pred učenika v prah,
Britkost in živo ksanje sta zdih njegovih ust,
On greha se obtoži in prosi za odpust.

Svetnik mu rahlo reče: „*To bodi ti spomin,*
Besede božje nikdar ne zasramuj, moj sin!
Al nisi bral, de kamen, de zid Boga časti,
Če tega terda duša človeška ne stori."

I. Koseski.

III. ŽENSKE PESME PRIPOVEDAJOČE.

a) NARODNE.*

Boleni junak.

Stoji mi stoji gora
Dolga no visoka;

Na gori mi stoji
Seh dvanajst junakov.

Enoga zaboli
Glava ino serce.

„Pustite me zadi,
Ja nemrem več naprej.

„Delajte mi rako
Tam per svetom Roku;

„Kopajte mi jamo
Per svetom Ivanu,

„Oj jamo globoko
Na sablo široko:

„Zvunah pa mi pust'te
Mojo desno roko;

„Za roko mi pervežte
Mojega vranj-konjiča,

„Naj mi konjič plače,
Da me ljuba neče.

„Delajte mi mosty
Z mojih belih kosti —

„Od mojega groba,
Do ljubeniga dvora.

„Po njih bo se šetala,
Mene razmišlavala.“

Konjič zaherzguje,
Ljuba zaplakuje.

Dva groba.

Ena ptica perletela,
Sela si na okneca,

Ona pa je tak velela,
Da je Minka betežna.

* U vseh sledečih nar. pesmih so nekatere besede nekaj prenarejene; tako p. vsi glagoli u možkem spolu pretekliga časa; u 1. in 2. pesmi je *u* namest štajarskoslov. *ü*; „ja nemrem več naprej“ m. „makširat“; u 2. pesmi 4. stihu „Da“ m. kaj.

Kak hitro Ivan to začuje,
On od straha zabledi,
Lepo belo se opravi,
No odide k Minkici.

Kak on hitro v hišo stopi,
Ona mertva že leži,
Tudi on na tla opadne,
No mertev obleži.

Njega so mi pokopali
Proti sunčnem izhodi;
Njo pa so pokopali
Proti sunčnem zahodi.

Ž njegovega groba je zrasla
Lepa roža gartroža;
Ž njenega pa je groba zrasla
Lepa bela lelija.

Onjedvi sta dorasli
Zraven bele cirkvice,
Tam pa sta se ošepili,
No rasli v sveto nebo.

Mačoha.

Čerka je molila Boga
Na materinom grobiši:
„Stante-da, mati, vi gori!
Ka se nam oča oženel,
Lagojo mater pripelal
Nas dejco zcejla oboužal.
Gda je to mater zaroučil,
Nam je nevolo odloučil.
Žalostna dejca, žalostna,
Kteroj se daje mačiha:
Nam se je dala mačiha;
Vse nam nevolo načinja,
Svoje čemere občinja.
Kruh nam li peče z pepela,
Jesti nam kuha z čemera.
Jesti je naše čemer zdaj,
Piti pa žvepelno takaj.
Gente se, mati, v grobi vi,
Gda se vam deca dreseli —
Gda se vam deca dreseli,
Stante-da, mati, z groba vi!

Desetnica.

Stoji, stoji beli grad,
V belim gradu mlad gospod,
Mladi gospod, mlada gospa.
'Mata devet belih gradov,
Devet gradov, devet hčeri.

Po belim gradu hodita,
Za bele roke se vodita,
In lepo Boga prosita,
De bi jima Bog porod dal,
Dal porod sinka majhniga.
Bog jima je porod dal,
Dal hčerko njima majhino.
Oj, smili se stokrat Bogu!
Dejte bo moglo v desetino,
Ta mlajši hčerka Nežica.
„Kaj jih (!) prosim žlahtna gospa,
Naj dajo nam od verta ključ!
Gremo notri se sprehajati,
In lepe rož'ce tergati.“
Še je peršel angel z nebes,
Pernesel hčerki perstan zlat,
Mlajši hčerki Nežici.
„„To daj ti svoji materi,
De ti spečejo povančico,
Eno lahko popotnico.““

Mati ji speče povančico,
Notri ji dala perstan zlat.
Še vrezala deset kosov:
Vsaki hčerki kosec dala je,
Desetnici je pèrstan peršel,
Mlajši hčerki Nežici.
Ona culico navezala,
Se od gradu pobirala.
Sleče si obleko svileno,
Obleče si raztergano:
„Bog vas obvari oča, mat'!
Bog ve, bomo se vidli kda!
Čez sedem let pridem nazaj,
Ker boste dal' starši hčer možu,
Stariši hčerko Lenčico.“

Vsi so jo nazaj klicali:
„Pojd nazaj, desetnica!
Bomo dali starši hčerko,
Ki je že per vsi pameti.“
Desetnica gre zmirem naprej,
Ona peršla v zeleni gojzd.
Se je strila terdna noč,
Terdna noč, in terden mrak.
Ona doli k bukvi sedla je.

Kadar odbije polnoči,
Ta čas sveto dervo govori:
„Pober' se zpod mene, desetnica.“

Čez sedem let je šla nazaj,
Je peršla v beli grad,
Gospoda prosi, je met' čez noč:
„Kaj jih prosim, žlahtni gospod,
Naj me imajo čez noč!“
„„Pojd' sirota raztergana,
Raztergana, razmeršana!
Pojdi ti v černo kuhinjo
Gospe pros', de te majo čez noč.““
Dol je šla v černo kuhinjo,
Prosi gospo, meti jo čez noč.

Gospa nji tako govori:
„Imaš, ubožica, bele uši!
Mi te nimamo kje imeti,
Bodo peršli davni ljudje:
Smo dali hčer možu,
Starši hčerko Lenčico.“

Desetnica se zaberni,
Kervavo solzo potoči:
„Bog jih obvar', žlahtna gospa,

Žlahtna gospa, mati moja!"
Mat' doli pade, omedli,
Per ti priči dušo pusti.

Vsi so jo nazaj klicali:
„Pojd' nazaj, desetnica!
Tvoji materi vže svečo derže!"
„„Naj jo le derže v ime Boga!
Saj sim jim pred povedala:
Čez sedem let bom peršla nazaj.
K' bodo dal' starši hčer možu,
Starši hčerko Lenčico.
Koderkoli hodila bom,
Za njih dušo molila bom.""

b) NAUČNE.

Milica milena.

Solze pretakala
Šmarnice plela,
Mileta čakala,
Pesmico pela:

Kaj nek odlašajo?
Sej mi je rekel.
Kaj se zanašajo?
Čas bo le tekel.

Izbica materna
Hram bod očetov,
Davno že gornico
Men je obetav.

Res de sim jokala,
Kviško zdihvala,
Misel mi pokala,
Bi se le vdala.

Sanja se m', — djalo je
Nekaj v oblakih:
„Dobriga malo je —
„Rad bi več takih!

„Najdla si, zvoli ga,
Glas ta mi poje:
„Niga ti boljiga"
„Ves je po tvoje.

Sréča me — rekla sim, —
  Kaj sim nek rekla?
V lice zapekla sim
  Pa domu tekla.

Oča mi svetvali,
  Svetvali mati,
Taša m' obetvali, —
  Kaj se je bati?

Kite prepletajo
  Goste mi glavo,
Roke umetvajo
  Delo vse pravo.

Tastu sinovla bom,
  Hčerka pa taši
Hiši navado vem
  Naši in vaši.

Milca sim milena
  Dičniga svojga,
Mile pa miljen je
  Serca ves mojga.

Kaj nek odlašajo?
  Sej mi je rekel.
Kaj se zanašajo:
  Čas bo le tekel.

Škrinja natlačena?
  Svetna zaveza?
Sladivka spačena?
  Kdo me spodleza?

Sreča res draga je
  Čedniga lica,
Več pa mu blaga je
  Serčna resnica.

Če me ne vzamejo
  Milet' ne dajo;
Druj' me ne vjamejo
  Grade nej 'majo.

Samši bo Milica
  Jagneta pasla,
De ji bo kitica
  Siva dorasla.

Solze pretakala
  Proti zagrebu
Milšiga čakala
  Gori na nebu.

V. Vodnik.

Skopulja.

(Kranjska pripovedka.)

V perjazni ravnici sred rožic dišečih
  Pod belim snežnikam krog svojga vertá
Je v dnevu jesenskim ob sončnim zahodu
  Prevzetno šetala Skopulja gospa.

Pod soncam zastonj bi iskati se trudil
Kraj, kteri bi vtegnil bit' temu enak,
Zastonj mu primerjaš Arkadske planine,
V lepoti na svetu nobeden ni tak.

V različnih drevesih preblaz'ga plemena
Se v rajski ložiček ta vert spremeni,
Od zlatiga cvetja, od rajskiga sadja
Se vejca in steblo vsaktero šibi. —

Siv starčik prot vertu ob palci perleze,
Na licu mu revšina bila je brat':
„Gospa milostiva! — začné trepetaje —
Dovol'te tri jabelka meni pobrat'!"

„„Kako se prederzneš me tukaj nadlegvat'?
Pober' se od mene nesramni lenuh!
Ko b' tacimu sadje zametati imela,
Raj' vidim, de vzame peklenski ga duh!""

Pohlevna solzica na lice mu kane,
V perserčni britkosti odpravi se preč; —
Ko zjutrej prevzetna Skopulja ustane
Prelepiga verta ni vidila več.

V nar viši snežniki od kranjske dežele
Peklenske pošasti ga vlekel vihar,
Na Grintovca skalnati verh ga posadil;
Do njega nobeden ne more nikdar.

Zdej z jabelki ptice in zver' se gostijo,
Ki zrele z verh hriba v robove derčé,
Po travici voljni vertá se igrajo,
Skopulja pa brusi po pesku peté.

—n.

Povodnji mož.

Od nekdej lepé so Ljubljanke slovele,
Al lepši od Urš'ke bilo ni nobene,
Nobene očem bilo bolj zaželjene
Ob času nje cvetja dekleta ne žene. —
Ko nar bolj iz zvezd je danica svetlá,
Nar lepši iz deklíc je Urš'ka bila.

Mnogtere device, mnogtere ženice
Oko je na skrivnim solzé prelivalo,
Ker Urš'ki serce se je ljubiga vdalo;
Al ljubih bilo je nji vedno premalo.
Kar slišala možkih okrog je slovet',
Skušala jih v mreže raspete je vjet'.

Je znala obljubit', je znala odreči,
In biti perljudna, in biti prevzetna,
Mladenče unemat', bit' staršim perjetna;
Modrij in zvijač je bila vsih umetna;
Možake je dolgo vodila za nos,
Ga stakne na zadnje, ki bil ji je kos.

Na starim so tergu pod lipo zeleno
Trobente in gosli, in cimbale pele,
Plesale lepote 'z Ljubljane so cele
V nedeljo popoldan z mladenči vesele;
Bilá je kraljica njih Urš'ka berhká,
Plesati ni dolgo nje volja bilá.

Jih dokaj jo prosi, al vsakmu odreče,
Prešerna se brani in ples odlašuje,
Si vedno izgovore nove zmišljuje,
Že sonce zahaja, se mrak perbližuje,
Že sedem odbila je ura in čez,
Ko jela ravnat' se je Urš'ka na ples.

Al, ker se ozera, plesavca si zbera,
Zagleda per mizi rumeni junaka;
Enac'ga pod soncam mu ni korenjaka,
Želi si plesati z njim deklica vsaka, —
Omrežit' ga Uršika lepa želi,
Zaljubljeno v njega obrača oči.

To vidit', mladeneč se Urš'ki perbliža:
„Al hotla bi z mano plesati?“ ji pravi;
„Kjer Donava bistri perdruži se Savi,
Od tvoje lepote zaslišal sim davi,
Že Uršika zala! pred tabo sim zdaj,
Že Uršika zala! perpravljen na raj!“

To reče in se ji globoko perkloni,
Sladkó mu nasmeja se Uršika zala:
„Nobene stopinjce še nisim plesala,
De čakala tebe sim, res je, ni šala;
Zatorej le hitro mi roko podaj,
Lej, sonce zahaja, jenjuje že raj!“

Podal je mladeneč prelepi ji roko,
In urno ta dva sta po podu zletela,
Ko de bi lohké peretnice imela,
Bilá bi brez trupla okrog se vertela,
Ne vidi se, kdaj de pod noga udar',
Plesala sta, ko bi ju nosil vihar.

To viditi, drugi so vsi ostermeli,
Od čudeža godcam roke so zastale;
Ker niso trobente glasova več dale,
Mladenča noge so terdo zaceptale;
„Ne maram,“ zavpije, „za gosli, za bas,
Strun drugih, ko plešem, zapoje naj glas!“

So berž perdervili se černi oblaki,
Zasliši na nebu se strašno gromenje,
Zasliši vetrov se sovražno veršenje,
Zasliši potokov derečih šumenje,
Pričjočim po koncu so vstali lasjé,
Oh, Uršika zala, zdaj tebi gorjé!

„Ne boj se, ti Urš'ka! le hitro mi stopi,
Ne boj se," ji reče, „ne boj se gromenja,
Ne boj se potokov ti mojih šumenja,
Ne boj se vetrov mi perjaznih veršenja;
Le urno, le urno oberni pete,
Le urno, le urno, ker pozno je že!"

„Ah, majhno postojva, preljubi plesavec!
De jez se oddahnem, de noga počije."
„Ni blizo, ni blizo do bele Turčije;
Kjer v Donavo Sava se bistra izlije,
Valovi šumeči te Urš'ka želé,
Le urno, le urno oberni pete!" —

To reče, hitreje sta se zasukala,
In dalje in dalje od poda spustila,
Na bregu Ljubljance se trikrat zavila,
Plesaje v valove šumeče planila.
Vertinec so vidli čolnarji dereč;
Al Uršike vidil nobeden ni več. — F. Prešern.

Očetova kletev.

(Pergodba l. 1454.)

Per Celji na skalovji — v Savino dol gledaje—
U starimu zidovji slovečim na vse kraje,
Je svoje dni ošaben knez Urih gospodval,
Se ni človeške moči ne božje šibe bal.

Pred njega kmetič stopi ponižen in pohleven:
„Usmilenje imejte! me vid'te, de sim reven;
Edino moje dete, moj otrok mi je vzet,
Kdo solz za nja prelitih bi znal le vsih preštet?!

Veselje je edino za me in mater bila
Hči dobra — pridna — zala, ko rožica premila.
Odgovor prosim kneza: ste vzeli kčer mi vi?
De žalostnim očetu se serce ohladí.“

Hudičevo posmeha se knez ošaben kmetu,
De solznim se v britkosti topí serce očetu.
Ter vdari mu na uho zaperte hčerke jok,
Ter vdari mu na serce zaperte hčerke stok.

In oče mu serdito besedo strašno reče,
De terdoserčnika u sercé globoko speče:
„Vi knez visoke glave — imate z menoj smeh,
Pravica vam je šala, in rop per vas ni greh,

Kmetiške srote prošnje vam nikaj ne veljajo,
Ko led vam merzle persi milosti ne poznajo;
Veselje vaše grešno se vam naj ogreni;
Visoko zidan tabor se v kosce naj zdrobi!

Knezija vaša vêrla — v razsipu bo ležala,
De moja kletev prazna ni, ona bo pričvala;
Ta tabor, kter'ga slemen do megle gor kipi,
Se naj u kratkih letah v razsip vam spremeni!

Ta grad, u kterim cesar sam snubiti 'ma želje,
Naj zibne vam u prah — naj mine gorno Celje!
Pa sluha ino duha poprej ko nja ne bo,
Ponižanga v sramoti bo vidilo oko.

Poslopje, v kterim kmetič usmilenja zdaj prosi,
Obresti moje dobe revežu naj nosi
Naj moje dobe enga za lastnika imá,
Za gospodarja svojga naj kmeta on spozná.“

(Gorno Celje v letu 1846.)

Na sterme gore obrez voda bije,
Med kamnjam se nekdajnih zidov vije,
In zgorej tik oblakov je razsip,
V polnočni grozi ga obsije šip.

„Je to, popotnik vpraša, slavno Cele?
Je tamo strah domače bil dežele?
Je to zidovje kneza Urha dom,
Ki sta raznesla ga vihar in grom?“

Globoke vidiš tu ozidje ječe,
Tam za oklepe kraj, za sulce, meče;
Planjava tu za igro in za boj,
Razpad še zdaj namen pokaže svoj.

In beršlen, ko zi sto rokam' objemlje
Zidovje do veršin 'z oserčja zemlje.
Železnih vrat ker zápeh je rožlal,
Stoletnih časov varh rijav.

Tam lesa škriple zdaj namesti vrat,
Trohljiva varhinja za stari grad,
To Celjskih knezov slavno je gradiše,
Junakov Celjskih blo nekdaj shodiše.

Pa blizo grada najdeš hišco malo,
Iz rezanga kamenja — gledat njo je zalo,
Tam grada stariga je gospodar.
Popotnik! nja prijazno nagovarj';

On je lastnik, on tamo sme ravnati,
Slobodno kosama sme grad prodati,
Prerokovanje kmeta on poterdi zdaj,
Kako pred 400 letam' je bil preklel ta kraj.

In kedar temna noč prihaja,
In veterc rahlo drevje maja,
Se m' zdi, ko b' kneza Urha duh zdihval:
„Ne kolni oče me, vsaj bom ti hčerko dal."

Arlič.

Ibikovi žerjavi.

(Iz Šilerja.)

Na pevski skus, na skus vozniški,
Ki na Korintskim bregu griški
Narod edini vsih plemen,
Gre Ibikus, umetnih člen.
Apol mu dal je pevsko žilo,
Besede moč, jezika med;
Tak ves navdan z govorno silo
Iz Regje pride petja vnet.

Na hribu že razmotri jasno
Akrokorinta sleme krasno,
Pobožne groze stopi v gaj
Neptunovih smerečij zdaj.
Samotno tiha hosta vsa je,
Žerjavi le ga spremljajo,
Ki v daljne južne tople kraje
Mračivnih kit na potu so.

„Pozdravim vas, prijazne tice,
Po morju bivše mi družice;
Za dobro znamnje vas imam,
Enaka je osoda nam.

Mi pridemo iz delj mrazotnih,
In išemo gostiven tlak,
Usmiljen bodi Bog popotnih,
Ki tujca brani zlih napak.“

In pridno se naprej pomika,
Že srede gojzda se dotika,
Tu vosko pot mu nagloma
Zaskočita morivca dva.
On ude v bor oberne lične,
Pa kmalo roka omedli;
Napenjala je strune mične,
Nikdar samostrine moči.

On kliče v bran bogove, ljudi,
Rešitelja nikir ne zbudi;
Če ravno v deljo seže krič,
Živečiga ni tukaj nič.
„Tak zapušen umreti imam,
Na tujim tu, ne žalovan,
Ker upa tud osvete nimam,
Hajduku v strašno roko dan.“

In ranjen živo v prah telebi, —
Žerjavi zašumé na nebi,
On čuje, vid ne služi več,
Njih krokotanja glas doneč.
„Žerjavi, oj! prijazne kite!
Ker druge priče za-me ni,
Morivce moje ve tožite!“
To reče — in u smert zaspi.

In truplo tam dobijo nago,
In kmalo pevca lice drago
Oskrunjeno morivnih sil
Spozná v Korintu gostomil.

„Kaj tebe, brate, najdem tako
In z vencam, glej! smerekovim
Oviti tvoje čelo jako,
Deležen slave, mislil sim.“

Plakaje zbor gosteč to čuje,
In pesmikovo smert žaluje,
Vso gerško zemljo tuga vžge,
On sercu vsakim zguba je.
V sodiše vrejo serda vneti,
In cela množica hrumí,
De pevca se spomin osveti,
Moritel toči kri za kri.

Pa kje je sled? Po znamju kakim,
V okrožju zbora, v stisku takim
Kardel naroda celiga,
Spoznati čern zločin se da?
Je ropar bil, želján zaklade,
Alj bil je kak zavidnik skrit?
To Heli sam razkriti znade,
Ki vse posvetno dene v svit.

Zna biti, de ošabne glave
Se širi v sredi gerške sprave,
In ker ga iše serda ost,
Se svojih del raduje prost.
Na pragu clo svetiš kljubuje
Mordé bogovam večnosti
Se ravno v trumi napihuje,
Ki se v glediše tam vali.

Tu klop o klopi tik sedijo
Skor odra stebri se všibijo,
Iz bliž, iz delj, visok obroč,
Narodi gerški čakajoč.

Doné ko šum valov globocih,
Ljudi nabasan se glednjak
Ovinkov bolj in bolj širocih
Dviguje kviško v sinji zrak.

Kdo vé imena, šteje rode,
Ki prišli so v gostivne zgode?
Iz Atike, iz Avlide,
Iz Tebe, iz Lakonije,
Iz daljne zemlje azijanske,
Iz vsih otokov prišli so,
In kora pesme veličanske
V gledišu tú poslušajo.

Po stari šegi, modro, kasno,
Korakov merjenih počasno,
Iz dna stopivši zadniga,
Igravnico obhodi ta.
Tak smertna žena ne koraka,
Tih dom rodil pozemski ni,
Orjaška mera strašna taka
Človeško daljno presterml.

Ledovje černa plahta bije,
Košenosuha roka vije
Žarečih bakel mračen plam,
Kervi v obličji majnka znam.
In kjer na glavah po navadi
Ljudem prijazni kodri so,
Serdite kače, divji gadi
Trebuha strup napenjajo.

Sukaje v krogu se ostudno
Zakrožijo popevke čudno,
Ki serce zgrabi grešnika,
V žareče spone vkuje ga.

Omamši svest, razum slepivši
Erinna pesem żadoní;
Doní — slušavcu kri popivši,
In lirnih glasov ne terpi:

„O blagor, ki se čist ohrani,
Ki zmot in greha dušo brani,
Mé bližati ne smemo se,
Življenja pot mu gladka je.
Gorjé nasprotno, ki skrivaje
Nakida si pregrehe zlo,
Me hčere tmin, za vse plačaje,
Njegovih pet se primemo.“

„In če vbežati misli marno,
Za njim sledé smo tam viharno,
Tekočo nogo vpletši mu,
De pasti mora v gnus prahú.
Tak tiramo ga brez nehanja,
Kesanje vse je prazno nam,
Naprej, naprej do mertvih stanja,
In zmir je naš — in tudi tam.“

Tak pevši ples končajo čuden,
Mertvaškiga molčanja studen
Leži na celim domu duh,
Ko de bi sodbe bil posluh.
In stare šege, modro, kasno,
Igravnice obhodši krog,
Korakov merjenih počasno
Zgubijo zad se v skrit oblok.

Je res alj sanj grozenje tako,
Treptaje praša serce vsako,
In klanja se mogočnosti,
Ki skrivno sodi, vedno bdi;

Ki čudnovitno, neumljivo,
Napleta temni klonč napak,
Globoko v sercu kliče živo,
Pogledu pa se vogne v mrak.

In čuj! — Iz gorne galerije
Zdej glas nakrat plašán zavpije:
„Ibikove, o Timotej!
Žerjave tam, poglej, poglej!“
In zrak pokrije nagla tenja,
In čez predór gledavnice
Mračivniga se mergolenja
Žerjaven roj poganja tje.

„Ibikove!“ — ime štimano
Vsim persam novo vseka rano,
In kot valovi v cmerk veršé,
Od ust do ust prašanje gré:
„Ibikove, ki vir je plaka?
Ki umorjen je, žertva zlih,
Beseda kaj pomeni taka,
In kaj prikazen tičev tih?“ —

In glasno bolj in bolj se praša,
Prašaje zdetja sum naraša,
Vse ljudstvo kliče: „Pazite!
To Evmenidna sila je!
Imamo ga, ki ga je vmoril,
Izdá se sam s klicanjem tim,
Primite ga, ki je govoril,
In zgrabite tovarša ž njim.“

Pa ta je komaj reč izustil,
Bi rad besedo v gerlu pustil;
Zastonj, — obraz od straha bled
Obložene vesti je sled.

Pred sodnika ju ljudstvo tira,
V trenutju sta previžana,
In pričo vsih pravice skira
Poverne zlo morivcama.

I. Koseski.

Orjaška igrača. *

(Prevod iz nemšk. Chamissona.)

Nidek je grad v Alzacji pravlici dobro znan,
Višava, kjer je grad bil orjaški neki dan,
Zidovje vse poderto, in gol in pust je kraj,
Ki praša po orjacih, jih več ne najde zdaj.

Enkrat iz grada pride orjaška deklica,
Igravši se sprehaja, brez pesterne je b'la,
Polagama po hribu v dolino se spusti,
Ogledati je željna, kaj doli se godi.

Z nekoliko stopinic preteče gojzd in log,
In proti *Aslam* urno v človeški pride krog,
Tam sela, mesta, njive, poljan nebrojni cvet
So bili njenim vidu neznano čuden svet.

Ko zdaj oči pobesi, razloči vse do tal,
Opazi enga kmeta, ki pridno je oral;
Ta mala stvar gomazi tak' čudno semtertje,
Tak' svitlo v soncu pluga čertalo bliska se.

„Ojoj, igrača zala! domu jo nesem koj,—"
Izreče pokleknivši, razgerne robec svoj,
In kupoma pomede v ohrambo rutnih gub,
Kar pred-njo vse se giblje, in stisne vogle skup.

Veselo spet skakaje,—otrok je tak, se ve,—
V grašino gor po hribu, iskat očeta gre;

* Predmet te pravlice se tudi u slovenskem narodu pripovedava.

„Moj oče, ljubi oče, igračico imam,
Tak' lepe še na naših višavah ne poznam!“

Prehladno vino pivši pri mizi star sedi,
Prijazno hčerko gleda in tako govori:
„Berclivo stvar prineseš in nepokojno zlo,
Ti plešeš od veselja, pokaži, kaj je to?“

Zdaj ona razgernivši kernir pazljiva vsa
Postavi v rajdo kmeta, drevo, in vola dva;
Kjer, kakor gre po redu, na mizi vse stoji,
Berluzgne v roke pridno, in skače v radosti.

Temnivšiga obraza pa glavo ziblje star:
„Si lepo naredila, to ni igrača mar!
Kjer si ratarja vzela, tje nesi ga nazaj,
Kaj pade ti na misel? Igrača kmet?—aj, aj!“

„In urno brez mermranja dopolni, kar sim djal!
Če kmeta bi ne bilo, kdo kruha bi ti dal?
Orjaško steblo raste iz kmečkih korenin,
Kmet ni igrača za-te!—to bodi ti spomin.“

Nidek je grad v *Alzacji* pravlici dobro znan,
Višava, kjer je grad bil orjaški neki dan,
Zidovje vse poderto, in gol in pust je kraj,
Ki praša po orjacih, jih več ne najde zdaj.

I. Koseski.

IV. JUNAČKE.

a) NARODNE.

Ženitba Matjaža kralja.

Se kralj Matjaž oženil je,
Za Alenčico zaročil je,
Prelepo mlado deklico,

Kraljico ljubo vogersko.
Zadosti malo pri nji spi,
Zadosti malo — tri noči.
Mu pošlejo četerti dan:
„Na vojsko berž na mejo vstan'!
Na kraj oblasti dunajske
Dol na pokrajne vogerske!“ —
Pokliče berž Alenčico,
Preljubo k seb' kraljičico,
Ji tako pravi, govori:
„It morem berž, se mi mudi,
Na kraj oblasti dunajske
Dol na pokrajne vogerske;
Boš noč ti dolgo časvala,
Otožnost te napadala,
Preštevaj zlate romene,
Gradove varvaj zidane.
Na vert naj te ne vodijo,
De Turki te nevhitajo.“

Zajaše konja berziga,
Zadirja z grada beliga,
Na kraj oblasti dunajske,
Dol na pokrajne vogerske.

Vojaki šotor stavijo,
Matjažu ga napravijo;
Ko pride, mu zaukajo,
De onkraj Turki slišijo.

Po neb' priplava tičica,
Neznana drobna pevčica.
Matjaž jo vgleda, ostermi;
Mu trikrat šotor obleti,
Na zlat'mu jab'ku obsedi,
Zažvergoli, zagostoli:

„Na konj'ča, konj'ča, kralj Matjaž!
Kaj ptuje vpravke v čisli maš?
Dežele meriš druge vse,
Ne v skerb' dežele sam svoje!
Lej tvoja ni še merjena;
Kraljica ti je vplenjena,
Turčini so prijahali,
Alenčico ti vhitali.“

Ji tako reče kralj Matjaž:
„Kaj meni zaverat imaš?
Ne skušaj ptica se z meno,
Jez imam puško risanco.“ —

„Če skušam ptica se z tebo,
Život mi vzami in glavo.“ —

Kralj plane na konjičica,
Na vejico ko ptičica;
Predrobno domu zaderči
(Oblak po neb' tak ne berži)
Do svojga grada zidan'ga,
Do svojga doma beliga.

Hiti naprot mu družina,
Naj predaj grede mojškrica,
Vsi ternajo, zdihavajo,
Solzice toč'jo, vekajo.
Kraljič pa pravi, govori:
„Nebojte se, družina vi!
Dans tretji dan gotovo bom
Kraljico dal vam spet na dom.“

Po turšk' obleče se vsiga,
Ogerne halo do peta,
Pripaše svetlo sabljico,

Na sablji vozo rudečo.
Pod haljo skrije šmarni kriš,
Se nos' ko grom in blisk in piš;
Si zbere konj'ča iskriga,
Zasede Belča berziga.

Zaškertne podk'va, zapraši,
De pes'k in ogenj se kadi,
Skoz mejo doli vogersko
V Turčijo doli globoko.

Turčije v sredi globoke
Stojé tri lipe zelene;
Pod pervo konjče vstavijo,
Na raj se berhk' opravijo;
Pod drugo raj prodavajo:
Pod tretjo kroglo rajajo.

Kraljič pri mizi romeni
Tako jim pravi, govori:
„Po čim vi raje prodate?“ —

Se turški baša zveseli,
Priazno pravi, govori:
„Jih je po zlatu romen'mu,
Jih tud po zlatu belimu;
Kater junak pa nam je kos,
Se tud brez plače naj obnos'.“

Kralj seže v aržet svileni,
Po zlat rudečo-romeni:
Po mizi mu ga zatoči,
De po nji trikrat obleti,
Pred bašam turškim obleži.
Mu baša reče, govori:
„Ta zlat je kova znaniga,

Matjaža kralja samiga."
Pa reče, pravi kralj Matjaž:
„Povem ti jo, nebode laž,
Sim ob život Matjaža djal,
Mu zlato čisto vse pobral."

Pa grede si divojko zbrat,
In reče godcam zaigrat.
Si mlado zvolj' Alenčico,
Alenčico kraljičico;
Ročice si podajata,
Jo pervič krog zarajata:
Pokaže persten zlat ji svoj;
Pak ona: „Druže dični moj!
Sim nadala se nužno te,
Lej! trape sitne me pesté.
Za mano vsi se slinijo,
Zdaj brade naj obrišejo."

Kraljič pa jame govoreč:
„Nič teže v serci mi ni več!
Še v drugo jo prirajava,
Prot konjču se zasučeva.
Pa urno bodem te pobral,
Odzad na Belča bom te djal,
Kar sekal bom na desno stran,
Se derži ti na levo stran." —

Jo vdrugo vkrog odplešeta,
Prot konjču se zasučeta,
Na berz'ga Belča puhneta,
Prot Savi jo zaprašita.

Zdaj Turki se spogledajo,
Za njima v curki vderejo;
Že baša brado maže si,

Zasmeja se, zagovori:
„Sim nekda bil pri njemu vjet;
Zdaj mojci h'te mu glavo snet,
Alenčico pa meni dat,
K' jo mam tako priserčno rad.“ —

V obojo kralj pa seka stran;
V obojo druza mika stran:
Po bliskovo mu sablja gre,
Za žnjico snopje stavka se,
Za koscam trava vred leti,
Za njim po versti Turk leži.
Pa Belče vdir, de prideta
Gor do kovača Vmazanca.
Matjaž mu reče: „Kaj ti dam?
De turški kuješ, si poznan:
Berž konjča zbosi, preobuj,
Narobe podkov mu prekuj.“ —

Turčin narobe prekoval;
Pa kralj z levico zlat dajal,
Z desnico glavo proč mu djal,
Do Save konj'ča zapektal:
Se vdere va njo, rezgeta,
Ve dobro, kaj na herbti ma,
De nosi draga sebi dva:
Matjaža kralja slavniga,
In rešeno nevestico,
Alenčico kraljičico.
Čez reko plava široko
Na blaž'no zemljo vogersko.

Kralj Matjaž pred peklom.

Stoji mi polje široko,
Po polji steza vglajena.
Po stezi pride kralj Matjaš
No se močno hudo derži.
Njega pa sreje potnik star,
Potnik star—sam večni Bog.
„Pa kaj je tebi, kralj Matjaš,
Kaj se ti tak hudo deržiš?“
„„Bog vam plati na pitanje!
Kaj se jaz nebi hudo deržal!
Ki že meni za dolgo let
Moja ljuba mertva leži —
Moja ljuba mertva leži,
No duša joj v pekli gori.““—
„Oj nikaj, nikaj kralj Matjaš;
Le idi ti na senjem lep,
Si kupi žute goslice,
No pred peklom zaigraj.
Kó boš igral minote tri,
Bo tebe pital šatan vrag:
„Čuješ ti igerc kralj Matjaš,
Kaj pa bom ti za plačo dal?
Ti pa mu odgovor daj,
„„Da boš si plačo sam jemal.““
Kralj Matjaš gre na senjem lep,
No si kupi žute goslice.
Te on ide pred pekel,
No pred peklom zaigra.
Kó je že igral minote tri,
Ga je pital šatan vrag:
„Čuješ ti igerc kralj Matjaš!
Kaj pa bom ti za plačo dal?“—
‚Čuješ ti šatan peklenski kralj!
Jaz bom si plačo sam jemal.‘
On prime ljubo za belo roko,
No jo pela z pekla žarečega.
Kak hitro jo perpela vun,
Tak hitro ljuba preguči:
„Nesrečen bodi pekel ti,
Da boš zdaj moral prazen biti!“
Kak hitro ljuba preguči,
Tak hitro nazaj v pekel zleti.
Nesrečen bodi jezik ti!
Ka ne si mogel tiho bit,
Zdaj pa na veke gorel boš,
Zdaj pa na veke terpel boš.

Raubar.

To si voli turški baša,
Ki se Turkam prav obnaša,
Kak bi vojsko vkupej spravil,
De bi Sisek pod se zgrabil.
Sem ter tje po hiši hodi,
Misel se mu v glavi blodi;
Pa jo znajde volčja glava,
Meni: ta bo nar bolj prava:
Svojo vojsko vkupej zbrati,
Jo pod Sisek celo gnati.

Pa ni moč čez Kopo priti;
Prašajo ga: „Kaj bo st'riti?“
Baša stopa o potoci,
Gromeč boben nosi v roci,
Jezen terdo va-nj teleba,
De razlega se do neba.
Ves togoten rohni baša,
Ki se Turkam prav obnaša:
„Prek si vervi potegnite,
Kož po verhu naložite.“
So mu tako naredili,
Preko Kope se spustili,
Pa pod Sisek se nabrali,
Tam se v rove zakopali.
Kaj stori pa turški baša,
Ki se dobro jim obnaša?
Na tla sede, list napiše,
Pošlje poglavarju v hiše:
„Ala, Ala! moj Adame,
Siska verli poglavare!
Al se hočeš mi podati,
Al mi hočeš glavo dati?“ —
Mu odpisal je Adame,
Siska verli poglavare:
„Nočem z lepo se podati,
Nočem tudi glave dati;
Hočem rajši se braniti,
Siški poglavar še biti:
Se mi bodete kasali,
Kranjcov ne ste še poznali.“ —
Kaj mi jame zdaj Adame,
Siska verli poglavare? —
Piše liste, dá povelje,
Nest' jih reče v tri dežele:
V Štajersko, Koroško, Kranjsko,
V lepo zbornico Ljubljansko,

De je prišel turški blisek,
De nam hoče vzeti Sisek.
Štajerci so list prebrali,
Grenko, kislo se deržali,
Tresli vsi se 'n omag'vali,
Ker Turčina so se bali.
List bel tud' Korošci brali,
Z enim glasom pa vsi djali:
„S Turkam noč'mo se vojsk'vati,
Kaše vrele ne pihati.
Turek ima vel'ke hlače,
Dolge, dolge pa mustače;
Bi vratove naše vgledal,
Gdo vé, kaj bi nam povedal.“
Beli list Ljublanci brali,
Med seboj so tako djali:
„Išimo si pomočnika,
Zdaj je sila prevelika.
Turk če vzel nam Sisek bode,
Nam na robe vse vse pojde,
Mest' Ljubljana bo pokrajna,
Kranjska d'žela turška drajna.
Hitro si pomoč išímo,
Gospod Raubarju pišimo,
Ve in zna on vojsko vodit',
Pred vojaki spredej hodit'“.
Beli list so napisali,
Ga na Krumperk mu poslali;
Tam prebiva jaki Raubar,
Nepremagan konjški glavar. —
Raubar zjutrej rano vstajal,
Se po gradu je sprehajal,
Line hodil si odperat,
Dol na zlato polje gledat.
Ozeravši se okoli
Zdaj zagleda v ravnem polji

Mlad'ga poba urno teči,
Beli list u roci nesti.
Raubar si ob dlani poči,
Hitro mu na proti skoči,
Bele liste berž pogleda,
Bašu se na glas posmeja.
Stopi gori v svoje line
Do gospoje Katarine:
„Dve nedelji bodi zdrava,
De jo z bašam zaigrava."
Res de gospe Katarine
Je plahota v taki sili,
Za gospoda se je bala,
K' mu je sablo pripasvala.
Glas gospodov hlapce kliče:
Osemnajste svoje Čiče:
„Zor je, zdramši se zdvigajte,
Berze konjče napajajte.
Jih sedlajte, oberzdajte,
Koj na vojsko napravljajte,
Hod'mo v zidano Ljubljano,
Terdno, v'soko in prostrano."
Hlapci konje zasedlali,
Pa vsi ročno zadirjali.
Pred se konjica ne vstavi,
Še le pri zeleni Savi.
Raubar klicati brodnike,
Pod Černučami * voznike:
„Le na noge, le vstanite,
Nas prek Save predrožite!"
So brodniki še vsi spali,
Zavolj vod se vozit bali,
Save vel'ke prederoče,
Čez bregove nastopjoče.

* Černuć, selo ili vas blizo Ljubljane, gde je sadaj most čez Savo.

Pravi Raubarju Andreje:
„Voda sega že čez breje,
Mi ne moremo voziti,
Vi v Ljubljano pa ne priti.“
Raubar še zakliče v drugo,
Svitlih zlatov dá obljubo:
Si brodniki pomignili,
Rekó: „še ga bomo pili.“
Kmal brodniki zakermili,
So Boga lepo prosili,
Deb' jih zdrave še vozili,
Turške jašpre seb' služili.
Zlate reče jim podati,
Jaderno pa zadirjati
Preko polja do Ljubljane
Terdne, v'soke in prostrane.
Gospod Raubar dram' Ljubljance:
„Oj Ljubljanci! oj zaspanci!
Berž iz pernic ustajajte,
Berž na vojsko napravljajte!“
Pa za Raubarjam hodile
So Ljubljanke, ga prosile,
Srebra, zlata ponujale,
Družete si odkup'vale.
Raubar: „Tih', gospe! in mamke,
Poterpite malo, samke,
Zdaj ni časa podkup'vati.
Meji žuga turški blisek,
Hoče nam požreti Sisek;
Turek če vzel Sisek bode
Nam na robe vse vse pojde.
Vam Ljubljana bo pokrajna,
Stran Dolenska turška drajna.“ —
Boben zdaj mu zaropoče,
De preslišat ni mogoče.
Raubar si vojake zbere,

Dol' pod Sisek z njimi vdere.
Tolk' je Turka na terišu,
Kolkor mravelj na mravljišu.
Naprej vdir je Raubar tekel,
Velk'mu hlapcu: „Stopi," rekel,
„Zlez' na to visoko drevce,
Gledaj dobro na banderce:
So banderci vidit' beli,
Terdo mujo bomo meli;
So banderci pa rudeči,
Nič ne bodimo boječi.
Turka bomo pozobali,
Koker de bi češne brali;
Pred mirú ne bomo dali,
Dokler ga ob tla ne djali." —
Hlapec vidi vse rudeče,
To st'ri Krajnce vse goreče;
Tak se v Turke so zagnali,
De so vsiga posabljali.

Laudon.

Ej stojaj, stojaj Beligrad!
Za gradom teče èrdeča kri —
Za gradom teče èrdeča kri,
De b' gnala mlinske kamne tri.

Tam Laudon vojvoda stoji,
Kervavi meč v rokah derži;
On hoče 'meti Beligrad,
In tursko vojsko dokončat.

Ošaben Turk se mu smejí,
In' Laudonu tak govori:
Si prišel mene ti častit,
Al prišel zajce si lovit? —

Nepridem jes zajce lovit,
Al prišel sem tebe častit:
Z svinčanim kuglam te škropil
In z černim prahom bom kadil.

Cesarske puške pokajo,
Se turske gospe jokajo;
Cesarski bombe mečejo,
Se Turki z grada vlečejo.

Glej tak mogočen Laudon je
Premagal vse sovražnike;
In dokler Beligrad stoji,
Naj slava Laudona slavi.

Kraljevič Marko in Vila.

(Serbska.)

Jezdista dva mila pobratima
Po Miroču, po planini krasni;
Jeden niju je Kraljevič Marko,
Niju drugi vojevoda Miloš.
Jezdista uspored dobra konja,
Nesesta uspored bojne kopji;
Jeden drugu poljubljasta lice
Iz ljubezni mila pobratima.
Ali Marku se na šarcu dremlje,
„Pa besedi pobratimu svojmu:
O moj brate, vojevoda Miloš!
Težko me dremota napaduje,
Pevaj brate, ter me razgovarjaj.“
Al besedi vojevoda Miloš:
„Jaz bi, pobratime, rad ti peval,
Al sim pil sinoči mnogo vina
Na planini z vilo Ravijojlo;
Pa je vila meni zapretila:

Ako bi me čula, da prepevam,
„Bode ona zdajci me vstrelila,
V carsko gerlo ino v serce živo.“
Al besedi mu Kraljevič Marko:
„Pevaj brate, ti ne boj se vile,
Dokler sopem jaz, Kraljevič Marko,
In je bistri šarec moj na svetu
In na svetu šestoper* moj zlati.“
Ondaj Miloš začne prepevati,
Oj prekrasno je začel mi pesem,
Od vsih naših boljših in starejih,
Kak je kdo kraljevo žezlo deržal,
Po častiti po Macedonii,
Kako sebi zidal zadušbino.**
Al je Marku pesem verlo mila,
Nasloni se sedlu na obličje,
Marko spava, Miloš pa prepeva.
To začula Vila Ravijojla,
Pa začne Milošu odpevati,
Miloš poje, vila mu odpeva.
Lepše je Miloša carsko gerlo,
Lepše je, kot gerlo vile same.
Razserdi se vila Ravijojla,
Pa odskoči u Miroč-planino,
Za tetiv zapne dve bele streli,
Jedna vdari u gerlo Miloša,
Druga vdari u serce junaško.
Kliče Miloš: „Jojme moja mati!
Jojme Marko, bogom pobratime!
Jojme brate, vila me vstrelila!
Ali nisim brate, ti govoril,

---

* Šestoper je nekaki kij (Keule), s šestemi peresi okinčan, od tod ima ime.

** Zadušbina je cerkev ki si jo pobožni v prid svoje duše (za dušo) sozida.

Da ne pojem po Miroč-planini?“
Ino zdrami se iz spanja Marko
Pa odskoči s konja šarenega,
Ter pritega dobro mu podproge,
Šarca konja ljubi in objema:
„Jojme, šarče moje desno krilo!
Vilo mi dohiti Ravijojlo,
S čistim srebrom čem te podkovati,
S čistim srebrom ino suhim zlatom;
S svilo čem odeti do kolena,
Od kolena kite do kopita,
Grivo hočem ti preplesti s zlatom,
S biserom okinčati jo krasnim.
Ali če mi ne dohitiš vile,
Ti očesi bom obe iztaknul,
Bom vse štiri noge ti polomil
Pa te tako pustil na planini,
Ter od jele plazi se do jele,
Kakor Marko jaz brez pobratima.“
Pa se šarcu zavihti na rame,
Ino zdirja po Miroč-planini.
Vila po verhu leti planine,
Šarec dirja po sredi planine,
Vile ni še viditi ne čuti.
Ali šarec, ko zagleda vilo,
Skače po tri kopja u višino,
In po štiri dobre u napredek.
Urno je dohitil šarec vilo.
Ko se vidi vila u zadergi,
Švigne plaha nebu pod oblake.
Al je Marko buzdovan* zavihtil,
Ter mu prosti mah dal, brez bojazni.
Belo vilo med pleča udari,
Jo pobije na zemljico černo,

* Buzdovan je, ko šesteper, nekaki kij.

In začne mahati z buzdovanam.
Prevračuje s desne jo na levo,
Pa jo bije s šestoperom zlatim.
„Zakaj si mi, vila, Bog ubij te!
Zakaj pobratima ustrelila?
Daj ti bilje letemu junaku,
Sicer ne odneseš glave svoje.“
Al ga začne vila bratimiti:
„Bogom brate, kraljeviču Marko!
Višnjim bogom in svetim Jovanom!
Oj, izpusti me v planino živo,
Da naberem po Miroču bilja,
Da zagasnem rane na junaku.“
Al je Marko milostiv za boga,
Žalosten je na sercu junaškem,
Vilo izpusti v planino živo.
Bilje bere po planini vila,
Bilje bere, gosto se oglaša:
„Zdajci pridem, bogom pobratime!“
Zbere vila po Miroču bilja,
In zagasne rane na junaku.
Lepše je Miloša carsko gerlo,
Še je lepše kakor pred je bilo,
In zdraveje serce u junaku,
Še zdraveje, kakor pred je bilo.
Vila odšla je v Miroč-planino,
Odšel Marko s pobratimom svojim,
Odšla na Porečko sta planino,
Ino Timok vodo prebrodila
Na Bregovu, na selu velikem,
Pa odidesta v Vidinske kraje.
Al med vilami poveda vila:
„Čujete li vile tovaršice?
Ne strelajte po gorah junakov,
Dokler se o kraljeviču Marku,
In o njega bistrem šarcu sliši,

In o njega šestoperu zlatem.
Kaj sim reva od njega terpela:
Ter sim komaj živa še ostala!“

Poslovenil Podgorski.

b) NAUČNE.

ODLOMEK IZ PESME

„Sedem sinov.“

Uvod. Ženo Mikiča, bana horvatskiga, prosi uboga mati trojčeta za milodar. Banica, ki bila je brez otrok, ni verjela, da je mogoče mati trojčetov biti, in njo tedaj kó lažnivko odpodí. Ban za tim ide po povelji kralja Bela IV. u boj proti Tatarom (l. 1242 bitka na Grobničkem polju); žena pak mu domá porodi sedem sinov, katerih eniga poderži za odgojenje, vse druge pak keršenci dá, naj nje utopit nese. U tem pride ravno Mikič po isti cesti iz boja, in prestrašena služkinja mu obstoji vso gospéno hudobijo.

Hudobi ti se vražji prečuditi
  Ne more grof, ko zvé se ’z zmame spet,
Nezmerno žalost, jad mu grozoviti
  U serce vliva tak naklep preklet;
Previdno, modro vonder vé zakriti
  Pravične nejevolje serd unet;
Lijó pa iz očes solze mu vroče,
Ko vgleda v košu deteta spijoče.

Objema jih, na serce jih ljubavi
  Očetine pritiska mož vesel;
Na ščit svoj, boja vajen, jih postavi,
  Ki tolkrat mu življenje je otel,
Jih zagovorja kralju in deržavi,
  Ki bil, kar diha, zvest ji je čas cel.
Skerb perva njega zdaj je in posebno
Vse kar je k ohranjenju jim potrebno.

Vonder pred ko domu se dekla verne,
  Zažuga ji, de dala bo glavo,
Če živi duši čerkico razgerne,
  Kar zgod'lo se na poti ji je blo.
Služabnike zdej žen iskat zaverne,
  K' izredile bi detca mu lepo;
In res, dobiti bilo jih je k sreči,
Ki hotle so dojiti jih, jim streči.

Ko sinki zvestim rokam so zročeni,
  Napoti zadnič se do doma Ban;
De bli vprihodno tud' bi oskerbljeni,
  Ljubezni do dežele vsak bil vžgan,
Izredili sinovi se pošteni,
  Nekoli čuti oče ni zaspan:
Noben dan, ura tudi dne ne mine,
De na otete bi ne mislil sine.

Les — leni starši! tukej se zgledujte,
  Ki skerb za otročiče ni vam mar,
Kot oča ta, ne žena njega slujte,
  Spoznajte jih nebá naj drajši dar;
Ljudí in sebe samih se sramujte,
  Ak manj umete kakor zverska stvar:
Roditi znajo tudi oroslani,
Pa mladi od njih niso poteptani.

Z veseljem, komej stopi v grad, nazvesti
  Edin'ga grofu porod se sinú,
Pa kar oserčje žuga mu razjesti,
  Zakriva modro svetu celimu;
Dramiti sprugi svoji noče vesti,
  Ne v hrup spravljati tihiga domú:
Očetine se radosti unema,
Vesel ediniga sinú objema.

Po skerbi staršev dobrih vsi mogočji
  Je mladi grof doma lepó rején,
Odraša naglo starosti otročji,
  Po stanu z vsim spodobno preskerbljen,
Od dne do dne modrejši kot visočji,
  Umetnostih potrebnih vsih učen;
Pa oča ima skerb na skrivnim vedno,
De unih šest redí se tudi čedno.

Kot dvojčika, vterdvavca star'ga Rima,
  K' ju verči v Tibro dedov brat velí,
De se življenje zagotovi njima,
  Volkulja v divji goši tam doji:
Šestercov svojo dojkinjo vsak ima,
  Ki bolje kot njih mati zanj skerbi;
Vsi rastejo očetu na veselje,
Do kraja spolnjene so njega želje.

Že bliža zanj se serčno zaželjeni,
  Za tovaršico njega bridki čas,
Ko dopeljati zadnič jih nameni
  Pred nje, strupene matere obraz.
Po šegi gostje naredi grofeni,
  Pripravi se s kopó, kar mika nas;
Gospodo povabiti da vso slavno,
In že sedé krog mize vsi postavno.

Kob' trenil, ropi notri šest junakov,
  Vsih kakor mladi grof opravljenih;
Pod soncam gorših ni jih korenjakov,
  Lepih, čverstih, kot sveča zrašenih;
Ban ko šest svojih vitežkih vojšakov
  Plemenitašev zboru skaže jih:
Lepoti čudi gostov se neznanih,
Zdravico jim napiva sledinj zbranih.

Že bliža praznik koncu se obédin, —
  Ban stopi vsred sinov, vprašanje da:
„Kaj malopridnež tisti bil bi vredin,
  Ki smert junakov tih bi slast ga bla?“
„Per moji veri! kervolok poredin;“
  Oglasi perva se zmed vsih gospa,
„Ki tih sokolov hotel kri bi žreti,
To uro smerti mogel bi umreti.“

„Ta kervolok si ti! sopruga moja,“
  Povzame mož besedo njen serdit,
„Ko bla spolnila bi se volja tvoja,
  Že zdavnej vsi bi mogli bli vtonit’;
Pa vedi, de vsih šest gredé iz boja
  Je jezi tvoji vêdlo mi vmaknit’;
Ak vest oterpne, ni nikol te pekla,
Si sodbo sama čez-se zdaj izrekla.“

Kot Cevza nenavadni svit Semelo,
  Na tla njo treši besedí tih jek,
Prebode, ji presune serce smelo,
  Ki ni ganil ga mili detcov vek;
Pričjoče vse je vživo spreletelo,
  Zgleduje, čudi se, stermí vse vprek;
Kakó bo zgodba čudna se končala,
Skerb ta jedina vse je obhajala.

J. Žemlja.

Kerst per Savici.

Vvod.

Valjhun,* sin Kajtimara, boj kervavi
  Že dolgo bije za keršansko vero,
  Z Avreljam Droh** se več mu v bran ne stavi;
Končano nijno je in marsiktero
  Življenje, kri po Krajni, Koratani
  Prelita napolnila bi jezero.
Gnijó po polji v bojih pokončani
  Trum serčni vajvodi, in njih vojšaki,
  Sam Čertomir se z majhnim tropam brani.
Bojuje se nar mlajši med junaki
  Za vero staršov, lepo Bog'njo Živo***
  Za Čerte, za Bogove nad oblaki.
On z njimi, ki še terd'jo vero krivo
  Beži tje v Bohinj, v Bisterško dolino,
  V terdnjavo zidano na skalo sivo.
Še dan današnji vidiš razvalino,
  Ki Ajdovski se gradec imenuje,
  V nji gledaš Čertomirovo lastnino.
Devetkrat veči množ'ca jih obsuje,
  In zveste straže krog in krog postavi,
  Odvzame up jim vse pomoči ptuje;
Visoke odre tamkej si napravi,
  Zidovje podkopuje, vrata seka;
  Ne polastí se njih, ki so v terdnjavi.

---

* Valjhun, od latinskih pisarjov Valhunus in Valdungus imenovan, je bil koroški vajvoda in poseben preganjavic nevernikov. Že njegov oča Kajtimar (Chetimarus) si je veliko perzadjal keršansko vero po Koratani in Kranji razširiti; al Slovenci so se stare vere terdó deržali, in kristjane posebno pa misjonarje preganjali. Poglej Valvazorja „Ehre des Herzogthums Krain" 7. bukve, 2. poglavje.

** Avreli, Droh (Aurelius, Drohus), dva poglavarja nevernikov. Poglej Valvazorja na mesti rečenim.

*** Živa, bognja ljubezni, Slovenska Venera.

Šest mescov moči tla kervava reka,
Slovenec že morí Slovenca, brata —
Kako strašna slepota je človeka!
Ko niso meč, sekira in lopata
Jih mógle, lakota nepremagljiva
Pertí odpreti grada terdne vrata.
Dalj Čertomir jim reve ne zakriva,
Besede te tovaršam reče sbranim:
„Ne meč, pregnala bo nas sreča kriva.
Le malo vam jedila, bratje! hranim,
Branili smo se dolgo brez podpore,
Kdor hoče se podati, mu ne branim;
Kdor hoče vas dočakat' temne zore,
Neproste dni živet' nočém enake,
Ne branim mu, al jutra čakat' more.
Z seboj povabim druge vas junake,
Vas, kterih rama se vkloniti noče;
Temná je noč, in stresa grom oblake;
Sovražnik se podal bo v svoje koče,
Le majhin prostor je tje do gošave;
To noč nam jo doseči je mogoče.
Nar več svetá otrokam sliši Slave,
Tje bomo najdli pot, kjer nje sinovi
Si prosti vol'jo vero in postave.
Ak pa naklonijo nam smert Bogovi,
Manj strašna noč je v černe zemlje krili,
Ko so pod svetlim soncam sužni dnovi!"
Ne zapustí nobeden ga v ti sili,
Molčé orožje svoje vsak si vzame,
Strahljivca v celim ni imel števili;
Al komej vrata so odperte, vname
Se strašni boj, ne boj, mesarsko klanje:
Valjhun tam z celo jih močjo objáme.
Tud' on se je zanesel na njih spanje,
Prelesti mislil je ozidje grada,
In ponevedama planiti na nje.

Ko svojo moč nar bolj vihar razklada,
  Okrog vrat straža na pomoč zavpije,
  In vstáne šum, de mož za možam pada.
Ko se neurnik o povodnji vlije,
  Iz hriba stermiga v doline plane,
  Z deročimi valovami ovije,
Kar se mu zoper stavi, se ne vgane,
  In ne počije pred, de jez omaga;
  Tak verže se Valjhun na nekristjane.
Ne jenja pred, dokler ni zadnja sraga
  Kerví prelita, dokler njih kdo sope,
  Ki jim bilá je vera čez vse draga.
Ko zor zasije na merličov trope,
  Ležé k' ob ajde žetvi, al pšenice
  Po njivah tam ležé snopovja kope.
Leži kristjanov več od polovice,
  Med njimi, ki so padli za malike,
  Valjhun zastonj tam iše mlado lice
Njegá, ki kriv moritve je velike. —

Kerst.

Mož in oblakov vojsko je obojno
Končala temna noč, kar svetla zarja
Zlatí z rumen'mi žarki glavo trojno
Snežnikov krajnskih siv'ga poglavarja,
Bohinjsko jézero stojí pokojno,
Sledú ni več vunanjiga viharja;
Al somov vojska pod vodo ne mine,
In drugih roparjov v dnu globočine.

Al jézero, ki na njegá pokrajni
Stojiš, ni Čertomir! podoba tvoja? —
To noč je jenjal vojske šum vunajni,
Potihnil ti vihar ni v persih boja;

Le hujši se je zbudil černv nekdajni,
Ak prav uči me v revah skušnja moja,
Bolj grize, bolj po novi kervi vpije,
Požrešniši obupa so Harpije.

Na tleh ležé Slovenstva stebri stari,
V domačih šegah vterjene postave;
V deželi parski Tesel* gospodari,
Ječé pod težkim jarmam sini Slave,
Le ptujcam sreče svit se v Krajni žari,
Ošabno nos'jo ti po konci glave,
Al, de te jenja ta skeleti rana,
Ne boš posnel Kantona Utikana!

Pernesla pričujoče ure teže
Bi ne bilá lét poznih glava siva;
V mladosti vunder terdniši so mreže,
Ki v njih derží nas upa moč goljfiva,
Kar, Čertomir! te na življenje veže,
Se mi iz tvojih prejšnjih dni odkriva,
Ki te vodila ni le stara vera
Tje na osredik Bleskiga jezéra.

Tje na otok z valovami obdani,
V današnjih dnevih božjo pot Marije;
V dnu zad stojé snežnikov velikani,
Poljá, ki spred se sprosti lepotije,
Ti kaže Bleski grad na levi strani,
Na desni gričik se za gričam skrije.
Dežela krajnska nima lepš'ga kraja,
Ko je z okoljšno ta, podoba raja.

---

* Parski Tesel. Tesel (Tassilo), parski vajvoda, je Valjhuna, ki so ga bili Slovenci v pervih letih vajvodstva iz dežele spodili, z tremi trumami vojšakov nazaj perpeljal, in jim ga je zopet vsilil. Poglej Valvazorja na mesti rečenim.

Tam v časih Čertomira na otoki
Podoba Boginje je stala Žive,
Ki so zročeni ji mladenčov stoki,
Ki so ji, ve dekleta ljubeznjive!
Zročeni vaši smehi, vaši joki,
Orožja, ki so nam nepremagljive.
Tam Bog'nje vežo Staroslav in lepa
Njegova hči odpera in zaklepa.

Hči Bogomila, lepa ko devica,
Sloveča Hęro je bila v Abidi,
Nedolžnost vnema ji oči in lica,
Lepote svoje sama le ne vidi,
Perliznjena mladenčov govorica
Je ne napihne, ji sercá ne spridi.
Spolnila komej je šestnajsto leto;
Serce mladó ni za noben'ga vneto.

Darí opravit Bognji po navadi
Pernese Čertomira lahka ladja,
Od tega, kar rasté per njega gradi,
Od čede, žita in novine sadja,
Ko bliža z njimi se devici mladi,
Zadene ga, ko se je nar manj nadja,
Iz nje očí v serce ljubezni strela,
Plamen neogasljiv je v njemu vnela.

O blagor, blagor Čertomir! ti vneta
Je deklica od tvojiga pogleda,
Kak od zamaknjenja je vsa prevzeta,
Kak gleda v tla, kak trese se beseda!
Ko zarija, ki jàsen dan obeta,
Zarumení podoba njena bleda,
In v tvoji roki, roka nje ostane
Zaderžana ji od močí neznane.

Naj pevec drug vam srečo popisuje,
Ki celo leto je cvetlá obéma:
Kak Čertomir osredik obiskuje,
Kak oča omladí med njima dvema,
Ki ni, ko meni mu veselje ptuje,
Ki srečna ga ljubezen v persih vnema,
Pijanost njino, ki tak hitro mine,
Pregnana od ločitve bolečine.

Že Čertomir je treba se ločiti,
Ne slišiš kak glasnó trobenta poje!
Perpodil z sabo je Valjhun serditi
Požigat božje veže divje roje;
Povsod vzdigujejo se vere sčiti,
Ki si prejel od matere jo svoje,
Te vere, ki ji deklica ta služi,
Ki zdaj te z njo ljubezen čista druži.

Kak težka, britka ura je slovesa!
Stojé po licah jima kaplje vroče,
Objeta sta, ko bi bilá telesa
En'gá, spustiti žnabel žnabla noče;
Si 'z lev'ga oča, desniga očesa
Jok briše, ki ga skriti ni mogoče,
Ko vidi v tako žalost nju vtopljene,
In de tolažbe za nje ni nobene.

Bi spomnil njima zmage večno slavo,
Ak bi, de jo doseči moč je, sodil;
Al preveliko trumo je čez Dravo
Po Kokri doli v Krajn Valjhun perpodil.
Se možu zdi, de gre le v smért kervavo,
Brez de bi vero, brate osvobodil. —
List pride, kak vasí in veže božje
Goré; — čas, Čertomir! je vzet' orožje.

In šel je boj bojvat brez upa zmage,
In skazal se je korenine prave,
Kjer suče meč, na čeli smertne srage
Ležé sovražnikov truplá kervave
Mertvih, al izdihjočih duše drage;
Vunder ne meč, ne moč gradú terdnjave
Bogov ne more rešit' slavnih staršov,
In ne pred smertjo ohranít' tovaršov.

Premagan per Bohinjskim sam jezeri,
Stoji naslonjen na svoj meč kervavi,
Z očmi valov globoki brezin meri,
Strašné mu misli rojijo po glavi,
Življenje misli vzet' si v slepi veri;
Al nekaj mu prederzno roko vstavi, —
Bilá je lepa, Bogomila! tvoja
Podoba, ki speljala ga je 'z boja.

Enkrat vidít' želi podobo milo,
Pozdravit' prejšnjiga veselja mesto;
Al srečno je prestala časov silo,
Al njeno mu sercé še bije zvesto,
Al morebit' pod hladno spi gomilo,
Al premagávec mu je vzel nevesto,
Al živa, al mertva je, zvedit' more,
Ločiti pred se iz svetá ne more.

Znan ribič perveslá od une strani,
Opomni ga, kak sam sebé pozabi,
Kako povsod ga išejo kristjani,
Kak z vjetimi Valjhun serditi rabi,
Prijazno delj mu tam ostati brani,
Stopiti k sebi ga v čolnič povabi,
De ga perpelje v varniši zavetje;
Vda Čertomir se v to, kar ribič svetje.

In berž veslata v konec ta jezera,
Kjer bistra vanjga perbobni Savica;
Ker srečen veter nji roké podpera,
Čolnič letí, ko v zraki urna tica.
Se ribič po sovražnikih ozera,
Čoln vstavi, kjer je gosta senc temnica. —
Ker se mu zdi, de lakota ga grudi,
Junaku, kar je v torbici, ponudi.

Želi dat Čertomir mu povračilo,
Al v vojski dnarji so bilí razdani;
De Staroslav, se spomni, z Bogomilo
Mu v skrivnim kraji tovor zlata hrani,
Nju poiskati dá mu naročilo,
In dá mu perstan samo njima znani,
De bo per njima storil mu resnico; —
Pernesti zlata reče četertnico.

Po Bogomili prašat' mu ukaže:
Al gleda svetlo sonce, je še živa,
Al so obvarvale jo mokre straže,
Al pred sovražniki drugej se skriva,
In kod nar važniši se pot pokaže,
Tje, kjer zdaj draga deklica prebiva?
Per slapi čakal jutro bo Savice,
Vesele ali žalostne novice.

Slap drugo jutro mu germi v ušesa;
Junak premišlja, kak bolj spodej lena
Vodá razgraja, kak bregove stresa,
In kak pred njo se gore ziblje stena,
Kak skale podkopuje in drevesa,
Kak do nebes letí nje jeze pena! —
Tak se zažene, se pozneje vstavi
Mladenič, Čertomir per sebi pravi.

Zbudí ga 'z misel tih mož govorica,
Ki bližajo se z blagom obloženi,
Spozná koj ribiča poštene lica;
Neznan mož pride po stezi zeleni;
Talar in štola, známinja poklica,
Povesta mu, de služi Nazarêni.
Po meč bi desna se bilá stegnila,
V ti priči se perkaže Bogomila.

„O sem na serce moje Bogomila!
Skerbí je konec, žalosti, nesreče,
Se trese od veselja vsaka žila,
Kar gledam spet v obličje ti cveteče,
Naj brije zdaj okrog viharjov sila,
Naj se nebo z oblaki preobleče,
Ni meni mar, kar se godi na sveti,
Ak smejo srečne te roke objeti."

Iz njega rok izmakne se po časi,
In blizo se na pervi kamen vsede,
In v terdnim, ali vunder milim glasi
Mladenču vnet'mu reče te besede:
„Ne združenja, ločitve zdaj so časi,
Šel naj vsak sam bo skoz življenja zmede;
Deb' enkrat se sklenile poti naji,
Me tukaj vidiš zdaj v samotnim kraji."

„Povedat moram ti, de sim kristjana,
Malikov zapustila vero krivo,
De je bežala ta, k' ob sonci slana,
De dal kerstit' je oča glavo sivo,
Soseska je Marije službi vdana,
V dnu jézera vtopila Bog'njo Živo.
Kakó peršlá k resnice sim pogledi,
Moj Čertomir! v besedah kratkih zvedi:"

„Večkrat v otoka sim samotnim kraji,
Ko te je ladja nesla preč od mene,
Si mislila, al bo ljubezen naji
Prešlá, ko val, ki veter ga zažene,
Al hrepenečih serc želje nar slaji
Ogasil vse bo zemlje hlad zelene,
Al mesta ni nikjer, ni zvezde mile,
Kjer bi ljubjoče serca se sklenile.“

„Te misli, ko odšel si v hude boje,
Mirú mi niso dale več siroti,
V nevarnosti, življenje vedit’ tvoje,
Zaperte vse do tebe vidit’ poti,
Ni vedlo kam se djati serce moje,
Tolažbe nisim najdla v taki zmoti.
Obupala sim skorej takrat reva;
Kak sim želela v noči ti svit dneva!“

„En dan sim prašat šla po vojske sreči,
Al skozi se še ni sklenila z vami;
Učil ljudí je mož bogaboječi,
Duhovni mož, ki zdaj ga vidiš z nami:
Kakó nas vstvaril vse je Bog nar veči,
Kak greh peršel na svet je po Adami,
Kak se je božji sin zato včlovečil,
De bi otel zarode in osrečil.“

„De pravi Bog se kliče Bog ljubezni,
De ljubi vse ljudi, svojé otroke,
De zemlja, kjer vijó viharji jezni,
Je skušnje kraj, de so naš dom visoke
Nebesa, de terpljenje in bolezni
Z veseljam vred so dar njegove roke,
De čudno k sebi vod’ otroke ljube,
De ne želi nobeniga pogube.“

„De vstvaril je ljudí vse za nebesa,
Kjer glor'ja njega sije brez oblaka,
Oko ni vid'lo, slišale ušesa
Veselja, ki izvoljene tam čaka,
De sprostenim bo vsih težav telesa
Se srečnim izpolnila volja vsaka,
De bodo tamkej božji sklepi mili
Te, ki se tukaj ljubijo, sklenili."

„Ko šla domú sim združbo najno v glavi,
Me mož, ki je ta uk učil, doide;
Prijazno v svoji šegi me pozdravi,
Povė, de pred je štet bil med Druide,
De preobernil se je k veri pravi,
De v naše kraje oznanvat jo pride;
Ker so vasi bile mu krog neznane,
Z menoj ití želí, ker noč postane."

„Domá očetu, meni razodeva,
Kar prerokvali nekdaj so preroki,
Kak, kar grešila sta Adam in Eva,
Na kriši operó kervi potoki,
Popiše nama strah sodnígа dneva;
Vse čudeže, ki vere so poroki,
Kar vedit' treba je, zloží po versti,
Ker sva mu vse verjela, naju kersti."

„Al ena skerb me je morila vedno,
De ti med njimi si, ki Bog jih čerti;
Večkrat sim v sanjah vid'la glavo čedno,
Bledó ležati na mertvaškim perti;
Sim trepetala zate uro sledno,
De bi nebes ne zgrešil v britki smerti.
Mož božji mi bolnó serce ozdravi,
Ker, de zamore vse molitev, pravi."

„Kolikokratov sim od tod v samoti
Klečala, klicala pomoč Marije:
„„Zavreči v jezi ga, moj Bog! ne hoti,
Ker v zmoti žali te, ne 'z hudobije,
Ne daj v oblast sovražni ga togoti,
Pred njo naj milost tvoja ga zakrije!““
In čudno te je tisto noč ohranil,
Ko ni noben tovarš se smerti vbranil.“

„Iz spanja svoj'ga Čertomir! se zbúdi,
Slovo daj svoji strašni, dolgi zmoti,
Po potih se noči temné ne trudi,
Ne stavi v bran delj božji se dobroti,
In njene mílosti dní ne zamudi,
De sklenete se enkrat najni poti,
Ljubezen brez ločitve de zazori
Po smerti nama tam v nebeškim dvori.“

Čertomir.

„Kak bom povernil, Bogomila draga!
Ljubezen, skerb, kar si terpela za-me?
V veselji skorej mi serce omaga,
Ki v njemu tvoja ga ljubezen vname,
Doklér kervi ne vteče zadnja sraga,
In groba temna noč me ne objame,
Ti sužno moje bo življenje celo,
Ti gospoduj čez vero, misli, delo.“

„Kako bi mogel tebi kaj odreči,
Storiti tega ne, kar boš želela!
Al zmisli ran, ki jih Valjhuna meči
So storili, in pšic njegovih strela,
Kaj vidili kervi smo v Krajni teči,
Kristjanov tvojih vse prevdari dela,
In mi povej, al ni Čert nar bolj jezni
Njih Bog, ki kličeš ga Bogá ljubezni?“

Duhovni.

„Po celi zemlji vsim ljudem mir bodi!
Tako so peli angeljcov glasovi
V višavah per Mesijesa prihodi;
De smo očeta eniga sinovi,
Ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi,
De ljubit mor'mo se, prav' uk njegovi.
Valjhun ravná po svoji slepi glavi,
Po božji volji ne, duhovni pravi.“

Čertomir.

„Ljubezni vere, in mirú in sprave,
Ne branim se je vere Bogomile,
Vem, de malike, in njih službo glave
Služabnikov njih so na svet rodile,
V njih le spošt'val očetov sim postave,
Al zdaj overgle so jih vojske sile.
Ak sklene me z teboj kerst, Bogomila!
Kdaj bo zakona zveza me sklenila.“

Bogomila.

„Odločeni so roži kratki dnovi,
Ki pride nanjo pomladanjska slana,
Al v cvetji jo zapadejo snegovi;
Tak mladi deklici, ki zgodna rana
Sercé ji gloda, vsmerti mir njegovi,
Le kratka pot je skoz življenje dana;
Al je za majhin čas se združit vredno,
De bi ločitve spet se bala vedno?“

„De bi od smerti rešil te nesrečne,
In tamkej mili Bog v nebeškim raji
Z menoj te, dragi! sklenil čase večne,
Pustila v nemar sim želje nar slaji,
Pustila v nemar dni na sveti srečne,
Sim odpovedala se zvezi naji; —
Je vslišana bilá molitev moja. —
Ne smem postati jez nevesta tvoja.“

„Bogú sim večno čistost obljubila,
In Jezusu, in materi Mariji;
Kar doživela let bom še števila,
V željá britkosti, v upa rajskim síji,
Nobena me ne bo premogla sila,
Bilá de svojimu, svetá Mesiji,
Nebeškimu bi ženinu nezvesta,
Nikdar ne morem tvoja bit' nevesta!“ —

Duhovni reče med besede take:
„Zakona sreče ta vživat' ne more,
Kdor déla mojim, tvojim je enake
Prederznil v časa se sijat' rozore,
Druid sim z zmoto jez slepil rojake,
Ak bi ne bil dajal tvoj meč podpore,
Kdaj vgasnila bilá bi kriva vera,
Bi vdova ne bilá žen marsiktera!“

„Tvoj pot je v Oglej, de položil náte
Roké bo patriarh, ak duh te žene,
Ko si pogubljal jih, oteti brate,
Duhovniga te storil bo, ko mene.
V deželah jutra čakajo bogate
Te žetve, ne zamudi je nobene,
Le hitro v Oglej, tje do patriarha,
De posvetí te mašnika, duš varha.“

Čertomir.

„Prav praviš, de ne smem jez upat' sreče,
Ki vedno je in bo sovražna meni:
Dosegel oča zmage ni sloveče,
Končal življenje v vojski je zgubljeni,
Odšla je mati komej sponam ječe,
Že davno jo pokriva grob zeleni.
Osrečit hoče me ljubezen sladka,
Al, kak sladkost bila je njena kratka!“

„V deželi koj trobente glas zapoje,
Od Bogomile drage mene loči,
Junaško bili smo z Valjhunam boje,
Vesele zmage dan nam ne napoči,
Pomoril meč je vse tovarše moje,
Beg je moj up, gojzd je moj dom pričjoči.
Nespametna bilá bi z mano zveza,
Ki me preganja vedno sreče jeza.“

Bogomila.

„Ljubezni prave ne pozná, kdor meni,
De vgasniti jo more sreče jeza;
Gorela v čistim, v večnim bo plameni,
Zdaj, in ki mi odpade trupla peza;
V zakoni vunder brani sad mi njeni
Vživati z Bogam terdniši zaveza.
Odkrila se bo tebi unstran groba
Ljubezni moje čistost in zvestoba.“

„De bodo znani božji jim obeti,
Jih pojdi oznanvat v slovenske mesta;
Kar dni odločenih mi bo na sveti,
Bogú in tebi bom ostala zvesta,
V nebesih čakala bom per očeti
Čez majhin čas deviška te nevesta,
Doklér žalujejo po teb' otete
Kardela, prideš k meni v mesta svete.“

Izmed oblakov sonce zdaj zasije,
In mavrica na bledo Bogomilo
Lepote svoje čisti svit izlije,
Nebeški zor obdá obličje milo;
Jok, ki v oči mu sili, komej skrije,
De ni nebo nad njim se odklenilo,
De je na sveti, komej si verjame,
Tak Čertomira ta pogled prevzame.

Ko je minúl, kar misli, de bo v sili
Zlata mu treba, si od mož ga vzame;
Dar ribču dá, njim, ki so ga nosili,
„Kar Staroslav zlatá še hrani za me;
Daj ga sirotam,“ reče Bogomili,
Se bliža ji, preserčno jo objame,
Molčé podá desnico ji k slovesi,
Solzé stojijo v vsakim mu očesi.

„O čakaj, mi dopolni prošnjo eno!
Pred ko se loč'va,“ Bogomila pravi,
„De mi v skerbeh ne bo serce vtopljeno,
De ložej se britkosti v bran postavi,
Pred, ko greš v Oglej čez goró zeleno,
Se pričo mene odpovej zmotnjavi,
Dokler te posvetí kerst, se zamudi,
Vodá je blizo, in duhovni tudi.

Molčé v to prošnjo Čertomir dovoli,
Z duhovnim bliža slapu se Savice,
Molitve svete mašnik, on z njim moli,
V imeni kersti ga svete Trojice.
So na kolenah, kar jih je okoli,
Se od veselja svét' obraz device,
Ki je bilá podpora vere krive,
Je odpravljala službo bog'nje Žive.

Razlagajo, ko pride v Akvilejo,
Mu svete pisma proste zmote vsake;
Postane mašnik, v persih umerjejo
Nekdajni upi; med svoje rojake
Slovence gre, in dalej čez njih mejo,
Do smerti tam preganja zmot oblake. —
Domú je Bogomila šla k očeti,
Nič več se nista vidila na sveti. —

F. Prešern.

Zaboj, Slavoj in Ludek.

(Iz Kraljodvorskiga rokopisa.)

'Z černega lesovja gleda skala,
Pa na skalo stopi silni Zaboj,
Na vse strane krajine obzira;
Iz vsih krajin britko žalost prejme,
In zastoka s plačem golobinjim.
Dolgo je tu sedel, dolgo tožil;
Zadnič plane kviško, kakor jelen,
Peha skozi les, les širopusti,
Teka jaderno od moža k možu,
K vsim junakom svoje domovine,
Vsim besede kratke skrito reče,
Se pokloni bogom, spet odhiti k drugim.

In minul je pervi dan, minul je drugi,
In ko je za tretjim luna v noči bila,
Snidejo možje se semo v les čern,
Ž njimi Zaboj, jih u dol odpelje
V nizek dol globokega lesovja.
Stopi Zaboj najnižeje dolu,
Varito glasno uzame:
„Moži bratskih serc
„In iskrenih gledov!
„Pojem vam najnižji z dola pesen
„Gre iz serca mi, iz serca najnižjega,
„Ko je v žalost utopljeno.

„Oček je šel k otcem,
„Pustil v dedini otroke svoje,
„Ino ljubice. In ni nikomur rekel:
„Brate, ti jim po očetovski govori!

„Ino pride ptujec siloma v dedino,
„In s besedo ptujo ukazuje.

„Kó se dela v ptuji zemlji,
„Tak od jutra do večera delat'
„Bilo je otrokam ino ženam;
„In edino družo nam imeti
„Po vsi poti z Vesne do Morane.
„In iz gajev so izgnali vse kregulje;
„In kakoršni bogi v ptuji zemlji,
„Tacim se je klanjat zdaj,
„In jim dajati darove.
„Niso smeli biti v čelo se pred bogi,
„Ne o mraku dajati jim jesti,
„Kamor je pokladal otec kermo,
„Ino hodil slavo pet bogovom;
„So posekali drevesa,
„Vse bogove razkrušili."

„„Oj, Zaboju! ti poješ serce k sercu,
„„Pesen nam izsred gorjá, kot Lumir,
„„Ki je z glasom ino petjem gibal
„„Višegrad in vse dežele;
„„Tak ti mene in vse brate.
„„Pevce dobre ljubijo bogovi,
„„Poj, tebi od njih dano
„„V serce proti vragom.""

Zre Zaboj na Slavojevi
Plameneče glede,
In unema dalje serca s petjem:

„Dva sinova, kterih glasa
„Sta prehajala u možka,
„Sta hodila v les,
„Tamo z mečem ino kijem
„Ino kopjem pesti urila,
„In poskrivši tam orožje
„Sta se vračala domu veselo;

„Ko ste pesti nju dorastle
„In nju uma proti vragom,
„In dorastli bratski njuni drugi;
„Vsi udarijo na vrage
„In njih serd je bil bureče nebo, —
„V dom se verne bivša blagost.“

Oj skočili vsi so v dol k Zaboju,
Ter ga stiskali v presilne rame,
S pers na persi kladali vsi roke
Modro so besede dajali k besedam.
In prišla je noč do jutra,
Ti pa stopijo iz dola razno,
Na vse strane gredo
Pri drevesih vsih iz lesa.

In minul je dan, minul je drugi,
In ko se za tretjim zatemni noč,
Grede Zaboj v les
In za njim po lesu trume.
Grede Slavoj v les
In za njim po lesu trume,
Vsak je imel vero vojevodu,
Vsak uporno serce kralju,
Vsak za kralja oster meč.

„Oj, Slavoju brate,
„Tjekaj k môdrem verhu!
„Verh ta krajine obzré vse,
„Tje ňamerimo korake!
„Unkraj verha, proti ranem solncu,
„Tam je temen les,
„Tamo roke si podamo;
„Tistod pojdi z lisjim skokom,
„In jaz todi tje pohitim.“

„„Oj Zaboju brate,
„„Čemu ima se orožje naše
„„Še od verha le navzeti serda?
„„Koj od tukaj udrimo v kraljeve vrage?““

„Slavoju brate!
„Če potreti hočeš gada,
„Stopi mu na glavo,
„Tam je glava njega.“

In razide lesoma se množtvo,
Se razide v pravo v levo;
Tu hiti po Zabojevem vkazu,
Tam po vkazu hrabrega Slavoja
Po globinah lesa k modrem verhu.

In ko peto solnce vzide,
Dasta si presilne roci,
Ino z lisjima očima
Zreta na kraljeve voje.

„Zbrati nama mora Ludek voje
„Voje vse pod eno rano.
„Oj Ludeče, ti si rob nad robi kralja!
„Reci svojemu trinogu,
„De nam dim njegove so povelja.“

In razhudil se je Ludek,
Ročno skliče vojsko svojo.
Podnebesje je osvita polno,
Polno bleska je v osvitu solnca
Iz kraljevih vojev bilo.
Vsi noge v korak gotovi
In pesti za meč
Po besedah Ludekovih.

„Oj Slavoju brate!
„Todi spej ti z lisjim skokom,
„Jaz jim pojdem ravno v čelo."

In udari Zaboj v čelo, kakor toča,
In udari Slavoj v bok njih, kakor toča.

„Brate, ti so nam krušili boge,
„Ti so nam sekavali drevesa,
„In plašili iz lesov kregulje.
„Zmago bodo dali nam bogovi!"

Oj udari truma z Ludekom
Proti Zaboju iz množnih vragov.
In udari Zaboj z bliskovitim okom
V Ludeka. Dob meri proti dobu jezno
Izrujoč iz tal se. Zaboj skoči
Pred vse trume na Ludeka.

Ludek mahne s silnim mečem,
V ščitu kože tri preseka.
In udari Zaboj s kijem,
Al odskoči urni Ludek,
V drevo kij udari,
In na voj se zverne drevo,
In odšlo jih trideset je k otcem.

Razhudi se Ludek. „„Oj ti spaka,
„„Ti velika potvora gadov,
„„Z mečem bij se z manoj!""

In mahne Zaboj z mečem,
Ščita kos odbije vragu
In zasuče Ludek meč,
Meč mu derkne po koženem ščitu.
In unameta oba se k ranam,

Z ranami vse stešeta po sebi,
S kervjo okropita vse okoli,
S kervjo okropé ju moži
Okolj nju v preljuti seči zmiraj.
Solnce prejde poldne,
In od poldne že na pol k večeru,
Ali boj se ni ne tu, ne tam se vmaknul,
Bije tukaj, bije tam se od Slavoja.

„Oj ti vraže, bes v te!
„Čemu našo kerv ti piješ?“

In zagrabi Zaboj kij svoj,
In odskoči Ludek,
Vzdigne Zaboj kij visoko
In po vragu verže.
Kij leti — razskoči ščit se,
Za ščitom razskočite se Ludekove persi.
Vstraši duša težkoga se kija,
In izžene dušo kij,
In leti pet sežnjev v trume. —

Strah iztlači vragom krič iz gerla,
Radost zadoni iz ust Zabojevih vojščakov,
In zaiskri iz oči veselih.

„Bratje z zmago so nas obdarili bogi!
„Trop se vas razstopi v levo, drugi v pravo.
„Iz vsih dolov sim spelite konje,
„Naj od konj ves les razgeče.“

„„Oj Zaboju brate, hrabri leve,
„„Neopuščaj udriti na vrage!““

Oj odverže Zaboj ščit,
V eni roci kij, meč v drugi,

Tako si prodere cesto v vrage.
In je bilo vpiti, bilo teči vragom,
Tres jih je podil z bojišča
Strah jim krič iz gerla tlačil.

Ves od konj je razgetal les.
„Berž na konje, s konji berž za vragi
„Skozi vse krajine! Urni konji
„Nesite za njimi v petah serd naš.“

In skočili voji so na berže konje
Skok na skok uderli so za vragom
Mah na mah udarjajo, pihaje serd.
Ginejo ravnine, gore, lesi,
V pravo v levo vse ostane zadej.

Dere divja reka,
Val za valom se vali,
Prideró vsi voji skok na skok,
Vse hiti čez divjo reko;
Vode so požerle množtvo ptujih,
Zvesto so prenesle svoje.

In po krajinah povsod u šir in šir
Ljuti sokol razprostira svoja krila,
In za ptiči urno leta;
Zabojevi voji razdelé se v šir,
Vsakod dirjajo za vragi ljuto,
Vsakod sečejo in stopajo jih s konji,
V noči pod luno za njimi ljuto,
In za dne pod solncem dró za njimi ljuto,
Ino zopet v temni noči
In za nočjo v mračnem jutru.

Dere divja reka,
Val za valom se vali,

Prideró vsi voji, skok na skok,
Vse hiti čez divjo reko;
Vode so požerle množtvo ptujih,
Zvesto so prenesle svoje.

„Tjekaj k temnim goram
„Tam dovré osveta naša!“

„„Oj Zaboju brate!
„„Že nam niso daleč gore,
„„In le tropič je še vragov,
„„In ti milo prosijo.““

„Oj nazaj po krajinah, ti todi,
„In jaz todi, pogubiti vse kraljevo!“

Veter buri po krajinah,
Vojska buri po krajinah,
Po krajinah v pravo v levo
Vsakod s širno silo vojska,
V radostnih redovih.

„Oj bratje, temni verhi!
„Tam nas z zmago obdarijo bogi!
„Tam veliko duš tud teka
„Sem ter tje po drevji.
„Ptice se bojé in plahe zveri,
„Sove le se ne bojé jih.
„K verhu tje, pogrebat mertve,
„Kerme dat bogovom
„Darovat obilno darov
„Bogom rešiteljem,
„Pét jim ljube pesmi,
„In prinest orožje vbitih vragov!

Poslovenil Podgorski.

DRAMATIČKI DEL.

§. 12.
Pravila občenita.

Ako nam pesmi II. razdela *pripovėdavajo*, kar *je* ali kar *je bilo*, nam dramatički pesmotvori *kažó*, kar in kako se godi.

Prava narav dramatičkiga dela je ta, da nam kaže, kakor se vse zemeljsko, vse telesno zagrezne in skrije pred nadzemeljskim, nadčlovečanskim in božjim bitju sveta. Dramatička igra nam imá kazati neko vseravnajoče bitje nadzemeljsko, in njegovo višje uredjenje naj si bo u razrušenju dokončljiviga, časniga, ali pak u vodenju človečanskih djanj, katere mu za dosegnenje in uistinenje svojih namenov služé. Taka igra nas tolaži in pomiri s nezapopadljivim vrokom (osodó), in nam dá moč in stanovitnost u mraku in temi zavitih zapletk življenja.

Ako ima ti pesmotvor te sposobnosti, kdo bi se njegovoj moči odtegniti zamogel? Ko bi sam vrok ali udes, sam Bog u svojem veličanstvu do človečjega serca govoril

Mertvaškiga molčanja studen
Leži na celim domu duh,
Ko de bi sodbe bil posluh.

Prava dramatička igra tedaj oberne naše oči k nebeškim višavam, in očisti in iztrebi serce od posvetnih, zemeljskih misli in željah. Joj njoj, ako ona tega ne storí, ker za njo nije muza nebeška strun ubrala; ona je gnusen plod nečistiga duhá, ko se vidi na večem delu Kotzebuovih veselih igrá, in tudi še na onoj, ki njo poslovenjeno imamo.

Ako dramatička igra to doseči hoče, nam mora predstavljati ljudi in to *delajoče* alj u *činu*. *Čin* je tedaj njen *predmet*. Za *čin* pak je treba odloke, ali odločenja, t. j. žive in stalne volje, gdekaj začeti in do konca izpeljati. Taka volja pak nije u vsakem človeku, in kdor njo imá, se mu pravi, da imá *značaj* ali charakter. Za čin je tedaj treba *značajnih osob*. —

Vsaka značajna osoba si ustanovi nek cilj svojega djanja, svojega življenja; alj ko se trudi ga doseči, mu mnogokrat na proti stopijo zaderžki in napote, ki ga od njega nazaj deržé, ki ga motijo. Leti zaderžki so včasi u samem takem človeku, sveta dolžnost mu ukaže to ali uno, hasek ali pak strast serčna ga mika drugam; včasi pak so zvun njega, naj si bo u drugih osobah, ali u okolnostih, ali u slučaju slepem, — in revež se trudi napoto razmetati, svojo strast nadvladati in premagati, njemu je dolžnost svetejša od dobička, in od veselja zemeljskiga; in ako vseh teh zaderžkov ne prevlada, se raji vseh zemeljskih veselic znebi, kakor da bi se nestalno vernil iz poti, ki pelja do cilja zaželjeniga. To je človek u borbi proti vroku. — Siromaško Jovano nažene dušna volja, da reši domovino od ptujega nasilnika; in te volje se derži do poslednje sapice; vse napote ona nadvlada, alj hudobnim mislim ljudi se ne vda, ni ti ljubečega serca mehko vabljivi glas, ni ti sveta sramotenje, niti samega očeta mile prošnje in clo prekletje niso ganule nepremakljive duše, dokler bilo je doveršeno, kar njoj je njeni duh naložil.

Dramatička igra tedaj nije kaj drugiga, ko borba duševne, vestne moči proti svojim znotrajnim in zvunajnim protivnikom. Temu pak se ne priložé osobe vsagdajne, osobe brez velike samostalnosti, isto tako zaderžki ne smejo biti vsakdajni, ker se pesnički duh švigniti imá čez vsakdajnost, in ker je za tako borbo treba gorostasnih, visokomislečih osob. In ako je za namero te pesmi potrebno, da se tudi osobe drugih lastnosti, hudobneži, mehkuži i. t. d. upletó u čin, nje pesnik bi rekel z žari pesničtva razsvetli; gerdobe se lira bojí.

Edinost teh pesmi se najde ravno u tem, ko u junačkih pesmah, poglej tedaj tam.

Glavni deli vsakiga takiga čina so: *odloka*, *zapletenje* in *razpletenje* zaderžkov. Tedaj se tudi dramatičke igre veči del razdelé u tri *čine* ali *akte*. Čin, djanje ali akt namreč je zapopadek za sebe obstoječih in med seboj zvezanih omejašenih dogodb; po naravi celiga čina se tedaj včasi tudi lahko u več takih razdelov razredi; alj več od petih nije navadno. Na tem razdeljenju čina dramatičkiga je utemeljena tudi *trilogija* starih Gerkov, u kateroj je za vsakiga treh glavnih delov, namreč: za odloko, zapletenje in razpletenje, posebna cela igra.

Za vsak velik čin je treba več ljudi; ako njih pak je več, je *razgovor* medsobni med njimi; kakor bi nam tudi drugači vsaka čineča osoba svoje misli priobčila, ker nam njih pesnik sam ne pripovedava? Tedaj je za dramatičko igro *razgovor* neobhodno potreben.

§. 13.

Razdeljenje tega razdela.

Leto pesničtvo se razdeli u dva poglavitna dela, u igro žalostno in veselo, ali u *tragedijo* (τραγῳδία kozja pesem, ker se je za tako pesem u pervih časih kozel na dar daval) in u *komedijo* (κωμῳδία pevanje pri veselih družbah, veselica).

1. Žalostna je posebno igra, od katere se je gori govorilo, ona nam kaže utonenje in uničenje zemeljskiga, da se nam nebeski, božji del človeka t. j. duševna moč tim svetlije prikaže. Žalost nas zauzeme, ako vidimo, kakor se naš brat, človek in to človek višje vrednosti, višje cene z vsemi neprilikami, s celim svetom boriti imá; alj se nam serce tudi čudovito zdigne, kadar vidimo visoko njegovo in nepremakljivo voljo, ki se raji sveta ko doslednosti (Consequenz) in nastopljene ceste znebi. — Od tod izvira žalostne igre čudovita vlast čez vsakiga človeka; rahla žalost, ki mu serce polni, je olepšana in uzdignjena po nebeskosladkem čutjenju: Človečja volja je več ko vsi zaderžki, vse napote, ki mu pot zalagajo. — Iz tega ti se tudi kaže, zakaj se ta igra lahkomislečim in ljudem

slabe volje manje dopadę, kakor ljudem globokomislečim in ki so stalne terdejše volje.

Za ti namen pak glavna osoba nije brez vse pege ali mane; ker bi sicer gledavca nezadovoljnost in jeza, ni pak miloserdje ali usmiljenje zauzela. Tako tudi ne sme biti človek brez višje vrednosti, ker bi sicer usmiljenje za njega nemogočno bilo, — čisti angeli in vragovi ali čerti niso za kazališne deske.

Stari Gerki so u igri sami kazali, čemur služi in kar namenjava žalostna igra; oni so namreč imeli še *kor* ali zbor ljudi, ki so bili zmiram nazočni pri vseh djanjah glavne osobe. Prav za prav je ti zbor pomenil narod ali ljudstvo, ki vidi in presodjiva vse njene djanja; on je bil glas človečstva, glas božji, ki njo hvali, gde stori kaj hvale vredniga, in njo krega in kori, gde drugači postopa; on njoj je kazal miloserčnost, gde njoj je težko bilo, da nji dušo ukrepi za dalje. — U starih Gerkih, gde je političko .stanje vse drugači bilo, ko današnji dan, in gde bil je za tega voljo tudi kazališni hram drugači, bilo je to vse lepo in po redi, za naše čase pak nije več.

2. Žalostna igra hodi, bi rekel, po grobišah, *vesela igra* pak po veseli loki, po prijazni poljani, ki imá samo gdegde kakšo pego. *Vesela* je namreč igra dramatička, ki nam kaže iz domačega in vsakdanjega življenja smešne djanja.

Kaj pak je *smešno?* Pege človečje čudorednosti ali moralnosti ne so nigdar smešne; joj človeku, ki se čez nje lahko smeje. Tedaj so le reči razuma smeha vredne; p. skopec bi rad knjigo bral; žal mu pak je svečo kupiti, tedaj zleze na svečnjak ulični; to še je smešno; ako bi pak denarje ukrasti hotel, bi že zašel u čudorednost, in niše se ne bo smejal.

Od kod pak pride leti smeh? Vsaki človek se samemu sebi dober in brez velikih peg zdi; kadar tedaj vidi na drugem pege, se mu smešne zdijo, ker clo pozabi, da imá na drugih stranih svoje.

Alj tudi leti smeh nije brez višje cene; ako nas žalostna igra uzdigne iz nizkiga praha po čutjenju, da je človečji duh veči od vseh napot, veči od samega vroka, nas uzdigne tudi

vesela igra čez vsakdajnost s tim, ker pege našega družtveniga življenja občem smehu predstavlja, tako da se človek potler sam tega stidi in sramuje. Po takem vesela igra ne je, kó neki mislé, tratenje časa, norčija brez vsega dobríga; ampak ona je prava učilnica človečje modrosti, ki nas u lepi in ugodni ali prijetni obleki uči, kar je lepo, kar je po redi.

Iz vsega tega se lahko vidi, da bo predmet za veselo igro z časom zmiram redkejši, za žalostno pak bo ga vedno več, ker se človečja narav, človečji duh dan za dan ne pohujšava, kakor nam vedno kričijo neki černogledi, ampak še le izobrazuje in mogočni popolnomosti človečji zmiram približava, tako da se tedaj smešne strani skrivajo, in da se vse več in več stalnih in doslednih značajev znajde.

Tukaj še se imá spomeniti *opera* ali igrokaz z muzikó, gde se tedaj večidel ali pak clo od kraja do konca peje. Najglavnije pravilo pri operah je, da ne sme ne muzika nad pesničtvom, ne leto nad muzikó stati, ampak obe morate spored biti; alj dozdaj še je clo malo takih oper; večidel, in največ pri Talijanih nadvlada muzika tako nad pesničtvu, da je leto clo služkinja muzike. — Kar se tiče Slavjanov, so Rusi se u operah največ zglasili, ko p. glasoviti Glinka, Verstovski, Kavos.

§. 14.
Dramatika u Slavjanih.

Leto pesničtvo, najvišje stablo naučnih pesmotvorov se po tem naravno najde samo u najizobraženijih narodih. Nas Slavjane je višja volja postavila za mejaše izhodne Europe proti aziatskoj sirovosti; neprenehama so zapad branili naši očaki proti tim sosedom, naj nje imenuješ Obare, Mongole alj Turke in še druge sosede, in za izobraživanje tedaj zato in še zavoljo drugih uzrokov nije bilo časa. Med tem pak so zapadni europejski narodi se dušno razvijali in švignili do velike izobraženosti; jeli njim tedaj dostoji, nizko stanje izobraženosti našega naroda nam očitati?—K temu še gre, da Slav-

jan nije nigdar bil za mestjansko življenje; malo da ni povsod po mestah slavjanskih krajev so se ptuji narodi naselili; zibelka višjega izobraženja pak so mesta; gde tedaj ni je mest narodnih, tam tudi ni je, in ne bo dramatičkiga življenja. — Tedaj bi dramatike, ki bi se Shakespearu, Šileru, Göthe-u, Calderonu primeriti mogli, pri Slavjanih zastonj iskal; vender se najde posebno u novijih časih mnogo lepiga u vseh slavjanskih narečjah. Slavjansko *kazališe* (Theater) u Dubrovniku se je med vsemi slavjanskimi najprije začelo, že Davorin Dàržić in Zlatarić (umerl l. 1608) sta pisala za kazališe. Posebno pak Ivan Gundulić (umerl l. 1638), in najplodnejši dram. pisatelj Junio Palmotić (umerl l. 1657); za njima Ivan Gundulić mlajši; alj vse lete dramatičke dela so več ali manje u duhu votlim, ki je bil u celem srednjem veku. Boljše dela so iz novijega roka (Periode); na kratko spomeniti so posebno Dra. Demetra in Kukuljevića, po tem Milutinovića (njegov Miloš Obilić desiravno ni brez jezičnih in drugih peg, je po mojih mislih najboljše dramatičko delo Jugoslavjanov). Mi Slovenci pak u tem ne imamo nič lastniga; Linhart je močno lepo „Figaro“ poslovenil pod imenom „Matiček se ženi“; škoda za tako versten in po pravici slovenski jezik, da se na taki nevaljanosti gubi. U najnovijem času so u Ljubljani začeli slovenski igrati, kar je za izobražen narod clo potrebno. U katerem narodu ne je narodniga kazališa, tam se ljudje obernejo k drugim narodom.

PRISEGA KOROŠKIGA VOJVODA

na kamenitim prestolu pod Karnutogradom (Karnburgom).*

KMET
(na prestolu sedeč.)

Kdo je tisti, ki se veličastno
Bliža nam? Zastave ga obdajo,
Borno sukno scer ima in klobuk
Kmečki, v rokah palca je pastirska.
Vol koraka čern pred njim in kljusa
Medla; zadi pak na hitrih konjih
Vitezov jezdari svetla truma.
Meči in čelade blisketajo,
Bramba pers oklopi so železni.
Konji rezgetajo, ker se zlato
Suho na njih bliska.

POROČNIK (Herold).
Stari oče!
Bliža nam se vojvod Gorotanski.

KMET.
Vojvod Gorotanski? knez dežele?
Jaz sim skale knez, na moji njivi
Skala ta stoji, jaz oče svojih
Sim otrok, in lastna mi je hiša;

---

* Ti kameniti prestol je stal pod Karnutogradsko cerkvo proti izhodu na polji; alj pred nekimi letami so ga za cerkevjo proti zapadu postavili.

Joan Bogomir Herder leto povest v svojih „Stimmen der Völker in Liedern" pod naslovam „der Fürstenstein" popeva, in jo nemškim pravlicam prišteje. — Res je, de so se posledne tri stoletja, prej de se je persega opustila, nemški vojvodi po nemško zarotili, in de je persega tudi nemškim in ponemčanim Koroščom veljala. De je pak izvirno slovenska bila, in še le po oblasti nemških vojvodov in po razvadi nemška postala, to dogodivšina in slovenski napis na kamenitim prestolu Gosposvetskiga polja očitno kaže.

Knez sim kruha, ki ga z silnim trudam,
Z potam na obrazu si perdelam. —
Alj je za deželo skerben oče?
Alj pravičen sodnik? varje blagost
In svobodo svojih deželanov?
IMA SVETI VERI, alj jo brani?
BRANI PRAVDO VDOVE?*

POROČNIK.

Branil bode.

KMET.

Alj mu serce krepko je in milo,
De za blagostanje svojga ljudstva
Vbog ostane, kakor zdaj se kaže?
De pravico svojga roda branit
Tudi siromaštva ne boji se?
De od kljuse medle se živeti,
In od vola černiga zamore,
Z malim zadovoljen?

POROČNIK.

Amen. Bode.

KMET.

Naj izkaže svojo taj pravico;
Kako leto skalo si prisvoji,
K' je zdaj moja.

KNEZ.

Šestdeset beličev
Srebra dam ti, in oba živinca,
Sukno svojo, klobuk in opanke,
Hiša, njiva tvoja je brez davkov.

KMET.

Mož beseda! bodi skala odzdaj
Sodni sedež in vladarski prestol!

---

* Slovenski napis na kamenitim vojvodskim prestolu na Gosposvetskim polju (Zollfeld), ker je vojvod najeme delil, in ker mu je narod persegel.

Novi knez pravičen bodi sodnik!
Prisvojuj z dobroto, nikdar z silo
Kar ti neobhodno je potreba.

PoročNIK.

Glava roda! stopi zdaj na prestol,
Dvigni meč in mahni ž njim prot sevru,
Jugu, prot izhodu in zapadu,
De naroda, ki krog tebe zbran je,
Ki stanuje na Slovenski zemlji,
Bramba, var in oče skerben biti,
SVETI VERI vedno zvest ostati,
De sirot in VDOV PRAVICO BRANIT
Zdaj obljubiš, kader od izhoda
Od zapada, od severa, juga
K tebi zaupljivo perhitijo.
Mahni z mečem taj, in se zaroti!

KNEZ.

Zarotim se Bogu Vsevedočim
In pod milim nebam mahnem z mečem,
Prot izhodu, prot zapadu, sevru,
Proti jugu, krog in krog v deželi
Bramba, var in oče svojim ljudstvu
Biti, zvest ostati SVETI VERI
PRAVDO BRANIT VDOVE zdaj obljubim;
Srotam pomagati, če hitijo
K men od vsih strani, jaz knez in skala
Biti hočem ljudstvu Gorotanskem.
Za resnico se na to zarotim,
Tak mi Bog pomaga!

NAROD.

Amen, oče!

Po prisegi peljejo noviga vojvoda v bližno Karnutogradsko cerkev svetiga Petra, kjer se je velika meša z „Boga hvalimo“ pela. Po meši se vojvod z vojvodsko obleko obleče, in z vitezami in drugimi žlahtniki k obedi sede. Po obedi so

se vojvod in množina ljudstva k vojvodskim prestolu na Gosposvetskim polju, ki je z železam ograjen, in ker se še dan današnji na kamnah zgorej naznamvani napis bere, podali. Tukaj se je vojvod na novič zarotil, de deželno pravico in svobodo varovati hoče, in potem je prisego od žlahtnikov in ljudstva prejel. Slednič je vojvod na sedežu proti jutru, Goriški grof pak, ker je bil naslednik koroškiga vojvoda, na sedežu proti večeru najeme (Lehen) razdelil. — Ta persega je bila od starodavnih časov do dvanajstiga stoletja v slovenskim jeziku, in še le po tem so se nemški vojvodi po nemško prisegovati začeli. Posledna vojvoda, ki sta se persegla, sta bila iz habsburške rodovine Vilhelm Prijazni leta 1395, in Ernst Železni leta 1414. Za njima ni nobeden vojvod več sedel na kamenitim Gorotanskim prestolu.

Kelić.

ODLOMEK IZ TRAGEDIJE

DIVICA ORLEANSKA.

Spisal Miroslav Šiler.

Predigra.

Deželski kraj. Spredej na desni kapela s podobo matere božje, na levi hrast visok.

Pervi nastop.

Tibo d'Ark. Tri hčere njegove. Trije mladi ovčarji, njih snubci.

Tibo d'Ark.

Sosedje dragi! dans Francozi smo,
Slobodni kmetje še, in stare zemlje
Očetam nekdaj lastne gospodarji;
Bog vé, kdo jutro nam zapoveduje.
Zakaj povsod bandera premagljive
Prostira Angličan; njegovi konji
Razphavajo francozkó polje cvetno.
Pariz ga je dobitnika spoznal

In s krono staro Dagobertovo
Ovenčal roda tujiga mladiko.
Po lastnih mora bloditi deržavah
Bežljiv, obropan, naših kraljev sin;
Nasprot stojí v sovražnih trumah njemu
Nar bližnji stric in pervi pêr; njegova
Brezdušna mati clo jih napeljuje.
Vasí goré in mesta krog. Viharno
Požiga, podertije dim se bliža
Dolinam tim pokojno še živečim.
— Tedaj sosedje, dans ko še zamorem,
Sim hčere preskerbeti v bogu sklenil;
Potreba šibki ženski varha je
V nadlogah bojnih, in ljubezen zvesta
Pomaga vsako breme dvignuti.

(Pervimu ovčarju:)

Etjén! vi snubite Marjeto mojo;
Sosedno njive skup ležé, enacih
So serca želj — To vterdi dober zakon!

(drugimu:)

Vi tiho ste, o Klod Mari? Sramljivo
Luiza moja v tla očí pobesi?
Kaj bom razderal, kar je zvezal Bog,
Kér nimate se z blagam ponositi?
Kdo ima blaga zdaj? Pohištvo, skedenj
Sta vraga bližnjiga alj ognja rop —
Le zveste persi moža verliga
So bran krepák viharju tacih časov.

LUIZA.

Moj oče!

KLOD MARI.

Draga moja!

LUIZA (Jovano objemši).

Ljuba sestra!

TIBO D'ARK.

Njiv trideset oranja vsaki dam

S pristavo hišo, s čedo dvor — in kakor
Je mene, tak vas blagodari Bog!

MERJETA (Jovano objemši).

Očeta razveseli, daj! Nej sklene
Današnji dan zakone srečne tri!

TIBO D'ARK.

Vse zdaj omislite! Želim de jutro
Poroko z nami cela vas praznuje.

(Ramo v rami odideta oba para.)

Drugi nastop.

TIBO D'ARK. JOVANA. REMON.

TIBO D'ARK.

Jovana, tvoje sestri, glej! ste vdane,
Ste srečne, moje starosti veselje;
Nar mlajši ti — si skerb in žalost za me.

REMON.

Kaj moti vas? Zakaj jo kregate?

TIBO D'ARK.

Glej, verli ti mladenč, nar pridniši,
Doline naše krog in krog nar jakši,
Ti je namenil serce svoje zvesto,
In snubi te, že teče tretja jesen,
S ponižnim' željami, s preserčnim trudam;
Ledena, ojstra se ogibaš,
In tako tudi druge vse ovčarje,
Mladenče vse ostrašiš in odženeš.
Ti si v obilnosti cvetečih let,
Zdaj pómlad tvoja je, zdaj upa čas,
Razširjeno življenja tvoga cvetje;
Alj de bi cvetlica ljubezni mile
Iz njega vdarla ino v persih tvojih
Rodila zlati sad, zastonj le čakam.
Oj, po nikakim to mi ne dopade,
Natore zmoto to pomeni težko!

Mi ne dopade serce, ko ledeno
In ojstro se zapre ob letih čuta.

Remon.

Ne dalej, oče d'Ark! Po njenim bodi!
Ljubezen moje pametne Jovane
Je žlahtna, rahla cvetlica nebeška,
Le sčasama zorí enaki sad.
Zdaj rada še prebiva na višavah,
Iz slobodne dobrave preseliti
Pod nizko, mračno streho se bojí,
Kjer stiskata človeka skerb in tuga.
Iz dola gledam s tíhim jo zavetjem
Velikokrat, ko na visocih tratah
Telesa žlahtniga v kardelu čede
Stojí visokoravna, in poglede bistre
Pobeša na sirotne kraje zemske;
Tu viditi prikazen višji menim,
In druzih časov stvar jo v sercu cenim.

Tibo d'Ark.

To ravno je moj strah, to žalost moja!
Veselih družb se sesternih ogiba,
Samotne hribe iše, zapusti
Pred petelinskim petjem postljo svojo,
Ob uri groze, ko zaúpnó človek
Človeku se pridruži, splazi se
V okrožje temno polnoči samotne,
Kot siva sova v zapušene kraje,
Se samši vstopi na razpotje križno,
In nagovarja sapo pustih berdov.
Zakaj si to izvoli vedno mesto,
In goni čedo svojo ravno sem?
Zamišljeno jo vidim cele ure
Sedeti pod druidskim dobam tam,
Kateriga se srečni vsak ogiba.
To je nevaren kraj; hudoben duh
Stanuje ob drevesu tim od nekdaj,

Od krivoverstva starodavnih časov.
Možaki stari te soseske grozne
Pripovedavajo o njemu zgodbe.
Neznanih glasov čuden hrup in šum
Se sliši sploh iz temnih vej njegovih;
Jez sam enkrat večerne pozne ure
Po potu mim gredé sim tukaj vidil
Sedeti dolgo grozovitno ženo.
Iz gub debelih beliga obleka
Mi je nasprot moléla suho roko,
Ko de bi klicala. Jez urno mimo
Hitel sim Bogu dušo izročivši.

Remon
(na sveto podobo v kapeli kazaje).

Podobe svete blagodarna bliža,
Nebeški mir okolj prebivajoč
Sem vodi vašo hčer, ne moč peklenska.

Tibo d'Ark.

Ne, ne! Kar kaže se mi v strašnih sanjah
V obrazih bridkih, brez pomembe ni.
Sedeti v Remi sim jo trikrat vidil
Na zlatnimu prestolu naših kraljev,
Sedmerozvezden diadem bliseč
Na njeni glavi, v rokah njenih česlo,
Iz kiga tri so bele lilje klile,
In jez nje oče, sestri nje obedve,
Starosti vsi in knezi, višji škofi,
Ter kralj clo sam, smo se ji vklanjali.
Od kod svitlost mi pride taka v hišo?
Pomemba to je pada strašniga!
Svarivne sanje take pripodobno
Razkrijejo mi prazne želje njene.
Sram njene nižnosti jo je, kér Bog
Ji život je obdal z lepoto mnogo,
Prižgal ji v jasni glavi bister um,
Čez tovaršice vidno jo povikšal,

Zato redí napuh pregrešno v sercu.
Napuh pa bil je angelam poguba,
In za-nj peklenski duh človeka zgrabi.

REMON.

Kdo od pobožne vaše hčere je
Ponižniši? Ne služi ona vedno
Z veseljem rada staršim, sestrama?
Nar imenitniši obdarovana
Pa tiho in pohlevno na-se vzame
Nar hujši opravila vboge dekle,
In čudno pod rokama njenim množi
Se vam očitno čéd in njiv bogastvo;
Na vsimu, kar storí, prebiva vidno
Nerazumljiva, preobilna sreča.

TIBO D'ARK.

Nerazumljiva sreča, res je! Groza
O ti obilnosti mi ude stresa.
Ne več o tim. Molčím. Molčati hočem.
Kaj bom černil predrago dete lastno?
Jez druziga ne morem ko svariti
In za-njo moliti. Svariti pa
Jo moram — Dreva tega se ogibaj!
Ne bodi sama, korenin ne kopaj
O polnoči, pijač ne mešaj, in
Ne risaj čerk na križnim potu v prah!
Hudobne duhe zbuditi je lahko,
Pod zagrinalam tanjkim čakajo,
In planejo na klic iz tmine urno.
Ne bodi sama, — Gospodarja clo
Nebés se je v pušavi satan lotil.

Tretji nastop.

BERTRAN s čelado (jekleno vojaško kapo). TIBO D'ARK. REMON. JOVANA.

REMON.

Molčite! Bertran gré — iz mesta pride.
Poglejte kaj prinese!

BERTRAN.

Vaj je groza,
Se čudita orodju mojih rok
Neznanimu?

TIBO D'ARK.

In res se čudiva.
Od kod je to? Zakaj prinesete
To hudo znamnje v naše mirne kraje?

(JOVANA v prejšnjih nastopih tiho in brez deleżnosti na strani stavši se približa.)

BERTRAN.

Sam komaj vem povedati kak ta
Merčes mi v roke pride. Železnino
Kupoval sim na somnu Vokulerskim;
Velika gnječa bila je; beguni
Iz Orleana ravno prišli bili
Z novicami o vojski malopridnim';
Ostrašeno je ljudstvo skup derhtelo,
In ko si prostor rijem po tesnobi
Rujava me ciganka naglo vstavi
S čelado to, in ojstro me pogleda
Rekoč: Tovarš! čelado išete,
Vem de jo išete: le urno, nate!
Pustim jo dober kup. Tu! primite!
— Ponudite vojšakam jo, ji rečem,
Jez kmet sim prost, mi treba ni čelade. —
Alj ona ne odjenja in pristavi:
De bi čelade treba mu ne bilo,
Ne more nihče reči. Krov jeklen
Je glavi več kot hiša zidana. —
Po vsih me tak preganja ulicah,

Jež se je branim, ona jo ponuja.
Potem kér lepa, svitla, vredna glave
Kneževske se mi zdi, jo primem zadnjič,
In ko jo tak dvomé po rokah sučem,
Pomembo zgodbe čudne premišljujem,
Mi zgine baba. Kakor trenil bi,
Naprej odrine jo valovje ljudstva,
Čelada pak ostane v rokah mojih.

JOVANA
(željno in hitro čelado prime).

Sèm dajte jo!

BERTRAN.

Orodje tako! Čimu!
To ni diviški glavi venc in kinč.

JOVANA (mu jo vzame).

Za mene dana, moja je čelada.

TIBO D'ARK.

Kaj nek ji v glavo pade?

REMON.

Dovolite!
Spodobi se ji res ta kinč vojaški,
Ker možko serce bije v persih njenih.
Se spomnite, kak risovolka je
Premagala, zverino strašno, grôzo
Pastirjev vsih, in naših čed žeruha.
Divica oroslanska čisto sama
Se je borila z njim, mu jagne vzela,
Ko že davil ga je v kervavim žrelu.
Čelada ta zna kriti slavne glave,
Od njene vredniši ne more kriti.

TIBO D'ARK (BERTRANU).

Povejte nam nesreče nove vojsk;
Kaj govorili so beguni?

BERTRAN.

Bog
Deržave vsmili se, pomagaj kralju!

Tepeni v dveh velicih bitvah smo.
Francozke zemlje sred stojí sovražnik,
Zgubljena je dežela do Loare.
Zdaj združil celo moč je, vse armade,
In orleansko mesto z njim obsul je.

TIBO D'ARK.

Bog varuj kralja!

BERTRAN.

Skupej znesli so
Iz krajev vsih strelaštva neizmerno;
In kakor letne ure temni roji
Bučel ulnjaka panj osipajo,
In kakor iz višave černa megla
Kobilic padši zemljo krog in krog
Pokrije z neprevidnim mergoljenjem,
Tak je strašán oblak narodov bojnih
Izlil se na poljane orleanske,
In od jezikov tujih čudne zmesi
Hrumí nerazumljivo krog ležiše.
Zakaj, vojšake svoje siloviti
Burgun, deržavovladni, tudi sèm
Pripeljal je, Anonce, Lutičane,
Iz Luksenburga, Namurčane hrabre,
In srečniga Brabanta prebivavce,
Bogate Genetane — v žametu
In svili bahajoče — ter Pomorce,
Kih mesta snažno rasejo iz morja,
Holendarje umetne čedomolzce.
In Utrečane, Brize clo zahodne
Ki v sever gledajo — Vsi ti, sledeči
Burgunu ojstrovladajočimu
So združeni v razbitje Orleana.

TIBO D'ARK.

O žalostna nesrečna svada ta,
Ki meč francozki drega v drob francozki!

Bertran.

Kraljica stara tudi, Izabó,
Prevzetna parska kneginja v jeklenim
Jezdari oblačilu po ležišu,
Z besedami strupenim' jezo zbada
In serd narodov proti sinu svojim',
Ki ga nosila je pod lastnim sercam.

Tibo d'Ark.

Prekleta bodi! Kakor Jezabelo
Prevzetno nekdaj Bog pogubi jo!

Bertran.

Prestrašni Salsburi, serditi ris,
Divjaški stenolom, osedbo viža,
Z njim brat leóna hrabri Lionel,
In Talbot grozni, ki z morivnim mečem
Kardela v bitvah kupama kosí.
Poguma loterskiga zarotili
So se, oskruniti divice naše,
Kar nosi meč pa z mečem pokončati.
Sozidali so straže štir visoke
Čez mesto, v zrak moleče; Salsburi
Na njih s pogledam morželječim pazi,
In šteje urne potnike po cestah;
Sto liber težkih krogel neštevilno
So vergli v mesto že; razrušene
Ležijo cerkve, noterdamski turn
Kraljevi slavno svojo glavo vklanja.
Podkope s praham strelnim so nasuli,
Trepéče mesto na oboku brezdna
Peklenskiga stojí, de zdaj in zdaj
Se gromopočno vnelo bo, si svesto.

(Jovana željno poslušaje si dene čelado na glavo).

Tibo d'Ark.

Kje pa vojaki hrabri bili so,
Sentrélj, Lahir, in Francje skit krepak,
Bastár junakoserčni, de sovražnik

Tak dalječ je prisilil brez ovérka?
Kje kralj je sam, mu mar ni zgube take,
Deržavnih muk, njegovih mest posipa?

BERTRAN.

V Šinonu zdaj stanuje z dvoram svojim;
Vojšakov manjka, stati v bran ni moč.
Kaj vodjev serce, hrabrih dlan pomaga,
Ko bleda groza trume vse mertudi?
Strah neki, kakor od Boga poslan,
Je clo nar serčniših pogum omamil.
Zastonj se klic kneževski oznanuje,
Kot ovce plašno skup se stiskajo,
Kjer zahrumi tulenje volčje votlo.
Tak pozabivši stare svoje slave
Beží Francoz v ozidje varnih gradov.
En vitez samo, slišim govoriti,
Je združil nekaj maliga vojšakov,
Šestnajst bander, in kralju z njim se bliža.

JOVANA (naglo:)

Kak se imenuje vitez?

BERTRAN.

Bodrikur.
Pa težko vhitel bo sovražniku,
Ki z dvema vojskama ga nasleduje.

JOVANA.

Kje je sedaj? Povejte mi, če veste.

BERTRAN.

Od Vokulera komaj dan hodá.

TIBO D'ARK.

Kaj tebi mar, deklina? Po rečeh
Ti greš, ki tebi ne spodobijo se!

BERTRAN.

Zatorej ker sovražnik premočan je,
In kralj braniti več nas ne zamore,
Jedinoglasno v Vokuleru so
Sklenili vdati se Burgunu. Jarma

Tak tujiga ne nosimo — ostanši
V zarodu svojih kraljev — morde tudi
Pod staro krono pridemo nazaj,
Če spet se vmirite Burgun in Francja.

JOVANA (nadušena).

S pogodbo proč, z udatbo proč nesramno!
Rešitel bliža, spravlja se na boj.
Pod Orleanam vragu sreča zgine,
Dognana mera, zrel za žetvo je.
Divica prišla z ojstrim serpam bode,
Ošabnosti bo setvo pokosila,
Bo stergala njegovo čast iz neba,
Ko je visoko zvezdam jo pridružil.
Ne bojte se! Ne begati! Kér, preden
Rež rumenila, luna polna bode,
Ni konja več britanskiga, de pil bi
Iz bistrih vod Loare ponosite.

BERTRAN.

Ah, čudeži se ne godijo več!

JOVANA.

Se še godijo — Bela golobica
Letela bode, z orloserdam zgrabla
Te jastrobe Francozko tergajoče,
Razdjala v nič prevzetniga Burguna,
Deržave izdajavca, Talbota,
Storočniga nebes naskakovavca,
Zasramovavca vere Salsburija,
In te otokarje nesramne vse
Ko čedo jagnet bo pred sabo gnala.
Gospod jo vižal bode, bojev Bog.
On svojo stvar trepečo je izvolil,
Bo razodel se po divici šibki,
Kér on je Bog, on sam je vse premožen!

TIBO D'ARK.

Duh kaki nek obsedel je deklino!

REMON.

Čelada vnema ji pogum junaški.
Poglejte! Bliskajo se ji oči,
Kot dvojni plam se lici svetite!

JOVANA.

De slavna ta deržava padla bi?
Nar krasniši, kar večno sonce jih
Obsije, raj dežel, katero Bog
Kot jedro lastniga očesa ljubi,
De ta nosila bi verige tujca?
— Tu spodletela je paganam sila,
Tu pervi križ je stal, svetiše pervo,
Tu prah počiva svet'ga Ludovika,
Od les otet je bil Jeruzalem!

BERTRAN (osupnjen).

Jo slišite? Od kod ji pride tako
Visoko razodetje? — Oče d'Ark!
Bog čudnovitno res vam dal je hčer!

JOVANA.

De mi bi ne imeli kraljev svojih,
Ne prirojenih gospodarjev lastnih?
De kralj bi nevmerjoč na svetu zginil,
Ki sveti plug in pašnik ohranuje,
Pustote preobrača v njive plodne,
Ki sužniga oprosti, mesta stavi
Prijazno krog prestola svojiga,
Ki slabimu pomaga, hudim žuga,
Ki sam nar veči ne pozná zavida,
Ki človek je in angelj milosti
Na zemlji ti sovražni. Kraljev sedež,
Zlatovja bleskajoč, je zapušenim
Zavetje varno, moč in milost se
Na njemu družite, zločin se trese,
Pravičen bliža se zaupno ino
V njegovi senci z levam se igra.
Sin tuje zemlje, kralj vunanji, ki mu

Prededov svete ne počivajo
Kosti v deželi, alj jo ljubil bo?
Ki živil mlad z mladenči našim' ni,
In nam ne zna po naše govoriti,
Alj more oče svojim sinam biti?

TIBO D'ARK.

Bog vari kralja in francozko zemljo!
Mi mirni kmetje smo, ne znamo z mečem
Pečati se, ne konja bojniga
Krotiti. Čakajmo vbogaje tiho
Nam koga dala zmaga bo za kralja.
Sej sreča bojna je osoda božja,
Naš gospodar, ki krono dene si
Na glavo v Remi Dagobertovo.

Zdaj k delu! Vsak premisli, kar ga tiče!
Nej se prepirajo visoke glave
Za zemlje last, za krone in deržave;
Razrušenje občinsko nas ne straši,
Stojé nam krepko pôd in gojzdi naši.
Nej ognja žar popali nam stališe,
Sovražni konj nej žito poteptá,
Prihodna pomlad novo cvetje dá,
In dvignejo se urno nove hiše.

(Vsi odidejo razun Jovane.)

Četerti nastop.

JOVANA (sama).

Obvari Bog vas, hribi ljubeznivi!
Dolin cveteč, prijazno tihi raj!
Vi pašniki, vi logi, Bog vas živi!
Slovo Jovana vzame vekomaj.
Jovana gre, — ozir še jeden zadnji,
Zelene trate vam! Bog živi vas!
In tebe drevje, vas, studenci hladni,
In tebe jek, doline sladki glas,

Ki zvesto se z napevam pesmi snide;
Jovana gré, in nikdar več ne pride!

Zapustim vas na vedno večne čase,
O mesta moje tihe radosti!
Razkropite po berdih jagneta se,
Pastirja zdaj in varha več vam ni!
Že desna moja drugo čedo pase,
Kjer na kervavim polju boj gromí;
Od zgorej dano mi je to povelje,
Ne tirajo me prazne svetne želje.

Ki Mojzu na Horebovi višavi,
V gorečim germu prikazaje se,
Stopiti jak pred Faraona pravi;
Ki Davida nekdaj, pastirja še,
Zmagljivo nad sovražnika postavi;
Ki milost zmir pastirju skazal je,
Mi reče tak iz drevniga veršiča:
„Ti moje boš na zemlji slave priča!"

„Boš ude si z oklepi okovala,
Pokrila z jeklam rahlo nedro si,
Ljubezni možki nikdar serca vdala
Pregrešnih želj posvetne sladnosti,
Nevesta nikdar pred oltarjem stala,
Na persih se ti dete ne redí,
Obdati pak ti hočem svitlo glavo
Nad ženskami z visoko bojno slavo."

„Kér, kadar bo junake groza zvila,
Se nagnil dan poslední Francije,
Mogočno boš moj Oriplam nosila,
Kot urna žnica zrelo stern podrè,
Ošabniga zmagavca v prah pobila,
Mu stergala iz rok dobičke vse;

Z nadušenjem francozki rod navdala,
In kronala v oteti Remi kralja."

Nebesa so mi znamnje obljubile,
V spomin gotov čelada dojde mi;
Neznana moč iz nje mi teče v žile,
Pogum kerubski v sercu mi budí;
Nevidne me v prepir ženejo sile,
Viharno proč me bitve slà derví,
Vojaški klic zadeva sluhe moje,
Se spenja konj, in bojna tromba poje!
(Urno odide.)

Četerto djanje.

Slovezno okinčen mostovž. Stebri so z venčnimi kitami oviti. Za igrališem pojejo hube in pišali.

Pervi nastop.

JOVANA.

Orožje spí, prepira grom praznuje,
Veselja hrup na cestah se glasí,
Kervavim bitvam petje nasleduje,
Oltar in cerkva v blesku dik sloví,
Zeleno berstje v loke se dviguje,
Na stebru venc nad vencam se vertí;
Široka Rema ne obseže roda,
Ki skup hití v okrasje ljudogoda.

In radost eno duša čuti vsaka,
In ena misel serca dviga vse,
Kar ravno je ločila vražtva spaka,
Hití deležno bit' občinske slê,
Ki zove se franaškiga rojaka,
Ponosniši imena svest si je,
Onovljena svitlost je trona tega,
In Francja kralju lastnimu prisega.

Alj dopolnivke vsiga tega, mene
Ne gane več občinske sreče raj,
Visoke želje v sersu so umorjene,
Od goda duh oberne se nazaj;
V britanski stan pohot mi misli žene,
Pogleda cil je tujca vražni kraj,
Ukradem se iz družb veselih plašno,
De grešnih pers krivico skrijem strašno.

Kdo? Jez? Podobo možko grem
Nositi v čistim nedru svojim?
Posvetni strasti vdati smem
To serce, verno Bogu mojim
Jez, te deržave rešnica,
Borivka Boga živiga,
Za vragam tih dežel hrepenem,
To soncu čistim razodenem,
In me ne vništi sram?
(Godba za igrališem se premeni v mehko žalostno vižo.)

Oj! Gorje mi! Kaki glasi!
Kak omamijo mi sluh!
To besede so njegove,
To njegov je rahli duh.

De bi v gromu boja biti,
V blesku bistrih sulic mogla!
V serdu ljuto vnetih trum
Našla spet bi svoj pogum!

Alj te viže, — ah, ti glasi,
Kak mi serce stiskajo!
Moje duše vse kreposti
V mehke želje podrobijo,
V britke solze raztopijo.
(Po kratkim pretihnjenju živejši.)

Ubiti ga! Je bilo moč, ko sim
Pogledala mu v lice? Prej bi bila
Morivno jeklo v lastno nedro vbodla!
In kriva sim, ker milostna sim bila?
Je milost greh? — De, milost! Alj si čula
Glas milosti in ljudoljubja tudi
Pri druzih žertvih meča svojiga?
Zakaj je umolknil, ko mladenč je nježni,
Vališki vitez, prosil za življenje?
Hinavsko serce! Bogu v lice lažeš,
To milost ni! Resnica ni kar kažeš!

Ah! de v oči mu gledati sim šla!
Bajilo zreti lica žlahtniga!
S pogledam tim krivica se je vnela.
Orodje slepo terja Bog močán,
Očes mežečih si končat imela!
Ko vidla si, je zginul Božji bran,
In strašna past peklenska te je vjela!

(Pišali na novo zapojejo. Jovano tiha žalost obide.)

Mirna šiba! o, zakaj sim
Premenila z mečem te?
O, zakaj je v berstju tvojim,
Sveti hrast, klicalo me?
Bi se diva! prikazala
Mi ne bila nikdar clo!
Uzmi krono, nisim znala
Vredna biti, uzmi jo!

Gledala sim raj odperti
In zveličanih obraz,
Vonder upa v raju nimam,
Le na zemlji upam jaz!
Ah, de šla si naložiti
Meni strašno breme to!
Je zamoglo kamen biti
Serce rahlo stvarjeno?

Kadar hočeš razodeti,
Kaj zamore večni Bog,
Angele izvoli svoje,
Čiste duhe pošli krog.
Nevmerjoče, nečutljive,
Ki ne znajo, kaj je zlo;
Ne pokliči šibke dive,
Pastirica ni za to!

Kaj mi mar je vojsk osode,
Kaj mi mar kraljevih svad?
Jagneta sim mirno pasla
Na višavi tihih trat.
Ti v življenje me zagnala,
V knežki dom ošabni si,
Tak pregrehi v plen me dala, —
Moja volja bila ni!

Drugi nastop.

SORELKA. JOVANA.

SORELKA

(pride živo ganjena; zagledaje divico, se ji približa in jo objame; potem se naglo premisli in pred njo poklekne.

Ne! Tako ne! Pred tabo v prahu —

JOVANA

(jo hoče vzdigniti).

Vstani!
Kaj delaš? Ti pozabiš mene in sebe!

SORELKA.

Dovoli tak! Veselja moč me tira
Pred tebe na kolena. — Pričo Boga
Olajšati prepolno serce moram;
Nevidniga častim vladarja v tebi.
Ti angel si, ki mojiga gospoda
Je v Remo peljal, in ga kinči s krono.

Kar doživeti sanjala si nisim,
Je spolnjeno, pripravljeno godišče;
Okinčen kralj je s pražnim oblačilam,
Zedinjeni so krone velikani,
Ki nesli bodo znaminja oblasti,
Tok ljudstva v glavno cerkev se valí,
Glasí se petje, klenkajo zvonovi,
Té velikosti sreče ne prenesem!

Jovana jo rahlo dvigne. Sorelka nekoliko časa potihne, ter pogleda divici pazljivši v lice).

Pa ti si vedno terda, vedno ojstra;
Ti srečo daš, deliti je ne veš,
V ledenim sercu naše slê ne čutiš.
Ti veličanstvo vidla si nebeško,
Ter ti posvetno čistih pers ne gane.

(Jovana prime Sorelko nagloma za roko in jo urno zopet spustí.)

O, de bi mogla čutiti po žensko!
Odloži to orožje, vojske ni več,
In bodi zopet spola rahliga!
Bojí se te ljubeče serce moje,
Dokler si ojstri Paladi enaka.

Jovana.

Kaj terjaš ti od mene?

Sorelka.

Razoroži se!
Proč ta oklep! Ljubezen si ne upa
Približati se nedru z jeklam kritim.
Le ženska bodi, našla boš ljubezen!

Jovana.

De zdaj bi djala proč orožje, zdaj!
Ogolila bom nedro smerti v boju,
Zdaj ne. — O, de bi je sedmero jeklo krilo,
Branivši me slabost in godov vaših!

Sorelka.

Grof Dünoa ljubi te. Njegovo serce,
Junaštvu le in slavi dohodljivo,

Je čistiga udano žara tebi. —
Ljubljena biti od junaka slast je,
Ljubiti ga je še veliko veči.

(Jovana se studama proč oberne.)

Ti ga čertiš? O, ne! Le ljubiti
Ne moreš ga — Zakaj bi ga čertila?
Čertí se le, ki ljubiga nam uzme,
Nikogar ti ne ljubiš; serce tvoje
Je mirno — Ah, de čutiti bi moglo.

Jovana.

Objokaj me! Žaluj osode moje!

Sorelka.

Kaj manjkalo bi nek ob sreči tvoji?
Francozko si otela po obljubi,
Peljala v mesto kronanja si kralja
Zmagljivo, čast visoko si dosegla;
Osrečen narod hvali te in diči,
Vse usta so marljive v tvojo slavo,
Ti boginja si tega praznika;
Sam kralj ne sveti s krono svojo zlato
Od tebe krasniši.

Jovana.

O, de bi mogla
Se skriti v krilu tamne globočine!

Sorelka.

Kaj t' je? Od kod to ganjenje prečudno?
Če ti ta dan očí pobesiš plašno,
Kdo dvignuti ponosno smel bi glavo?
Sram biti mene mora zraven tebe,
Ki maloserčna ne dosežem tvoje
Junaške sile in visosti slavne.
Ti čem slabosti vse razkriti svoje?
Glej! Ne očestva slava, ne svitlost
Onovljena prestola tega, ne
Zmagljiva naroda čast in radost,
Vse to ne gane serca mojiga.

Le enimu do živiga je udano,
Prostora nima ko za sam ta čut:
De njega vse to ljudstvo blagoslovi,
De njemu vriska, njemu vence vije,
In de je moj ta ljubljeni, moj dragi.

JOVANA.

O, ti si srečna! Blaženo se ceni!
Kar ljubi vsak, to milo ti imaš;
Na usta vse, kar tvoje serce méni,
Pred celim svetam razodeti znaš,
Deržave god je god ljubezni tvoje,
Narodi vsi, neskončni, ki družijo
V ozidju tim poslance dične tvoje,
Posvetijo tvoj čut in ga delijo;
Volitev tvojo splohni vrisk častí,
Tak si z občinsko radostjo edina,
Vse te ljubezni tvoje opomina,
Ti vsih veselje, sonce ljubiš ti.

SORELKA
(jo objame).

Ti vnameš me! Ti me razumiš čisto!
Motila sim se, ti poznaš ljubezen;
Kar čutim jez, to krepko ti izrečeš.
Bojezni se to serce oslobodi,
In hrepení zaupno ti nasprot.

JOVANA
(se ji naglo izvije).

Zapusti me! Od mêne beži! Ne
Ognusi z mojo kužno bližo se!
V nar globokejši noč mi skriti daj
Nesrečo, grozo in sramoto svojo.

SORELKA.

Ti strah mi delaš. — Jez te ne razumem!
Pa sej te nikdar nisim razumela —
Vse tvoje djanje čudeža je polno,

Kdo zna, kaj plaši tvoje sveto serce,
Občutke rahle tvoje čiste duše!

JOVANA.

Ti sveta, ti si čista! Ko bi mogla
V to serce zreti, trepetaje pahneš
Sovražnico od sebe izdajavko!

Poslovenil I. Koseski.

S M E S.

§. 15.
Občenita pravila in razdeljenje tega dela.

Dozdaj smo govorili o čistih verstah pesničtva, t. j. o takih pesmah, katere so čista poezija, in samo ene verste p. samo liričke ali pak samo epičke, i. t. d. U nazočnem razdelu pak se govori o zmešanih verstah.

OgledNimo se nekaj na prizem, u katerem nam se solnčni žar u neštevilne boje (Farbe) razleje; učeni nam pravé, in tudi nam se zdi, da je le sedem boj, gledaj pak bolj na tanjko, in boš vidil, da njih je res sedem glavnih, alj koliko še njih je drugih, ki se ne dajo ni k enoj ni k drugoj prišteti! Isto tako je stvaritelj človečanstva u našem sercu užgal nebeski žar poezije, ki se nam poglavitno kaže u treh verstah, alj razun tega še u mnogih drugih, ki ne grejo ni k enoj ni k drugoj letih treh.

Že zgore u §. 6. je bilo rečeno, da se nekatere od pesem, ki neso po čistem nobene iz teh treh verst, vender le enoj ali drugoj prištevajo; tako se p. tako imenovane *romance* prištevajo pripovedajočim, in clo po redi, ker so u celem res pripovedajoče, samo s to posebnico, da so u znotrajnem (subjektivnem, čutljivem) duhu razložene.* Razun letih pak še

* Prav za prav niti se ne treba reči, da so romance zmešaniga zaderžaja, ampak da spadajo po svoji naravi u pripovedajoči del, ker se vsaka onih treh verst lahko čutljivo, ali pak predmetno prikaže.

imamo druge, katere se ne dajo tako prišteti, in lete razpadejo u tri verste: 1. U take, katere so nekaj liričke, nekaj epičke ali dramatičke. 2. U selanke (Idyllia). 3. U take, ki neso čista poezija, t. j. ki ne izvirajo samo iz čutjenja (v. §§. 1. in 3.) ampak iz letega in iz uma.

1. Kar se tiče perve verste, ne je posebnih pravil potrebno, ampak zloži pravila verst, iz katerih je zložen pesmotvor, in ti imaš pravilo, ki ti ga je treba.

Najglasovitiji naš pesmotvor liričkoepički so Gundulićeve „Suze sina razmetnoga“.

2. *Selanke* (gerčki *εἰδύλλιον* mala slika) imajo ime od besede *selo* t. j. vas, ves, ker se je prije mislilo, da leti pesmotvori imajo samo osobe iz vasí, namreč pastire, vertnare in ribare, nigdar pak mestjanov. Alj je to preozko opredeljenje; selanka namreč je pesmotvor, u katerem nam se prikazujó samo ljudje nedolžniga, nepokvareniga življenja in navad, kateri živé u naravnem in prirodnem stanju brez vsega dodanja mehkužnih potreb.

Tedaj ne treba samo pastirov, vertnarov in ribarov, ampak misli si ljudi kakšega bodi stanú u naravnem nemehkužnem, nepokvarjenem stanju, in ti imaš osobe za selanko.

Iz iste naravnosti letih ljudi pak sledi, da ne treba predstavljati nam ljudi brez vse mane, brez vsega nedostatka, ker po takem to ne bi bili ljudje, ampak angeli; samo toliko se mora paziti, da osobe ne imajo divjačkih strasti na sebi; ali kako bi to drugači lahko izrekel: Nebo, ki ga risa selanka, ne sme imeti černih oblakov, ki se iz njih blisk in nevihta rodi, ampak le male oblake, ki popolnoma jasno nebo nekaj malo zakrijó.

Zavoljo letih lastnosti so selanke vsem ljudem, in clo vladarom omilile; premogočna Katarina, carica ruska je Gessnerove selanke najraji prebirala.

Kar se tiče forme, u kateroj se selanka lahko prikaže, je včasi epička, včasi dramatička, tedaj gre u Smes.

Jugoslavjani imajo u ti versti mnogo, ko p. od Zlatarića od obeh Gundulićev, od Bunića, Katančića i. t. d. Tudi u na-

rodnih pesmah njih Serblji imajo nekoliko; Slovenci ne imajo kaj takiga.

3. Vse kar je na svetu, je razumno uredjeno — u teku zvezdja po nebu, ko u lazenju červiča na zemlji se vidi, da je roka stvariteljeva vse po večnih pravilah uma uredila. Kako bi tedaj pesnik gdekako pesem brez uma uredil?—Alj namen čistiga pesničtva nije podučavanje po vodilu uma, ampak čutjenja; pesnik tedaj ne gleda na strogo in vsestrano doslednost, katero mu kaže um, ampak kar mu živo in globoko čutjenje kaže. Razun letih pesmotvorov pak še imamo take, u katerih um pesniku pot kaže, ki mu njo pak čutjenje bi rekel z lepimi rožcami okinči, u katerih je tedaj um glavna, čutjenje pak samo pripomogljiva reč. U letih se že razloček med uzornim (idealnim), večnim, in med zemeljskim, realnim vidi, ki nam ga proza še bolj jasno kaže. Poglej p. pesmi pecavne (satyričke), u katerih pesnik po pravilah uma s pomočjo čutjenja opakosti letega sveta kara, in ljudi k večnimu, k uzornosti napeljava. Alj ker se pesnik pri tem poetičkiga obraza ali forme derži, se leti pesmotvori prištevajo pesničtvu, ni pak prozi.

Leti del se razredi a) u alegorije in parabole, b) u basni, c) u podučivne, d) u poslanice ali poetički list, e) pecavne, f) u napise, g) u uganjke (zagonetke).

a) *Alegorija* (iz gerčkiga *ἄλλο* drugači, in *αγορεύω* govorim) je pesmotvor, u katerem nam kaže pesnik gdekak predmet u drugi njemu se clo priležeči sliki ali obrazu; ko p. u alegoriji: nemški in slavjanski konj. Posebno pak alegorija rada gdekaj nebitniga, samo u mislih obstoječega u obrazu osobe prikaže, kó p. prepir resnice in laži, krepost i. t. d.

Parabola (*παρα-βάλλω* primerim) je kratka pripovest, ki u priliki (bildlich) velike čudoredne resnice prikazuje, ona nam u leti pripovesti kaže u zemeljskem djanju, u zemeljskih razmerah višje, nadzemeljsko, večno, ki ga človek imá po svojem djanju doseči. Kadar p. Kristus svojim učencom pripovedava od delavcov u vinogradu, od sina razujzdaniga, od verniga pastira, ki zgubljeno ovčico iše i. t. d. Parabola je močno spodobna Alegoriji; alj se razloči od nje, ker je njen predmet

djanje človečje, alegorija pak bolj kaže osobe. Tudi je spodobna basni, kér nam obé gdekako resnico u obrazih ali priliki kažete; al basen se derži bolj uma, parabola pak čutjenja, in leta nam ne kaže kakor una samo ene posebne resnice in dolžnosti, ampak nam prikazuje, kakor se večno, nadzemeljsko u časnem zemeljskem, božanstveno u človečjem kó u svojem lastnem ogledalu sija.

Obé leti versti lahko posebe za se stojite, ali pak se u večih pesmotvorih upleteni znajdete.

b) *Basen* ali *fabula* je našem narodu vsaka prozaička narodna pripovest; u vožjem zmislu pak je *basen* kratka pripovest, ki nas po djanju gdekakih nespametnih, bezumnih reči (živali, rastlinja) praktično pravilo za življenje umno in poredno uči. — Ljudem se neče rado, da nje drugi podučavajo, daj pak njim take pripovestice, in vsak si bo rad nauk iz basni vzel. — *Menenius Arippa* je puntovnikom na sveti gori pripovedaval o človečjih členih, in narod se je pomiril. *Zabaj* kaže vojski o dvema sinoma, ki sta, urivša se že za mladih svojih dneh u orožju, dorasla na vrage udarila; — in vsi so se krog njega uplamnili. (Poglej na str. 138 in 139).

Predmet basni je uzet iz brezumne naravi, in to zato, ker nas basen imá učiti večno resnične in valjavne pravila, kar u pripovestih svojevoljne naravi ne bi tako lahko bilo; narav volka in jagnjeta, lisice in kužeta, mravlje kobilice itd. bila je pred 5000 letami ista ko danas, človek pak se premeni, in po sami svoji volji nije zmiram ene čuti. In ravno zato, ker je narav tako nepremenljiva, premore basen tako silno veliko čez človeka.

Za tega voljo so basni odgojivanju človečanstva vsak čas veliko pripomagale, otroka in dorasliga moža mika ta kratka pripovestica k sebi, in ga uči večne postave naravi in pravila človečjega življenja; in to je tedaj največa njena prednost, da je vsakimu, učenimu, in neučenimu, doraščenimu in nedoraščenimu razumljiva in koristna.

Pri nas Jugoslavjanih je Dositej Obradović in Civić naj-

več basen in to prozaičkih napisal, najglasovitiji basnopesnik slavjanski pak je Krilov u ruskem.

c) *Podučivno* je pesničtvo (carmen didacticum), ki mu je prav za prav namen podučavati. U prijašnjih časih se je mislilo, da imá vse pesničtvo leti namen, tedaj najdemo posebno pri Talijanih in Nemcih mnoge podučivne pesmi iz letih dob; kar pak se je ta reč bolj razsvetlila, je to pesničtvo svojo ceno zgubilo. —

Namen tega pesničtva je tedaj podučavanje u prijetni, poetički obleki ali formi; naj pak bo taka pesem kakor koli dolga, mora imeti *en* sam glaven predmet, tedaj ona ni je združenje mnogih modrih, koristnih, ali pak pobožnih in čudorednih pravil; ampak kako bi p. celo kmetijstvo lahko prozaički in znanstveno u svoje dele razdjal, ko u zemljodelstvo, živinorejo, čebelarstvo i. t. d. in lete na tanjko razložil in pregledal, tako to stori pesnik (poglej georgicon „Kmetija“ od Virgilia). In ravno tako si je ilirski pesnik Došen (okol l. 1760) spisal svoje delo „aždaja (drakon) sedmoglava, ali pak graja sedem glavnih grehov“. *Predmet*, ki si ga pesnik izbere, mora 1) takšen biti, da se vsakiga človeka, ali saj večega dela človečanstva tiče; 2) takšen, da se pesničtvu prileže, in da ga pesnik lahko čutljivo predstavlja, ker bi drugači suho nepoetičko bilo; posebno pak so epizode in živečni popisi tukaj potrebne; in ravno u tem je Došenovo delo močno lepo, ker on posebno mnoge malovredne navade, ki so u nas, živečno popisuje ko p. dolge gostije pri venčanju in poročenju, pri keršavanju i. t. d.

Mi Slovenci u ti versti neimamo kaj večega, uzrok se iz zgore rečeniga lahko najde.

d) *Poslanica* ali poetičko pismo ima isti namen ko pesem podučivna, samo da je a) kračja, tako, da le o manjih resnicah govori in b) samo eni osobi namenjena. Letò osobo pak, naj bo res živeča ali zmišljena, si mora pesnik tako misliti, da ima obče človečanski značaj (character), t. j. z vsemi lastnosti in sposobnosti, katere so celem človečjem rodu, ni pak samo enoj osobi lastne, ker drugači bravca nebi mikale in podučavale.

Mi Jugoslavjani imamo u poeziji dubrovački mnoge poslanice.

e) Kadar človek, ki mu je krepost in velika vrednost človečja živo na sercu, vse te opakosti in grehote na svetu vidi, se ga lahko neka bi rekel sveta jeza, sveta serditost loti, tako da se jezno k zablodnikom oberne in nje serdito kara zavoljo njihove zaslepjenosti. Ako se to u pesmi prikaže, dobimo pesmotvore *satirične* ali *pecavne*. Taki pesnik je mučenik (Märtirer) kreposti. Druga versta pecavnih pesem je *smešna* ali *šaljiva*, ako namreč pesnik gdekako manjšo opakost, gdekako norčijo smehaje kara. Naj pak pesnik serdito ali šaljivo opakosti sveta kara, nije mu nikdar dopušeno, eno in znano osobo tako karati, ker bi s tem ljudi le zdražil in razserdil ni pak poboljšal, kar je njegov namen; ampak on govori le u obče in ravno zato samo le o opakostih, katere ne so le eniga ali nekaj malo ljudi, ampak večega dela človečanstva.

Satirička ali *pecavna* misel se lahko u pesmotvorih vsake verste prikaže, ko p. u mnogih poljskih igrokazih ali u pripovestih (romanih) ko p. u prekrasnih „Mertvih dušah" ruskiga pisatelja Gogola; to je satirika u *širjem* smislu.

Pecavke u *vožjem* smislu pak so kratki pesmotvori lirički ali pripovedajoči, ali pak poslanice tega duha. Take imajo Rusi, Poljaki in Čehi, in tudi Jugoslavjani; alj vse, kar je takiga u Dubrovniku pisaniga, plesnivi u rukopisih.

f) *Nadpisi* (*επίγραμμα*) so kratke pesmice, u katerih se nam gdekakšen zanimiv (interessant) predmet mično in poetički prikaže. Leti pesmotvori so se že pri starih Gerkih rabili za nagrobnice, za napise nad vratami cerkev kakor tudi pri odgojivanju mladeži, ker se u taki kratki mično in lepo zloženi formi največe resnice otroku lahko najgloblej u mlado serce usadé.

Posebno lepi so nadpisi, u katerih se kratko gdekaka bolj zapletena reč u pervem delu zapletena predloži, u drugem pak na nedočakan, nenádan način razplete ali razreši.

Napise lahko razdeliš po predmetu: 1. u liričke, ki razpadejo a) u moralne ali čudoredne, b) u pecavne; 2. u pripovedajoče.

g) *Uganjke* ali *zagonetke* grejo samo po zvunajni spodobi ali formi, ni pak po svojem bitju k pesničtvu. Uganjka

namreč nije kaj drugiga ko vaja našega uma, iz predloženih znamenj reč naznamenovano *uganiti*. To ne je igrača, kakor bi kdo mislil, ampak poglejmo po svetu; nije li cel svet zagonetka, u kateroj človečanstvo ukljub vsem zapletkam in oporam od svojega početka do zdaj in še naprej zmiram iše večno edinost, večno skladnost. ***Ime*** ali ***beseda***, ki njo ugonitelj iskati imá, se lahko razno skrije in naznamna. a) se lahko cela beseda po svojih znamenjah na enkrat naznamna (uganjka u vožjem zmislu), take so vse naše narodne uganjke. b) se cela beseda u svoje slovke razdeli, katere same ali po dve in razun tega še vse ukupno za sebe kaj pomenijo (charada), p. da bi se iz besede Černagora, Beligrad i. t. d. u uganjki popisala najpreje perva, potler druga, in na zadnje složena beseda. c) se cela beseda u svoje čerke zdrobi, katere vse za sebe drugači složene ali pak nekatere od njih z drugimi zvezane drugo besedo dajo (Logogriph). d) se cela beseda oberne, tako da njo potler od zad bereš (Anagramm) p. *vor rov*. Lete poslednje tri se pri nas imenujó „zastavica“ po besedi „zastaviti“.

Slavjanski narod močno rad imá uganjke; in posebno Slovenci njih imajo veliko veliko, samo da so malo da ni vse u prozaički formi.

I. PEVNO-PRIPOVEDAJOČE.

Voznik.

V neznani zdihujem siromak globočini,
  V oklopih pretežkih po tleh se valím;
Nobene ni duše, kêj v moji stalini
  Znal tožit bi bole, katere terpím.

Je terdo kamenje, ki mene obdaja,
  Je terdo kako ti, ki zavoz'li me so;
Zastonj mu se tožim, le strašno mi zlaja,
  Mi staro zgromí, če gda zjavčem v steno.

Začutil v zvunešjem germovji slaviček
  Zajokane 'e glase in tožen moj krič,
In jokal čez me neprecenjeni ptiček...
  Naj Bog te živí miloserdni slavič!

Nepoznam razločka med nočjo, med dnevom,
  V prevenih temnicah mi tverha teló;
Le ptica sedeča nad visokim drevom
  Je šiljala pesmi v okroglo nebó.

Je tak žvergoleča še davala ano*
  Pridoč'ga na znanje mi zarjo dnevá;
Al (Bog jemu verni!) je enkrat zarano
  Nezdušnemu strelcu na žertvo bilá.

Mi lasi dolgost se gleženkov dotiče,
  Zakriva mi herbet kak z silja kolór;
Mi brada erjava v pojas se zatiče,
  So nohti mi ojstri kak sbrušen topór.

Ah da nadvoznitelju v pamet bi prišlo,
  Za me odrešenja nastavit rokó;
Da mojo bi ženo napisje doišlo,
  Naj hlebič bi spekla, poslala v ječó.

Naj skrila v sredino pogače bi pilo,
  Če ljubi tovarša, da strosi iz rok
Naskrivej železja težavno si silo,
  Da spili si lavce s obravjenih nog.

Pa kar bi pomagalo kralja noriti,
  Razpilit oklope? še deno sem vjet:
Preslaba je roka obloge razbiti,
  Vrat nije mogoče zaklučja potret.

* eno.

Ah, da bi se kralju že enkrat zazdelo
  Mę vsahnjeno vrano z kobače pustit!
Oh, kak bi pihlale me sap'ce veselo!
  O radost je solnčnih se zrakov napit!

Poslušal to kralj je pred vratih stoječi
  In lete besede si k sercu jemal,
Djal k možu: „Dnes zadnji den bil si u ječi!“
  Odjemal železja in prostega dal.

Šamperl.

Ne sodi!

Hiob — glava 38. 39. 40. 41.

O ti, ki slep osod vladarja
Dolžiš krivic, posil in kuj,
Kak Jobu on iz tmin viharja
Govoril je, v trepetu čuj!
Gromovja hrum potihne plašno,
Begoči čas pozabi tir,
Ko nagloma pokliče strašno
Sledečih slov ga v jak prepir:

Kje bil si ti, ko mojmu Bodi
Je hipno stan te zemlje stal,
Ko klili vsih strani so plodi,
In nebu jez oblok sim dal?
Ti svit osod z besedo prazno,
Resnice ti kališ tečaj,
Zjedini moč in silo razno,
Vjunači se, odgovor daj!

Kje bil si ti, ko z diham enim
Prižgavši zvezd neskončni broj
Svetilam sonc, nahip rojenim,
Naročil sim namen — pogoj?

Ko vriskale, pravil vesele,
So mojo čast nebes moči,
Ko mojih del visosti pele
Danice so, kje bil si ti?

Porodu kdo je morja stregel,
Ko vrelo je iz krila tmin?
Alj nisim jez nasprot mu segel,
In rekel: Stoj, nevihte sin!
Kdo dal mu je v mejnik bregove,
Zatisnil kdo je brezdna pah,
V oblak povil globin valove,
Ko dete v lik plenice rah?

Si zvezal ti plejade kroga,
Je tebi pot svitlobe znan?
Te zore blesk, te jutro vboga,
Se klicu tvom pospeši dan?
V obupu žej kdo roso blago
Planjavi da in dež rodi?
Zaženi glas, alj eno srago
Iz rek višav prisiliš ti?

In moje boš namembe sodil,
Si svetu ti prišel na kraj?
Prostora krog naskriž prebrodil,
Si zmeril čas? Odgovor daj!
Si hodil ti po dnu globine,
Al njenih trum popis imaš?
Odpreti mar izide tmine,
Alj smerti dom zapreti znaš?

Si zemljo ti prijel za robe
In stresel vun hudobnike?
De nova vsa in čista zlobe,
Ko perta lík slovela je.

Imaš oblast ti roke moje,
Gromiš ko jaz trepet in strah?
Oznani serd kreposti svoje,
In treši, daj! prevzetne v prah!

Kdo severu perute vsnuje,
Razbitja dih viharju dá?
Kdo v led in srež valovje vkuje,
De kamnja zid in tlak velja?
Si snega ti premenil stanja,
Si vidil toč alj treska hram?
Katere jez za dan mašvanja,
Za vojske dan gotove imam?

Zamoreš ti v obnebje seči,
In stisniti vedrosti zrak,
De sonca svit in krog bleščeči
Pokrije tmin strašan oblak?
Zaženeš ti goreče bliske,
De mrak višav previhrajo?
Rečejo mar ti glave niske
Vernivši se: Glej, tuki smo!

Ti vmolknil si, ne veš odreči
Besede kar prašanju tim!
Kak hoče nek ti pravda steči,
Ko manjka prič in zroka vsim?
Ki pravdati se z mano včini,
Mu gre besed imeti saj!
S krepostjo sil razum zjedini,
Vjunači se, odgovor daj!

Ob uri tmin kdo petelina
Opomni, de se bliža dan?
Kdo jastrebu preživi sina,
Ki v gnjezdu skal zdihuje hran?

Je pava rep mar tvoje maže
V lepoti boj ko mavra vnet?
Po morju perst alj tvoj pokaže
Žerjavu pot na bolji svet?

V pušavo noj nemarno znese,
Pozabši jajc in truda, glej!
Brez milosti na zrak ozre se,
In konju vkljub divjá naprej.
Kdo vsmili se v pogin rojenih,
Kdo varje spak nesrečne tam?
Zavetje jaz in bran pušenih
Zdaj soncu jih zvaliti dam.

Postojne stan je gor višava,
Nje gnjezda tron stermeči kom,
Do zračnih mej v obnebje splava,
Prevzetno zré na zemski dom.
Nahip od tam jedi v prepadu,
V okrožju rek razmotri plen;
Se trudiš ti o njenim gladu,
Ji brusiš ti očesa sklen?

Rožlanja pik, armade hrupa,
Trobente konj ne vstraši se,
Orožju trum nasprot se zupa,
Kobilci v kljub poskoči slè;
Se spenja vnet, s kopitam bije,
Korak njegov je sip in lôm,
Kdo v serce žar in par mu vlije,
V čelusti kdo restanja grom?

Alj misliš li, de jaslam tvojim
Se vklanjal bo rinoceron,
Navadam plah odrekel svojim,
In tebi v prid oral ogón?

Iz tvojih njiv zdivjá gotovo,
V nemar pusti ti jarm in bič,
Kdo je razkril mu moč njegovo,
In tvoje kdo iskusti nič?

Boš levinji donašal piče,
Ko vije se rodivnih muk;
Alj plen lovil za nje mladiče,
In varval jih stradanja tug?
Oprostil kdo je risu glavo,
Košuti čut slobode dal?
Alj nisim jez jim dom pušavo,
Berloge v last in hiše zbral?

Ozri se v les na behemota,
Železo je njegova kost,
Neskončna moč je ledju dota,
Hrustanci so kositar gost;
Na kviško rep prostre ko cedro,
Popiti tok mu malo strah,
Kreposti vse je slavno jedro,
Ko jez velim — je bivši prah.

Glej! levjatan je serca — kamen,
O tresku on ne gane se,
Iz nosa hlap, iz golta plamen,
Iz oka žig in žar mu vre.
Če včini bor, se morje peni,
Ko v kotlu lug in krop šumeč,
Končati vse živeče meni —
Zdaj mignem jez — in ni ga več.

Izpusti jak besede pšico,
Račún mi svoj na znanje daj,
Do česar ti imaš pravico,
Kdo meni je posodil kaj?

Vse moje je kar svet obseže,
Globin, višav gibanje vsih,
Oblast ko stik zvezdovja veže,
In tvojih ust poslední dih.

To reče Bog. — Prevdari pridno
O stisku tug besed spomín,
Če vse v korist ne steče vidno,
Ne zabi, de si praha sin,
De v tvoj namen prilično, kratko,
Je tebi Bog nalogo dal;
Nebeško pak veliko pratko
Je pisal sam in sam le bral.

I. Koseski.

Pazka. *Behemot* naj večja zverina u svetem pismu stariga zakona, po mislih nekteriga razvedritelja „slon,“ po druzih mislih „povodni konj“, in še po druzih „predpotopni mamut“ (Allioli, nemško sveto pismo, III. 85). *Bor*, borba, boj. *Hrustanec*, mehka kost. *Iskust*, umetnost (ars). *Isid*, izhod, vrata. *Kom*, holm, hum, krogel hrib. *Levjatan* naj hujša in naj strašnejša zverina svetiga pisma, krokodil, kakor nekteri; som (kit) kakor drugi mislé. (Allioli III. 86, 87, 88). *Lik*, svetlina; *likati*, gladiti, da se sveti p. perilo; odtod *lično*. *Nahip*, u hipu, navmig. *Pika*, struka orožja (Picke). *Plejade*, sedem zvezd. *Plen*, praeda. *Pogoj*, pogodba (conditio). *Rečejo mar ti glave nizke*, z glavo nizko. *Si zemljo ti* i. t. d. u leti strofi se govori o velikem potopu. *Sklen*, steklo, il. staklo. *Stik*, zvez, iz besede stikati, vkup stikati. *Svit osod*, jasnost osode, ali vroka. *Tlak*, patarac (trottoir). — Predmet te pesmi je tudi predmet imenitne krasne Lomonosove pesmi „Oda po Hiobu“. Kdor bi želel o temu bolj razjasniti se, naj bere Jobove bukve svetiga pisma in neprecenljivo mnenje Herdera u njegovem delu „Duh ebrejske poezije“.

Vojaška.

Kaj bliska se v jasnim, kaj votlo doni
Pred nami na levi na pravi?
Od sela do sela v okrogu verši,
Kot jeka v zapreti dobravi.

Orožje se sveti, vojaški je šum,
Nabira se čuda okinčenih trum.
Vitezi cenjeni!
Kam ste namenjeni,
Kaj vam zažiga v obrazu pogum?

Mi čversti Slovenci smo, gremo na boj
Za pravdo, za dom, za cesarja,
Zakonu domačimu vitežki roj,
Protivnimu groza viharja.
Obraze bojari nam hrabrosti blesk,
Desnica, če vdari, razruši ko tresk;
Ude trum ločimo,
Grade naskočimo,
Tabor pred nami drobi se ko pesk.

Podravske, posavske planave so nas
Iz krepkiga jedra rodile,
Neplažba, sloboda, premaga tačas
So tri rojenice nam bile.
Železo nam perva je dihnula v dlan,
Sloboda domovja naročila bran,
Zmaga le gledala,
Nekaj povedala,
Slišali boste, če bliža se dan.

Več ljubiga naše domovje imá,
Ko celiga sveta deržave,
Bogastva neskončno v naročju gorá,
Na vidu cveteče dobrave,
In deklice naše so limbarja cvet,
So tenke ko jelke, njih usta so med;
Mi jim odrečemo,
Snubiti nečemo,
Gremo ostudniga tujca objet.

Ko sonce nam sveti prededov spomin
Na nebu človeškiga djanja,
Dva Rima sta sinam slavjanskih planin
Pod mečem se vdala mašvanja.
Horule — gorane — Otokar junak
Zapadnimu hrabro postavi na tlak.
    Drugi mogočnimu
    Zmaju iztočnimu
    Bili so treska neskončen oblak.

Kaj Samo junaški v odgovor je dal
Ošabnimu tujcu, ste brali;
De Svatopluk ni se protivnika bal,
Od Balta do jadra so znali.
Do nas, ne čez nas, je prisilil Mahón,
Na bukve slovenske prisegal Burbon,
    Galija sliši ga,
    Treba ni višiga,
    Rotu zaupa — v zavetju je tron.

Nej bo ga ko listja sovražnika broj,
Ko trave po gorah slovenskih;
Serdito razkačen pripelji ga v boj
Sam vojvoda brezdnov peklenskih.
Če terdiga snopja skerbi te nasad,
Mlatiče slovenske povabi na mlat.
    Radostno vrisnejo,
    Krepko pritisnejo,
    Udrijo serčno, ne štejejo klad.

Nabita je risanca, ojster je meč,
Óbilno v kartušu je blaga,
V junaškimu sercu poguma še več,
Na vraga, o bratje, na vraga!

Stoleten raztergati v migleju hrast
Je dana nevihti gotova oblast;
Hujši mi planemo,
Urniši zmanemo,
V prah jo spremenimo vražno pošast! I. Koseski.

II. ALEGORIJE.

Nemški in slavjanski konj.

Nemški konj slovenimu reče:
Brate, kaj medliš na cest'?
Ti li noga, glava neče,
Al se teb neljubi jést'?

Mene v dobri versti 'majo,
Men' se trikrat ov's pomud',
Čiste noge mi igrajo,
Vrat nosim ko labud. —

Kranjska para milo pravi:
Tud bi lahko jez bil tak,
Al tepéjo me po glavi,
Lačen morem stati v mlak'. V. Vodnik.

Rojakom.

Ko novino obdeluje,
Mnogo preterpí ratar,
Roka žuljev zatekuje,
Čelo taja vroči žar.

Vendar delati ne neha,
Trud ne straši ga, ne žar;
Dan na dan se marno peha
In priganja volov par.

Marsikaki tern ga rani,
Marsikaki prasne berst,
Preden gojzdi so pregnani,
Preden germ se ogne čverst.

Leta voz se urno giblje —
Glej! Ko pride spet serpan,
Zlata se pšenica ziblje
Kjer je pred bil ternja stan.

Marsikrat otare lica,
Mnogo roka plug vertí,
Preden upno zerna klica
V mehki brazdi zelení.

Zdaj z ženico pregleduje
Blagonosni žita val,
Radost mu sercé vzdiguje,
Mu zalije truda žal.

In še pozni vnuk ga slavi,
Rad od deda govorí,
Rože na gomilo stavi,
Duši sveti raj želi.

* * *

Ko napoči čas pomladi,
Zapustí bučela panj,
Najti medne zelenjadi
Preletava hrib in plan.

Malo trave je po trati,
Redek se še kaže cvet,
Ojstre burje se je bati,
Še iz dolov žuga led.

Ona pa, za svoje vneta
Se težave ne bojí,
Po resici urno leta,
Pridno bere slad sterdí.

In domá sestrice krepi,
Slabe oživljuje z njoj —
In ko pride traven lepi,
Jo že ves spremljava roj.

Roj, od nje oteti glada
Z njoj po cvetju zdaj šumi,
Znaša vkup potoke slada,
Glasno hvalo jej buči.

* * *

Pusto naše domovine
Širi dušno se polje,
Mnoge čakajo novine,
In ratarjev hrepené.

Manjka domorodne piče,
Vlastnih virov grešamo;
Mladi zarod milo kliče —
Kdo ga sliši vsmiljeno?

Dragi bratje in rojaki,
Sini slavne matere!
Zgrabimo orodje vsaki,
Truda ne strašimo se!

Pasti morajo zavire,
Plašno zginuti v pobeg,
Kakor germ pod ostjo s'kire,
Ko pred solnčnim žarom sneg.

Težko je sicer začetje,
Naj bolj peče pervi trud;
Vse pak zmaga prizadetje,
Vse poguma vsili čut.

In nobena noč imena
Rodomila ne vtamní,
Večna bode Samu cena,
Vekoma Prešern živí.

Podgorski.

Austrije zvezda.

(Leta 1848.)

Tiho je morje, pokojni valovi —
Austrija prosta se na-nje spustí;
V sredo veslajo prederzni sinovi,
Belo je jadro svobodno derví.
V plahte vetrovi se černorumene
Vpirajo v Austrije vzdignjeni znak;
Jadrica mnogih narodov zverstene
Barvic se trojnih razvijajo v zrak.

Jasno nebó na vse kraje obzira,
Zvezde svetilne čez doljni obok—
Znamnje mornarju tihotniga mira,
Vgasne oblakov kipeči pritok.
Zbuda se v brezdnu pokopane tmine
Silne nevihte grozivni vihar,
Gromi potresajo neba višine,
Vžiga oblake bleskeči požar.

Burja pritisne — odterga zastave
Belo-rudeče-zelene obé;
Samka derži se zastava še Slave,
Glasno vihra nad serdito morje;
Černi tak noč se, ko zadnjiga dneva
Svit bi zakrila za vekomaj tma,
V brezdno viharjev tam Austrija reva
Jadra v nesreče goljfivga morjá.

Kerma odtergana — plahte razsnete —
Šibka vpogljiva drevesni trikom —
Austria kliče mornarje v sovete,
Splaši boječe prebližni razlom.

Moči krog čela naras jo že valni.
Mrazi v serce občutenje strahot;
Orel se vzdigne iz barke dvoglavni,
Poje čez morje strašivni krokot.

Venec zelen ga iskát je poslalo
Tje na brodiše v zaupanja kraj,
Kje nje rešenje, de bode spoznala,
Z vencam odkod kadar pride nazaj.
Bog ve, kdaj pride, — vihar zaderžuje
Čez silovitno morje mu zagon,
Mu perutnica preveč omaguje,
Žulil jo dolgo je sužnosti spon.

Malo potihne valovje, in žara
Blesknjiga zopet se zjasne morjé,
Milo obličje razsveti se Cara
Oču nebeškimu zdiha željé;
Gori, le gori pomoč je revšina,
Kjer je vsih kraljev kraljevi Gospod.
Ljudstev obljuba je tvojih goljfivna,
Eden le zvest je — te rešil bo rod.

Tak govorila slovenska Zibila:
Blesk otemnil ti žarečih bo kron,
Družba služabnikov se razkropila,
Svitek hrupeči opadil tvoj tron.
Naroda — malo do zdaj ga cenili
Dedi so tvoji, pa bil jim je vdan —
Bodo sinovi te zgube rešili,
Peljal prijatelj v prestolni te stan.

Bliža spolnjenje se; dosti terpljenja
Mati tud njih je prestala krivic;
Dan bo obema zazoril rešenja,
Zora zjasnila noč, mater temnic.

Z neba pa blagoslov prišel bo zmage,
Zmaga v svobodi, v pravici je mir;
Vsigamogočni razdražene vrage,
Vkrotil bo tebi nevarni přepir.

Zopet raztegne se blisk čez nebesa,
Grom se sedmeri oglaša 'z noči;
Austrija trudniga iše očesa,
Zvezde nikjer ji zagledati ni —
Kar iz oblakov grozivnih prikaže
V jugu *rešivna* se *zvezda* svitlá,
Austrija! jadraj za njo, se ne laže,
Ona te pelje z goljfivga morjá —
„Že močen na morju
Ilirjan je bil,
K' se ladije tesat
Je Rimic vučil..."

L. Toman.

III. PODUČIVNE.

Novice bravcam k koncu leta.

Habete sal in vobis et pacem inter vos.
Marc. IX. 49.

Z Bogam bravci novic na potu prihodnjiga leta!
Blag vam ostani spomin, upanje vam za naprej.
Kar govorile smo petkrat deseterno in trikrat,
Bodi rečeno v korist rodu, domovju, in vam,
Bodi ko zernja izmet, poženi obilno klasovje.

Rekle bi, zvesto da smo namembo dosegle tečaja,
Tode služabnici molk, sodba spodobi se vam.
Sodite! Scer dovolite nam sledeče besede,
Dobro prevdarite jih, vredne pomislika só;
Če bi še manjkalo kaj, iz lastniga blaga dodajte.

Bogu dušo in vest, vladarju zvestobò do smerti,
Veri zaupa poklon, glasu zakona posluh,
Starosti čast, mladenču poduk, otroku ljubezen,
Ženi prijazno pomoč, bratu Slovencu objem.
Vezi edinstva krepost, — so naše perve naročbe.

Marno poglejte po tem na polje slovenskiga djanja,
Mnogo ledine je še, mnogo je križama rok.
Ganite jih, otrebite mah domovini do jedra,
Duhe zarotite v beg dvombe, nemarnosti, tmin,
Dvignite serčno zaklad slovenskiga dlana in uma.

Svetu pokažite lik domače navade in misli,
Biti slovenske kervi, bodi Slovencu ponos.
Spomnite se imenitnosti del pokojnih očetov,
Cenite vrednosti scer roda sedajniga tud;
Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti.

Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujo,
Kar je najetiga v njem, dajte sosedu nazaj.
Kinčite ga iz lastne moči, iz lastniga vira,
Jasno ko struna bo pel, zvonu enako donil,
Pričal vašo modrost na desno, na levo narodam.

Res je začetek trud, okorna beseda detinstva,
Tega ne vstrašite se, moč neizmerna je sklep.
Volja poprav vam bodi in skerb, izida ni dvombe,
Glejte ta hrast košat, hrastič očetu je bil,
Zakon natore je tak, de iz maliga rase veliko.

Nepomenljivo leži nevažna peška na grivi,
Nekim otroku iz rok padla nevedama je;
Kliti začnè, narase drevo, se kroži, se širi,
Krona mu prostre se v zrak, jablan na grivi stoji,
Važno devet rodovin z obilnim sadjem previdi.

Mlada zaveržena dva pobegneta v hrib aventinski,
Reven osnujeta stan, komaj pastirju se vdá.
Dvigne se stan, premeni se v grad, se množi, se krepi,
Žezlo prime deržav, morja si skuje trizob,
Roma ponosna sloví, kraljici zemlja se vklanja.

Tako iz maliga stvar narase velika in slavna,
Volja se zbudi tedaj, truda ne strašite se.
Krasno bo sad slovenske reči ob uri dozoril,
Gani se verli ratar! sin bo veselo sejal,
Cvetju se čudil unuk unuka unukove žetve. I. Koseski.

IV. SATIRIČKE.

Nova pisarija.

UČENEC.

„De zdej, — ko že na Krajnskim vsak pisari,
Že bukve vsak šušmar daje med ljudi,
Ta v prozi, uni v verzih se slepari, —
Jez tudi v trop, — ki se potí in trudi,
Ledino orje naše poezije, —
Se vriniti želím, se mi ne čudi.
Prijatelj! uči mene pisarije:
Kakó in kaj ušeč se Krajncam poje,
Odkri mi proze naše lepotije.“

PISAR.

„Ak so pisar postati želje tvoje,
Moj zlati uk poslušaj in zastopi,
Zapiši terdno ga v možgane svoje!
Ak hočeš kaj veljati v našim tropi,
Besed se ptujih boj, ko hud'ga vraga,
Ak kos si temu, koj na perste stopi.
Naj proza tvoja bo lepote naga,
Minerve nič ne prašaj, poj po sili,
Pisarjam proza bo, in pesem draga.

Češ biti v krajnskih klasikov števili,
  Debelo po gorjansko jo zarobi,
  Vsi bomo tvojo čast na glas trobili;
Ak rovtarske vezati znaš otrobi,
  Nov Orfej k sebi vlekel boš Slovene,
  In pozen vnuk poroma k tvoj'mu grobi.
De krajnšina zaklad ti svoj odklene,
  Zapusti ročno mestne mi sosede,
  Tri leta pojdi v rovtarske Atene."

Učenec.

„Al žlahtne krajnske tam cvetó besede,
  Kjer govoriti dosti več ne znajo
  Pastirji samski, ko imena čede?"

Pisar.

„Tam, kjer po stari šegi še drekajo,
  Kjer ne zmajejo dost, al nič jezika,
  Besed nemškvavcov gerdih ne poznajo."

Učenec.

„O srečne rovte! v vas me iti mika:
  Al se bojím per rovtarji, per kmeti,
  De bera besedí ne bo velika."

Pisar.

„Pečene, ljubčik! pišeta na sveti
  Nikomur niso v gerlo perletele;
  Brez truda večno se ne da živeti.
Besede zrašene, besede zrele,
  Ne v rovtah, po planjavi ne kmetije,
  Nikjer ne bodo ti na nos visele.
Poslušaj ga, kakó jo on zavije,
  Jezika sol, lepota, de le zine,
  In pravo ti vezanje se odkrije.
Tam pul'jo besedí se korenine;
  K tem deni konce: ača, išče, uha,
  On, ovka, ovec, druge pertikline,

To terdno skupej zvari; permaruha!
  Lahko boš v kozji rog ugnal Slovence,
  In proti tebi bo Dobrovski — muha."

Učenec.

„O zlati uk! adijo mestne sence!
  Apolon drugi bom jez sred kozarjov
  Si v rovtah pletel nevmerjoče vence. —
Al naše ljudstvo nekdaj ni oltarjov
  Minerve in Apolona imelo,
  Od gerških, od latinskih so pisarjov
Dobili starši učenost v deželo,
  In z njo besede ptuje; — razodeni,
  Al saj se bode tih poslužit smelo?"

Pisar.

„Bog tega varji! po nobeni ceni,
  Jezika naš'ga z njimi ne ognusi!"

Učenec.

  Sej tudi drugi to storé Sloveni;
Sej vemo, de turčuje Serb, de Rusi
  Tatarijo, Poljak de francozuje,
  De včasih verli Čeh nemškvati musi."

Pisar.

„Lej, v knjigah njih je tol'kanj lul'ke ptuje
  Med lepo, čisto Slavšno zasejane,
  De je noben purist več ne izruje;
Al bukev naše Krajnšne spakedrane
  Pešičico denimo na ognjiše,
  Prerojen Fenis čist de 'z ognja vstane."

Učenec.

„Čmu bo nam, prašam, pražno pogoriše?
  Al mutasti počakamo zijali,
  De 'z njega zrase novo besediše?"

Pisar.

„Slovensko lul'ko bomo rešetali,
  Hranili dobro zerno, in kar zmanjka,
  Iz svojih bomo to možgan' dodali."

Učenec.

„Te čudne zmesi stariga ostanka
In iz novink Slovenec v Koratani,
Ne bo razumel Štajarc ne Ljubljanka.“

Pisar.

„Gorjačarji, tatovi in cigani
Po svojim govoré; kogá za silo
Nam v bukvah jezik svoj imeti brani?“

Učenec.

„Gorjačarsko, cigansko kaj berilo
Bo čudno vam pisarjam pomagalo,
Ak bo se vse drugači govorilo;
Samí svoj uk spoštujete premalo,
Več ptujk clo tebi, ne zameri, vjide,
Zakaj bi se jih moje žnablo balo?“

Pisar.

„To govori se, kar na jezik pride,
Pogovor, ko na všesa več ne bije,
Ko zjutrejna se megla v nič razide;
Kar v bukvah je natisnjen'ga upije,
To bratec! med učene gre linguiste,
In priča od jezika lepotije.
Slovenci bodo brali bukve čiste,
Ak nas ne hval'jo, naj me vzame zlodi!
Cel svet posnemal kranjske bo puriste.
Kar nočte vi umeti k svoji škodi,
Kar ne dopade vaši slepi buči,
Častili bodo pozni to narodi.“

Učenec.

„Peržgal si, mojster! žark mi nove luči;
Na delapust de sodniga jez dneva
Slovím; še to, kaj pel bom, me podúči!“

Pisar.

„Horaci dulce et utile veleva,
Kaj prida sliš'jo všesa naše rade;
Nam utile je zerno, dulce pleva.“

Učenec.

„Romance zdej pojejo in balade,
 Tragedija se tudi nam obeta,
 Sonete slišim peti pevce mlade.“

Pisar.

„Od mene pesem vsaka je prekleta,
 Ki nima prav slovenskiga imena,
 Naj še takó prijetno bo zapéta.
Ljubezen poje pevcov tih Kamena,
 Jeziku dela ino sercu rane,
 V gerdobe strela treši naj ognjena!
Balade u Čebelici izdane,
 De bi se te med nami zamorile,
 Tragedije ostale nam neznane!
De bi Krajnice strupa ’z njih ne pile,
 Ljubezni sladke, ki serce zapelje,
 Bi z Romejovo Juljo ne čutile!“

Učenec.

Res škoda bi bilo, zdej od nedelje
 Do druge šestkrat se serce uname,
 Je šega, de kdor pride pred, pred melje!“

Pirar.

„Balade pet’ je mlatva prazne slame,
 Je reč pohujšljiva in zapeljiva;
 Lenoro bere naj, kdor ne verjame.
Romanca je z tragedijo škodljiva,
 Teh in sonetov in zdravljic ne piši,
 Sovraži vse té Muza sramožljiva.
Poj rajši to, kar treba je per hiši,
 Za hleve treba, treba je na polji,
 Poj tó, kar kmet in meščan z pridam sliši.“

Učenec.

„Bog ti zaplati uk, po tvoji volji
 Bom pel: gosence kaj na repo varje,
 Kak perdeluje se krompir nar bolji;

Kakó odpravlajo se ovcam garje,
Preganjajo ušivim glavam gnjide,
Loviti miš' učil bom gospodarje."

PISAR.

„O, zlati vek zdej Muzam krajnskim pride!"

F. Prešern.

V. BASNE.

Lisica s kužetom.

Žalostno ječi lesica;
Bliža se poroda dan!
Djat' ne vé se kam s'rotica,
Tak skerbi jo mraz strašan.

K postlji priti se prederzne—
V gorki hišci spi zobak—
Milo prosi: „rod mi zmerzne!
Daj mi post'ljo, bod' krotak!"

Varh ponočni vsmiljen reče:
„Smeš ostat' de porodiš,
Hitro, čas ko ta preteče,
Gnjezdo si drugej poiš!"

Sedem dni še ni minilo,
Sedem mladih že dobi,
Vse kakó se bo zredilo,
R'javo mater zlo skerbi.

„Prošnja moja še edina,"
Prav' rijavka, „daj ostat',"
De spregleda saj mladina,
Hvalo potlej hočem dat'."

Spet dovoli kuže vsmiljen';
Mar lesice bi poklal!
Doma pušat' ne bil siljen,
Bi goljfico bil poznal.

Zdaj močne rekó lesice:
„Ker si bil poterpežljiv,
Treti noč'mo ti košice,
Beži! de ostaneš živ."

C.

Kopuna u kurnjeku.

Jetnika zdihvala
V kopunjeku sta,
Mast en'ga obdala,
Drug suha terska.

Vsak dan potehtuje
Par Lenart, jedun,
Roten obleduje
Dopitan kopun.

Ti, merha debela!
  Klal jutro te bom,
Bi ritati jela,
  Poderla si dom.

Nesreče tolstjaka
  Kostjak se ni bal:
Kdo mene drobnjaka
  Bo v gerlo jemal?

Suhota rešila
  Ni golih kostí!
Dva tedna minila,
  Verten rumeni!

Jezi požeruha
  Trositi prosó:
Gre v dno mu trebuna
  Kopunče pustó.

* * *

Sim bogat, premožen,
  Pervabim volka,
Sim reven, ubožen
  Davit' ne nehá.

S.

Mravlja s kobilico.

  Po leti skerbnó
  Se mravlja močnó
Za kruhek potila,
Na kupe nosila
  Si hrano drobnó.

  Kobil'ca cverči,
  Mar delat' ji ni,
O soncu vriskala,
Ni jenjati znala,
  Le v petji živi.

  Preglasno mravljá
  Pobara derzná:
„Kaj, ti pa ne spravljaš?
Se le obotavljaš?
  Bo zima strašná!"

  „„Ti, beba! kaj veš?
  Še tega ne vmeš:
O kresi gre peti,
Veselo živeti
  Braniti ne smeš.""

  Natora zaspi,
  Se sneg prevali,
Kobil'co izstrada;
Obleda od glada,
  Boleha, medli.

  Do mravlje prišlá,
  Presuha, tenká.
Des' milo prosila,
Nič ni si dobila,
  Ozmirjana bla:

„Jez vrednim delím,
Lenuhe podím;
Po leti si pela,
Sred mojiga dela;
Pa pleši po zim'!“

Medved per čebelah.

„Duh perjetni sterdi vaše
Se izlil je v gozde naše,“
Je čebelam medved djal.
„Ker timu je zoperstati (!)
Mogel nisim, perhlačati
K' vam na pot sim se podal.
Prosim torej pervošite
Meni to, in bit' pustite
Tukaj mi per vas
Le en majhen čas.“

Na to žalosten počene,
In na spredne tace dene
Od željah težkó glavo;
Voha sterd in ogleduje
Njih panjove, ter zdihuje,
Nek čas milo sam z sebó:
„Oh de b' mogel k njim le priti,
Mogel ogenj si vgasiti,
Ki, de sterd bi pil,
Vnel je mene bil.“

Na to se prikloni niže,
Po vsih štirih plazit' bliže
Ko panjovam se začné.
Pride, liže krog žerela;
Al ko vidi to čebela,
V jezik pičila ga je.

Zdaj, ko jezik mu oteka,
On rijove ino veka:
„Oh, kak britka smęrt
Mi je sladka sterd!“

Ali komej se ozdravi,
Spet sterd lizat se napravi,
Spet iz gojzda perrenči,
Spet k panjovam grede bliže,
Spet on voha, spet on liže
In se mamit' ne pusti.
To prevzetniku čebele
Varne za hudo so vzele,
Vse vkup vanj zleté,
In ga oslepé.

Medved! povej, kaj je bilo,
Kar ti je oči steknilo?
„Sladnost! sladnost!“ zarenči.—
Vbogi revež, ti se meni
Smiliš! Al, oh! niso eni
Ti enaki zmed ljudi?
Tim, tim medved! ti renčati
Nikdar nimaš prenehati:
Sladnost oslepi,
Umne tud' stvari!

Gluhi ali prazni klas.

Že mi bil je žetve čas,
Vklonjen stal je žita klas;
Eden le vzdigaval glavo
Čez tovarše je gizdavo,
In se s tim napihoval,
De je tako ravno stal.—
Pač, mu en tovarš je djal,
Naj bi tvoja glava zern
Kakor naša polna bila —
Pač bi se čez drugo stern
Tak ošabno ne bi vila.

V buči prazni — to učí —
Silno rad napuh čepí.

Fabula.

Enkrat en prevzetni dečarec odjaše
Po cesti z tak naglim kolopom iz paše,
Da grive briščijo po zraki in rep,
Zpod kopit proč berni prah, kamen in črep.

Po varaši jaše on z velikim skokom,
Zahuška veselo pod vsakim oblokom:
Na ulici hitro se stečejo ljudi,
No vsaki jašečem dečarcu se čudi.

Zadremljena zbudi se baba pijana
Dirjočega mimo zagledne katana,
Prestrašena reče: „O gospoda moja!
„Ste vidli kak jaše Sankt-Juri pozoja?

„Bez ostroge, vuzde, brez žval in čapraka
„Peklenskiga v zraki je dirjal lišaka.“
Na to se kobila na kamen pokrukne,
Puf! katana z herbta prek šinjaka smukne.

O Muza pomiluj, potuži, poklaguj!
Kak sreča v nesrečo prehiti se z vagoj:
Prevzetnjak ki hvalo svô komaj podehnul
Žalostno se plače, da šinjak si spehnul.

Modrinjak.

VI. NADPISI.

a) MORALNI.

Prava vrednost.

Na ojstro ročico,
Pošteno serce,
Na bistro glavico
Bom ģledal vselé.

Potuhnjenec.

Potuhnjen dosti škodvat' zna,
Če tudi ne klepeče;
Počasa voda več bregá
Udere, ko dereče.

Več berni, manje ceni.

Je dosti kokotanja,
Kokoši ne nesó.
Je dosti blebetanja,
Spolnenja nič ne bo.

Matiček.

Jo išem, ne maram
Za dote zlaté,
Po rožcah ne baram,
Prenaglo mine:

Najt' zvesto dušico,
Prijazne oči,
Razumno glavico
Matiček želi. S.

Nežka.

Ga išem, ne maram
Za usta sladké,
Po mestu ne baram,
Me mika polje.

Pijane mušice,
Povsotnih oči,
Nevkretne butice
Se Nežka boji. S.

Hinavec.

Očitno obira
S' Tersata molke:
Na skrivnim odira
Sromake Anže. S.

Hinavka.

Sladko perterduje,
Pohvali še slaj':
Tla rada kušuje,
Opravla še raj'. S.

Mladosti.

Tebi svet use obeta,
Kar serce si poželi;
Varji brez sadú se sveta,
Sad osreči, cvet slepi! S.

Bogatin.

Ne ve mi levica,
Kaj desna poda:
Ne da nič desnica,
Nič leva ne zna. S.

Cič v nič, delavec kruhovec.

Bil čiček premožen,
Zdaj vinarja ni,

Bil delavc ubožen,
Zdaj v zlatih tiči. S.

Sleparija.

Taj tú, uni tamkej vpije:
  Svet je polen sleparije!
Škoda, de nar bolj glaseči
  Tol'krat je slepar nar veči!

M. K.

b) DOGODOVINSKI.

KRAJNSKI NESTORČIK

PO

DOLNIČARJU.

Predgovorčik.

Nam Nestor slovini
  Pergodeb verstó,
Ljublanske latini
  Dolničar lepó.

August od Metljanov ranjen 32 let pred Kristusom.

Če August uzeti
  Metula gradí,
Ne more podreti,
  Tri rane dobi.

Možje v grad zaprejo
  Rod, sebe, žené,
Sami grad zažgejo,
  Prah Rimcu pusté.

Punt rimskih vojšakov v Ljublani 16 let po Kristusu.

Ne plače dobila,
  Punt lakot budí;
Kar luna temnila,
  Mrak punt ukroti.

Cesar Trajan verh gore Trajanske 102.

Dol' Dake Istranske
Trajan pokori,
Prek gore Trajanske
V Rim vitez hiti.

Cesar Konštantin v Ljublani 331.

Bil v naši Emoni
Car, pervi kristjan,
Spet vid'jo Panoni,
Rod bojda Slovan.

Svet Jerom rojen v Zdrenji sredi Istre 341.

Zdrenjanka rodila,
Savk bojda rodú,
Terg vojska razrila,
Ni sleda domú.

Cesar Teodoz prepodi Maksima od Emone 388.

K nam Teodoz pride,
Tirana podi,
Naproti vse ide,
Mladina, starí.

Atila Emono razvali 452.

Emone cvetilo
Nam Atila kralj,
Europe strašilo,
Popalil, razdjal.

Sora, boj na sorških polju 461.

Got Svave pobije,
V stražišu leže:
Kri bitnje oblije,
Od bitve ime.

Narzes, Justinianov vojvod, Ljublano gradi 554.

Frankoni rojili,
Grad Narzes gradi,
Tu radi bi bili,
Še Ljublana diší.

Samo, slovenski vojvod, vmerl 662.

Bil Samo slovinski
Je vojvod móčán,
Strah Franski, Turinski,
Široko slaván.

Z.

c) SATIRIČKI.

Čebelice pušicarjem.

Ko vsaka ni žival lesica,
Tak vsaki ni napis pušica.

Pevcom letnih časov.

Kdor govoriti kaj ne vé
On vreme hval' al toži;
Kdor pevcov peti kaj ne vé,
Od letnih časov kroži.

Nekim pevcom duhovnih pesem.

Res je duhovna, in res pesem ni vaša duhovna,
Duh praznote ki imá, božjiga prazna duhá.

Uzrok nezlatiga časa.

Prišli bi že bili Slovencam zlati čási,
Ak klasik bil bi vsak pisar, kdor nam kaj kvasi.

Zagovor.

Feriunt — summos fulmina montes.

Naj misli, kogar bi pušice te zadele,
De na visoki verh leté iz neba strele. F. Prešern.

VII. UGANJKE.

a) NARODNE.

1. Brez nogač sem roglač,
Celi hram nesem sam.

2. Visel visi,
Čakelj čakljá,
Visel dol pade,
Čakelj popade.

3. Kda visím, tiho spim;
Kda letim, se glasim;
Ne gučim,* ne kričim,
Ne vrišim, ne germim,
Le bernim, no zvonim;
Vas budim, veselim,
Žalostim. Se velim?

4. Zakerpana baba se v peči smodim,
Zgerbačena žaba iz peči bežim,
Razrezana kratko okrogla ležim
Omazana sladko po golti letim.

* Štaj. m. govorim.

b) NAUČNE.

**Kdo vé imenovati stvar,
Ki se s petimi čerkami pisar'?
Od zadaj in spredaj enaka —
Pa k žalosti slednjiga čaka;
Nekter si jo sam oskerbi,
Des'ravno se tud je boji.**

* * *

Živa **imam noge štiri,** ***mertva*** **tri
Vgani, dragi bravec, kak se mi velí.**

* * *

(LOGOGRIPH.)

**S peterim visoko leti;
Brez perve te, bratec, boli;
Če nima tud druge, pové
Ti ženske prav lepo ime.**

* * *

**V *a* se marsikteri vjame,
V roki *e* vsakteri nosi,
Z *o* si človek milost sprosi,
U pa zdravje večkrat vzame.**

J. Dolinski.

PIÉSMOTVORI

DODANI IZ ILIRSKOGA.

DIO PIEVNI.

Molitva Jeremie proroka.

Spomeni se gospodine
Što se nami, vaj, dogodi:
Ah razgledaj sa visine
Naš pretežki prikor odi.

Silnieh tudjin' vlast moguća
Naše plienit bitje ustaje:
Naše otčinstvo, naša kuća
Inostrancim podana je.

Sirote smo: jer nemilo
Otci naši màrtvi ostaše:
Udovičko u càrnilo
Upale su majke naše.

Izmierenu suhiem zlatom
Vodu, vajmeh, mi pijemo:
I pod silu jakom platom
Pusta dàrva kupujemo.

Za gàrlo nas silnik hudi
Potezaše, ko zvier plahu:
Ni svakdanji naši trudi
Željni pokoj nahodjahu.

S Egiptom smo, jur pri grobu,
I s Asirim mir sklopili;
Da bi našu praznu utrobu
Maliem kruhom nasitili.

Bože, ne mi sagriešismo,
Neg naši otci, kieh nije veće:
Sasviem time podnieli smo
Sve pedepse njih najveće.

Na našoj se vidiè glavi
Podložnoga oblast puka:
I nitko nas ne izbavi
Iz njegovih tamnieh ruka'.

Jer zlotvorska sablja tamo
I pustinje zasiedaše,
Kruh neimasmo; neg li samo
U požudah duše naše.

Koža naša suha ’e sada,
I žestokoj slična peći
Cieć navale silna glada,
Ki nas hara gospodeći.

Kàrvnom rukom obiešeni
Poglavice ružno biše:
Ni kàrvnici nesmiljeni
Pred starcim se zasramiše.

Nepošteno mladce dilo
Osramoti velmi, i rasù:
Diecu gorko, i nemilo
Pogubili dàrvima su.

Nije na vratieh starca znana,
Nije tko pravdu činit haje:
Mladieh piesnik’družba izbrana
Pri nevolji zamukla je.

Svaka nam se radost skrati,
Sàrca naša nemir uze:
I piesan se naša obrati
U žalosti, tužbe, i suze.

Izgubiše naši prami
Krunu, s koje svietli bismo:
Vaj, i lele tužniem nami,
Pokli težko zagriešismo.

Eto naše sàrce plačno
Pečali se, boli, i gine:
Eto uživat sunce zračno
Nedadu nam màrkle tmine.

Jer Sionski vàrh presveti
Poraziše smione guse,
Po kom puste sred goleti
Gladne kune šetaju se.

A ti o Bože, i tva dika
Božanstvena minut neće:
I živieti do viek vika
Tvoje slavno prestolje će:

Ah čemu ćeš pukom tvoime
Zaboravljen uviek biti?
Da li ćeš nas po sve vrime
U nezgodah zapustiti?

Obrati nas: i obratjene
Najt ćeš tvojoj pomne u hvali:
Povrati nam dni žudjene
Od početka ké smo imali.

I. Gjorgjić.

Psalm 93.

Većkrat griešnici živu za koje vrieme bez pedepse, kao da previšnja pravda nehaje za ljudske krivinje, i kao da nečuje plač i tužbe nevoljnih pravednikah pritisnutih silom i nepravdom samosilnikah uzvišenih. Toga radi sveti prorok ovom

piesnom Božji sûd progonjenim u pomoć zaziva, i kaže, da svemoguća providnost sve zna i vidi, da se uzteže do vriemena, i da napokon pomaga pravedne, a opake satirá.

Trieskoviti Bože osvetni
Što se tajiš, što ckniš* veće?
Odkrij lice, ter izmetni
Oganj sàrdčbe netàrpeće:
Uzvisi se, Sudče od svita,
Vàrh prestolja plemenita.

Na oholih smienstvo opako
Težkom platjom daj zamienu:
Jer dokle će, jao, ovako
Stiecat griešnik slavu i cienu?
Dokle cvasti s ćudi smione
Tko u zloćah grezne i tone?

On iz ustah poplavicom
Rieči lieva ponosite:
On besedom zatočnicom
Mormoreći snahodi te:
Pače i još se na te prieči
Dielom hudjim hude od rieči.

Gledaj poraz naš čemerni,
Gdie kàrvnici biesni i hàrli
Snižili su tvoj puk vierni,
I baštinu tvú satàrli:
I razsuli u životu
Udovicu i sirotu.

Pridošaoce s mieštanima
Poklali su i posiekli:
I k tomu su medju njima
Priložili još i rekli:

Bog Jakobov niti vidi,
Niti pozna, tko ga uvridi.

Čujte vi, ki nesviestni ste:
Čujte pred svim pukom ôdi:
Vi, kim duše prem nečiste
Nerazborna siena obhodi:
I naučite, ká vašima
Bezumnost je pod riečima.

Da li Bog, kí izhitrio
Uši i ljudsku zenicu je,
Sliep i gluh se ostavio,
Ter nevidi, ter nečuje?
I što umàrloj dao j' potrebi
On neumàrli neima u sebi?

Da li Bog, kí narodima
Platjá svako krivovanje,
I ki uzdahnu svim ljudima
Razložito, razbor, znanje,
Neće vami zabaviti
Na nerazbor tak očiti?

Pravdo općena, ti proziraš
Iste naše misli u nami:
Ah jao, da ih nezamiraš
Prepunjene taštinami;
Pokli u našem sàrdcu što je,
Razmi (izvan) tebe, sve tašto je.

Blago onima, kim zrak Božji
Tvoj u sàrdce vik prionu:
Kih Ti uviežbá, i podloží
Prenarednom tvom zakonu;

Da pokoje kroz najdraže
Svaki uz tebe trud utaže.

Da počinu tvom u skutu,
Čim dni minu svim najgori,
Ter griešniku potisnutu
U dno pakla grob se otvori,
Jer ti ljubiš tvoj puk, i ti
Neć baštinu tvú pustiti.

Ti sad mučiš: vrieme doć' će,
Kad tva pravda s našom česti
Oglasit se očito će,
I na strašni sûd zasiesti,
Za prigàrlit pod obranu
Pravoviernost poplesanu.

Tko da sa mnom podigne se
Prot zatočnom protivniku?
Tko da na boj stane, i strese
Nesmotrenom vlast griešniku?
Tko da pod moj stieg se skupi
Ter vojuje i neustupi?

Ah ne ini, neg ti od boja
Bože, i kralju preuzvišeni;
Jer da nebi pomoć tvoja,
Tolikrat me ká zasieni,
O malu bih u to doba
Nastanio se u dno groba.

Pače i nukan na grieh, ako
Rieh ti: Moj duh pada i gine;
Uzdàrža me tajčas jako
Tvoja milost gospodine:

I množ bolih, kim tugovah,
Osladi me i obradova.

A kó čudo, da ti tada
Slobodi me od krivine:
Jeda li se tvoj priklada
Sûd prestolju zle sudbine,
Kój zakon je čestokrati
Još i pravih potvorati.

Ona hita, tko kriv nije,
I pravednu kàrv osudi;
A ti, o ćaćko, sad i prie
Utočišće mé si svudi:
Ti má pomoć, ti svakdanja
Tvàrdja i temelj moga ufanja.

Ti svu zlobu na zlobnike
Izvratit ćeš, kao dostoje:
Rasut će se oni u vike
Veličanstvom zloće svoje;
Kad ih ruka tvá primože,
Gospodine naš i Bože.

A sad draga sried romona
Pojmo diela slavna i dična
Od jedinstva nerazdiona
I od Trojstva nerazlična:
Da kao dosad, po sva lieta
Bog pohvalu stieče i srietá.

(Iz Psaltira prevedenoga po Ignaciu Gjorgjiću, štampanoga u Benetcih lieta 1727.)

---

* Cknim = kasnim.

Utieha Ilirii.

(Prigodom proglašenja ustava Sàrbskoga 1839.)

Ilirio, Bog je s tobom!
Stresi pepeo s tvoje glave:
Neplač' više sad nad grobom
Niekadašnje tvoje slave.

Vieruj, prazna rieč da nije:
Da se opet podić bude,
Bez krivine pao koi je
Pod udarcem srieće hude.

Sladka čuvstva od pokoja
U vieke ti biehu mila,
A na kàrvav zanat boja
Viekoma si ti màrzila.

Voće sadit, stado pasti,
Grade zidat, piesne pieti,
Ine dike, ine slasti
Nisi znala na tom svieti.

Lakom Rimljan, Frank nemili,
Hun pakleni, Turčin smieli
Raj tvoj jesu razorili,
Al ti nisu slavu oteli;

Jer ne hrabrost, već bezbrojni
Potlači te broj njihovi, —
To Metula zidi bojni
I Kosovo svietu slovi:

Znak, i u našeg da je puka
Moć velika, prem plug vodi,
Razbojnička kad mu ruka
Žudi podat smàrt slobodi!

Nu čemu bí tvoja snaga?
Nie Solina, Sisak pade,
Od Metula nima traga,
Ture plieni sàrbske grade.

Ali ni zlo viek netraje,
Zla i dobra srieća leti:
Novi dan ti sad nastaje,
Sunce i tebi opet sveti.

Što ti otè nebrojeni
Broj dušmanah, sve to će ti,
Sàrb i Horvat sjedinjeni,
Vieruj, natrag još donieti.

I starom će slavom ime
Opet sinut *Ilirie*
I dičit se rod tvoj njime,
Kako se je dičio prie.

Zato stresi pepeo s glave,
Ilirio, i nad grobom
Niekadašnje tvoje slave
Neplač' više: Bog je s tobom!

D. Demeter.

Jeka od Balkana,

ili

Suze bugarskih, hercegovačkih i bosanskih Hristjanjah.

Svemu svietu svitje zora,
Kod Balkana nema dana!
U sried gorcieh suzah mora
Gori, gori, ljuta rana,
  Koju robstvo zadadė.

Robstvo hudo, robstvo kleto,
Kad će tebi svàrha biti?
Kad će sunce blago i sveto
Od slobode se roditi,
  Da prosvietli màrku noć.

U najdaljoj svieta strani
Već istine i slobode
Dan dopire. — Veće brani
Od Càrnacah divlje rode
  Svete pravde zlatni štit.

Samo gore od Balkana
Od vapajah tuge ječe,
Gdie slobodi nema stana,
A verige robstva zveče,
  Koje vežu *Hristjana!*

U zabitne svieta strane
Slovo već se širi viere,
Da spasenja sunce grane
Sveme svietu, — da neviere
  Konac jednom nastane.

Nu vriemena gdie u davna
Spasovo se slovo čuše,
Gdie davnosti diela slavna
Ugled jesu kriepke duše:
Tu se ruši viere stan!

Čuj me dakle otče blagi,
U kôg krilu svi su svieti
Koi vid mi dadė dragi,
Da istinu mogu zrieti, —
Tvôga stvora sliši plač!

Na kamenoj evo stini
Bugareći Bugar siedi,
U zdvojenja strašnoj tmini
Ufajući k tebi gledi:
Gospodine smiluj se!

Srodne puke daj prosvieti,
Težku biedu da poznadu
Svoje bratje; — te ih sieti,
Da izpune našu nádu,
Da nam dadu slobodu.

Čujte puci! Slave sini,
Kê junačka majka rodi.
Nij' vam sàrdce nalik stini
Od kamena, da vam godi
Bratje vaše nevolja!

Spomenite vaših dieda'
Slavna diela! . . . . Da ljubite —
Viečni Bog vam zapovieda —
Vašu bratju. Izpunite
Puci, — *božju zapovied!*

Stare moći dajte od sna
Probudite!... Evo slave!
Neuvehla, blagonosna —
Za vitežke resit glave, —
Dosti evo lovora!

Ustanite puci oda sna!
Poslušajte, kako cvile
Sitna dietca; (nije basna!)
Kako turske divje sile
Kćercu majci otimlju.

Od Mostara tužne glase
Poslušajte.... U sried zime
Siedi starci kako kvase
Gore kàrvju; kako ime
Zahman sinka nariču.

Ime sinka, koi bliedi
U tamnici, ili u grobu.
Majku čujte, kâ prám siedi
Tàrgajući divjem robu
Kletvu neba dozivlje.

Mlado čedo, gle! zavito
U povojih ledna sniega,
Pokraj majke tu pokrito.
Smàrt uljulja nju i njega
U kolievci od leda!

Boso, gladno i brez ruha
Tuj u majke plače jedne
Njih petero... „*Daj nam kruha!*"
(Siroticе viču biedne).
„*Tri smo danka bez kruha!*"

„„Oj dietčice, danas samo
„„Počekajte, dok se *domu*
„„Povratimo.... Skoro tamo
„„Kraj će biti vieku ovomu
„„Od nevoljne žalosti!““

Tako nádom majka pita
Gladnu dietcu. — Sinak mali
Ponajludji nju zapita:
„*Turčin kuću nam upali.* —
„*Gdie je sad naš, majko, dom?*“

Biednoj majci tad niz lice
Gorcieh suzah potok teče. —
Gledeć tamo gdie zviezdice
Noćju sjaju, tužna reče:
„*Tamo.. dietco.. naš je.. dom.*“

Svemu svietu svitje zora, —
Kod Balkana nema dana!
U sried gorcieh suzah mora
Gori, gori, ljuta rana,
Koju robstvo zadadè!

Aleksandro! dobitniče
Od Perzie!... *Kastriotiću!*
Kôg junačtvo i Turci diče...
O vitežki *Kraljeviću!*
Od Prizrena sunašce!

Sjajne zvezde bolje dobe!
Vlast nad kojim nema tmina,
Otvorite vaše grobe!...
Gle!... *to vam je domovina!*
U verigah tužni rob!

Aleksandro, ćordu hvati!
Kastriotić! Kraljeviću!
Vito kopje i mač làti,
Te pokušaj svaki sriću,
Po niekdašnjoj navadi! Ognjoslav Ostrožinski.

Sliepac na saborima sledeći.

(Narodna.)

Mili Bože na svemu ti fala!
Mili Bože i nedeljo mlada!
Mili Bože, pomozi svakome,
Svakom bratu i dobru junaku,
Koji ore, pa sirote hrani,
I sirote, i càrva i mrava.
Darujte me, hranitelji!
Hranitelji, roditelji;
Darujte me, bratjo moja
Plemenita i čestita!
Bratjo moja milostivna!
Nemojte me prolaziti,
Moga dara pronositi,
Moga dara ubogoga,
Ubogoga, malenoga;
Krajcara je malen darak,
Al' golema zadužbina;
Već podeli i nameni,
Svoje màrtve sve spomeni;
Molit ću vam molitvicu
Za sve kuće dobre sreće,
Za težaka i volaka,
Za putnika i vojnika,
Za pastira, granatira,
Zarad' djaka učenika,
Radosna mu majka bila!—
Darujte me, mila bratjo!
Tak' ovako ne gledali!
Slepa čeda ne imali
Ni u domu ni u rodu,
I u svet ga ne spremili,
Kano mene moja majka
Što je u svet opravila
(U neznanu tudju zemlju,
A za tudjim očicama),
Da se bijem i prebijam
Od nemila do nedraga,
Kao voda o bregove. —
Vidiš, brate milostivi!
Mene vode tudje oči,
Mene hrane vaše ruke,
Vaše ruke, težke muke,
Ja sam željan bela sveta,
Bela danka, žarka sunca,
Žarka sunca i meseca,
I po svetu pogledati,
I sve brate oko sebe,
Càrne zemlje izpred sebe,
Vedra neba iznad sebe.—
Mene vode tudje oči,
Ja s' ne mogu sam pomoći
A bez vaše desne ruke
Niti mogu uzorati,
Niti mogu uzkopati.

Što su vama beli dani,
To su meni tavne noći,
Tavne noći bez meseca.—
Vidiš, brate, sužničara,
Sužničara, tavničara,
Jer ne vidim bela danka,
Težke pute da putujem,
Težke brode da brodujem;
Nit' kog znadem, ni poznajem,
Već se bijem i prebijam
Od dàrveta do dàrveta,
Od kamena do kamena,
Od nemila do nedraga,
Kao voda o bregove.
Sužan će se oprostiti,
Iz tavnice izvoditi,
Ja slepoće ni do veka,
Ni do časa umàrloga,
I do konca samàrtnoga.
Slepoća je težka muka,
Težka muka, težka patnja.
Vidite me očicama,
A čujte me ušicama,
Darujte me ručicama
Zarad' danka današnjega,
Zarad' vaše dobre sreće;
Srećice se nanosili!
Lepa žitka naživili!
Dobre sreće nahodili,
Dobre sreće, lepog zdravlja!

DIO PRIPOVIEDAJUĆI.

Opis železnoga vieka.

Nasta od mieda tretje doba,
Kad počeše bivat hudi
I na boje hàrlit ljudi,
Još nepuni svakih zlobah.
Al gvozdeno zatim vrime
I gvozdeni plod se ukaza,
Iz paklenih došao jazah
Sviet raztrovat griesi svime.
Tada kriepost svaka uteče,
Čast potamni, umre viera,
Nebi istine već nigdiera,
Sram se ukloni na daleče.
A u njih miesto sve najhudje
Zloće obstrieše sviet bez miere,
Sile, zasiede, i neviere,
Varka i pohlep zal na tudje.

Tad pomorci jedra smiona
Razriešiše vietru plahu,
Kad još dobro nepoznahu
Strašnu oholost mora siona.
Dreva, koja malo prie
Biehu zelen dub od gorah,
Staše morskih sried prostorah
Iskat svoje tad pogiblje.
Ter se umàrli već nehaje
Med valovi strašne smàrti,
Suprot kojoj nagli i sàrti
U daleke brodeć kraje.
Zemlja, ká prie biše obćena
Jak sunčana svietlost svudi,
Za lakomost zalih ljudih
Bi na diele razlučena.
I ne samo da bez zlobe
U nje se iskaše hrana draga,
Njoj umàrli željni blaga
Usàrnuše sried utrobe.
Da ponuda zla svakoga
Na svietlo se zlato objavi,
Ukopano po naravi
Kraj ponora paklenoga.
Još i gvozdje pride na to,
Ter se spozna tad najprie,
Gvozdje od zlata nemilie,
A od gvozdja štetnje zlato.
Izliezoše bojne sprave
S zlatom, s gvozdjem ké vojuju,
Da mir svaki podušuju
Sried pučine, jaoh, kàrvave.
Gvozdje i zlato sviet u smetje
Postaviše; š njih zlo svako,
Š njih življenje nasta opako:
Ali zlato hudi veće.

Grab'žom živit svak nastoi,
Nije vierna priatelja,
Od tudjega kleta želja
Ljudske sviesti veže i svoji.
Slobodan se tim nepravi
Od svojega svekàrv zeta,
Jaoh, prokleto zlato smeta,
Da med bratjom nij' ljubavi.
Muž pogubu motri gorku
Ženi svojoj, a ona njemu,
A maćeha màrzećemu
Spravlja otrovi svom pastorku.
Prie vriemena sin pun zloće
Otcu svomu broji lita,
Ter se toli napried hita,
Da mu život skratit hoće.
Svud naraštjaj vrie nepravi,
Zemlja je kàrvju sva polita,
Sveta pravda i čestita
Sviet napokon i on ostavi.

Iz Zlatarićeva neštampanoga prevoda pretvorah Ovidiovih.

Neblagodarni sin.

(Narodna.)

Rodi majka devet posobacah,
Izrodila, pak obudovila,
Sve i majka udova hranila,
Na preslicu i desnicu ruku,
Odhranila, osam izženila;
Kad je stala devetog ženiti,
A on majku u goru odpravlja:
„Idi majko, u goru zelenu,
„Tu će meni sad svatovi doći,
„Pa će s' na te svati sagaditi,
„Jer si ti već stara kàrmeljiva;

„Idi, majko, u goru zelenu,
„Eda bi te namerilo zverje.“
S' štakom majka u goru otide,
Putem iduć' grozne suze roni.
Sretoše je dva mlada putnika:
„Ta Boga ti, ti starice stara!
„Kud si tako rano uranila?
„Uranila, da ti bereš bilje?“
Majka plače, ne mož' da govori,
Jedva plačuć' ovo probesedi:
„Rodila sam devet milih sinah,
„Devet sinah, devet posobacah,
„Izrodila, pak obudovila,
„Udova sam sve odhranila
„Na preslicu i desnicu ruku;
„Osam sam ih izženila majka,
„Sad sam stala devetog ženiti,
„Deveti me u goru odpravlja.
„Ne bi l' mene izjelo zverinje.“
Ali vele dva mlada putnika:
„Vrat' se natrag, ti starice stara,
„Te ti vidi tvojih devet sinah.“
Kad se majka natrag povratila,
Devet sinah devet kamenovah,
Devet sinah devet ljutih zmijah;
Pak se zmije po kamenju viju.

Početak bune na dahije.

(Narodna.)

Puče puška niže Beograda,
Dade glase niz tijo Dunavo;
Druga puče ukraj Dubokoga,
Dade glase pokraj vode Save,
Pokraj Save, Šabcu na krajinu;

Tretja puče usred Šumadije,
U Topoli selu plemenitu,
Dade glase po svoj Šumadiji:
Uzdiže se butun Šumadija
I pred njome Petroviću Gjorgje,
Zadàrma se turska carevina,
Začudi se sedam kraljevinah,
Da što radi mlada Sàrbadija.

Kresnica.

Trudnom svietu noć na lice
  Vàrgla biše sienu blidu,
  Da od ljubezni potajnice
  Na svoj tančac zviezde izidu.
Ja ljubicu kod nje dvora
  U zabitnoj čekah strani,
  Kad nje u miesto, s gar s prozora
  Bi mi dodan list pisani.
Mrem od želje za prie znati,
  Što mi piše má jedina:
  Nu môj želji svàrhu imati
  Nenavidna brani tmina.
Nie pomoći: izza gorah
  Jasni miesec još neizteče:
  Svieće rajskih od prostorah,
  Zviezde, su mi predaleče;
A želja me nuka i blazni
  Tak, da skrovna draga slova
  Proštio bi bez bojazni
  Na plamenu od trieskovah.
Ali u cvietju, i u travi
  Sriećnom sgodom meni tada
  Krilata se zvierca objavi,
  Spred zlatjena, svietla ozada:

Ulovih ju, i nad svime
  Taj lov dàržah dražji od zlata;
  Ter njim svietlit nauči me
  Moja ljubav domišljata.
K pismu ju prinieh, i po njemu
  Pomno vodeć plam krilati,
  Na tom zraku živućemu
  Sve razvidieh, što htjah znati.
Ah! da ti je uviek hvala,
  O svietnjače pregizdavi,
  Od livadah zviezdo mala,
  Drobna iskro od ljubavi.
Nemogu te neg hvaliti,
  Liepa zvierce, hàrnom piesni,
  Čim dostoja pomoć biti
  Nepokojnoj moj' ljubezni.
Urešenje nepriprosto
  Ti si od lieta po naravi,
  Dielak sunca, za njim osto
  Za razgovor cvietju i travi.
Pred tvim zlatom zlato krije,
  I sobom se zlato srami:
  Tvoj plam zlatni u tebi je,
  Ko u pàrstenu dragi kami.
Od zemlje si ti zenica,
  Dan, ki leti simo i tamo;
  Slika mudrieh dievojčicah,
  Ké se u noći kažu samo.
Sveg kušala cić dobrote
  Dragu radost, zvierce draga,
  Mednom rosom doilo te
  Milo nebo, zemlja blaga.

Gjorgjić.

Knez Lazar i Miloš.

(Narodna.)

Slavu slavi sàrbski knez Lazare
U Kruševcu miestu skrovitome,
Svu gospodu na sofru sedao,
Svu gospodu i gospodičiće:
S desne strane starog Jug-Bogdana,
I do njega devet Jugovićah;
A s leve Vuka Brankovića,
I ostalu svu gospodu redom;
U zastavu vojvodu Miloša,
I do njega dvie Sàrbske vojvode:
Jedno mi je Kosančić Ivane,
A drugo je Toplica Milane.
Car uzima zlatan pehar vina,
Pa govori svôj gospodi sàrbskoj:
„Kome ć' ovu čašu nazdraviti?
„Ako ću je napit' po starieštvu,
„Napit ću je starom Jug-Bogdanu;
„Ako ću je napit' po gospostvu,
„Napit ću je Vuku Brankoviću;
„Ako ću je napit' po milosti,
„Napit ću je mojim devet šurah,
„Devet šurah, devet Jugovićah;
„Ako ću je napit' po liepoti,
„Napit ću je Kosančić-Ivanu;
„Ako ću je napit' po visini,
„Napit ću je Toplici Milanu;
„Ako ću je napit' po junaštvu,
„Napit ću je vojvodi Milošu.
„Ta nikom' je drugom napit' ne ću,
„Već u zdravlje Miloš-Obilića:
„Zdrav Milošu, viero i neviero!
„Pàrva viero, potonja neviero!
„Sjutra ćeš me izdat' na Kosovu,

„I odbieći turskom car-Muratu;
„Zdrav mi budi! i zdravicu popij:
„Vino popij, a na čast ti pehar!“
Skoči Miloš na noge lagane,
Pak se klanja do zemljice càrne:
„Hvala tebe, slavni knez Lazare!
„Hvala tebe na tvojoj zdravici,
„Na zdravici i na daru tvome;
„Al’ ne hvala na takoj besiedi;
„Jer, tako me viera ne ubila!
„Ja neviera nikad bio nisam,
„Nit’ sam bio, niti ću kad biti,
„Nego sjutra mislim u Kosovu
„Za hrišćansku vieru poginuti;
„Neviera ti siedi uz koljeno,
„Izpod skuta pije hladno vino:
„A prokleti Vuće Brankoviću.
„Sjutra jeste liep Vidov danak,
„Vidjet ćemo u polju Kosovu,
„Ko je viera, ko li je neviera.
„A tako mi Boga velikoga!
„Ja ću otić’ sjutra u Kosovo,
„I zaklat ću turskog car-Murata,
„I stat ću mu nogom pod gàroce;
„Ako li mi Bog i srieća dade,
„Te se zdravo u Kruševac vratim,
„Uhvatit ću Vuka Brankovića,
„Vezat ću ga uz to bojno koplje,
„Kao žena kućelj’ uz preslicu,
„Nosit ću ga u polje Kosovo.“

Propast carstva sàrbskoga.

(Narodna.)

Poletio sokó tica siva
Od Svetinje od Jerusalima,

I on nosi ticu lastavicu.
To ne bio sokó tica siva,
Veće bio svetitelj Ilija;
On ne nosi tice lastavice,
Veće knjigu od Bogorodice,
Odnese je caru na Kosovo,
Spušta knjigu caru na koleno,
Sama knjiga caru besedila:
„Care Lazo, čestito koleno!
„Kome ćeš se privoleti carstvu?
„Ili voliš carstvu nebeskome,
„Ili voliš carstvu zemaljskome?
„Ako voliš carstvu zemaljskome,
„Sedlaj konje, priteži kolane,
„Vitezovi sablje pripasujte,
„Pa u Turke juriš učinite,
„Sva će Turska izginuti vojska;
„Ako l' voliš carstvu nebeskome,
„A ti sakroj na Kosovu càrkvu,
„Ne vodi joj temelj od mermera,
„Već od čiste svile i skerleta,
„Pa pričesti i naredi vojsku;
„Sva će tvoja izginuti vojska,
„Ti ćeš, kneže, š njome poginuti.“
A kad care saslušao reči,
Misli care misli svakojake:
„Mili Bože, što ću i kako ću?
„Kome ću se privoleti carstvu?
„Da ili ću carstvu nebeskome?
„Da ili ću carstvu zemaljskome?
„Ako ću se privoleti carstvu,
„Privoleti carstvu zemaljskome,
„Zemaljsko je za maleno carstvo,
„A nebesko u vek i do veka.“
Car volede carstvu nebeskome,
A nego li carstvu zemaljskome,

Pa sakroji na Kosovu càrkvu,
Ne vodi joj temelj od mermera,
Već od čiste svile i skerleta,
Pa doziva sàrbskog patriarha
I dvanaest velikih vladikah,
Te pričesti i naredi vojsku.
Istom kneže naredio vojsku,
Na Kosovo udariše Turci.
Mače vojsku Bogdan Juže stari
S devet sinah devet Jugovićah,
Kako devet sivih sokolovah,
U svakog je devet hiljad vojske,
A u Jugu dvanaest hiljadah,
Pa se biše i sekoše s Turci:
Sedam pašah biše i ubiše,
Kad osmoga biti započeše,
Al' pogibe Bogdan Juže stari,
I izgibe devet Jugovićah,
Kako devet sivih sokolovah,
I njihova sva izgibe vojska.
Makoš' vojsku tri Màrnjačevićah:
Ban Uglješa i vojvoda Gojko
I sa njime Vukašine kralje,
U svakoga triest hiljad vojske,
Pa se biše i sekoše s Turci:
Osam pašah biše i ubiše,
Devetoga biti započeše,
Pogiboše dva Màrnjavčevića,
Ban Uglješa i vojvoda Gojko,
Vukašin je gàrdnih ranah dop'o,
Njega Turci s konjma pregaziše;
I njihova sva izgibe vojska.
Mače vojsku Erceže Stepane,
I Ercega mnoga silna vojska,
Mnoga vojska, šedeset hiljadah,
Te se biše i sekoše s Turci:

Devet pašah biše i ubiše,
Desetoga biti započeše,
Al' pogibe Erceže Stepane,
I njegova sva izgibe vojska.
Mače vojsku sàrbski knez Lazare,
U Laze je silni Sàrbalj bio,
Sedamdeset i sedam hiljadah,
Pa razgone po Kosovu Turke,
Ne dadu se ni gledati Turkom,
Da kamo li bojak biti s Turci;
Tad' bi Laza nadvladao Turke,
Bog ubio Vuka Brankovića!
On izdade tasta na Kosovu;
Tada Lazu nadvladaše Turci,
I pogibe sàrbski knez Lazare,
I njegova sva izgibe vojska,
Sedamdeset i sedam hiljadah;
Sve je sveto i čestito bilo
I milome Bogu pristupačno.

Osman.

(Pievanje IX. 11—61.)

Uvod i sadàržaj. Sokolica, vitežkinja turska, pobivši se u bitki kod Niestera (g. 1621) sa Krunoslavom, vitežkinjom poljačkom, plieni neprestano poljačke krajine. — U Varšavi slavi se god odàržane ove pobiede nad Turci: junaci idu na lov, a gospodje na ples i pievanje kraj rieke Visle. Sokolica i njezine drúge zateku gospodje u plesu, i ugrabe svaka po jednu, ter ih odnesu u gustu dubravu k jezeru.

Bieše u svàrsi Kolovoza
Jur počela jesen plodna,
Kad zadažde s grozdnieh loza'
Rujna i zlatna pitja ugodna.

Prem osvanù dan čestiti,
Koga viečna bit će slava,
Dan veseli od dobiti
Kraljevića Vladislava,
U kî bez broja i bez kraja
Vojsku on razbì, i zatierà
Iztočnoga ljuta zmaja
Lanjsko lieto kraj Niestera.
K poljskom' kralju na dan ovi
Skupiše se sried Varšova
Sve vojvode, svi knezovi
I staroste od gradova',
Tere pokli tu u mnogu
Bogoljubstvu u sve glase
Najprie hvala višnjem' Bogu
U presvetoj càrkvi dà se,
U razlike svak načine
Sa svom se opet moći stavì,
Da spomena nad sve ine
Sriećnoga se dana slavi.
Mlad kraljević i po izboru
S njim gospoda ina tada
Podranili biehu u zoru
Lov loviti izvan grada.
On razlike tiereć zvieri
Hotiè ukazat sviem očito,
Kako s vojskom cara tierì
U dan isti priednje lîto.
Pod bogatiem' odiećami
Od càrljena sja grimiza,
Gdie se biser i drag kami
Vàrh pošvena zlata iznizà;
Na pásu mu 'e mač zlatjeni,
Vàrh glave mu trepti perje,
A pod njime konj ognjeni
Lakši i bàrži neg siever je.

Taki 'e vidiet bog sunčani
I u oružju i u obrazu,
Kad zvieri iskat i on podrani
Po nebeskom svietlom pásu.
Brat Kazimir, stopàrv komu
Lice zlatni mah celiva,
I on na konju ognjenomu
Zlatno odieven uzanj siva.
U iztoku od mladosti
Zora od slave još mu izteče,
A od hrabrenstva i od krieposti
Stere zràke na daleče.
Stiepan mladji brat uz njega
Kaže iztakmit dielim ime,
Bàrži od pláma, bielji od sniega
Igra urešen konj pod njime.
Jezde i svietla bratja ina
Kod slavnoga Vladislava,
I od oružja i od haljina
Zamierna je sviem naprava.
Liepi i mladi kraljevići
Na njegovieh zracih sjaju,
Jakno sivi sokolići,
Kad se u sunce zagledaju.
Vojevode, knezi i bani
Pred njim redom jezde u dici,
Odieveni i oružani
Plemenito svikolici.
Plemenita družba ova
S dobitnikom turskieh sila'
Na odlučena miesta od lova
Ovako se 'e uputila,
A varšovske liepe i mlade
Sve gospodje pune dike
Izišle su vàrh livade
Pokraj bistre Visle rike.

Tih se tančac medju njimi
Ta zameće u ljuvezni,
U kom glasim medenimi
Kliknuše ove sladke piesni:
„O čestiti i hrabreni
Kraljeviću Vladislave,
Svak je veseo u spomeni
Nedobitne tvoje slave!
Ti, o sivi naš sokole,
U mladjahna tvoja lieta
Potlačio si Turke ohole,
I dobio cara kleta.
S tebe obranu svú primila
Kraljevina 'e naša svudi,
S tebe opet se razgojila
U pokoju, ki svak žudi.
Svud težaku zemlja blaga
S tebe obilne vratja plode,
S tebe obtieče miesta draga
Méd iz dubja, mlieko iz vode.
S tebe veseo krotka stada
Pod sviróku pastir pase,
S tebe putnik miran sada
Grede pojuć u sve glase.
Konj, koi se biesan jahà,
S napuhaniem' nozdram' prie
Hàrzà, pienì, oganj pahà,
Vihar vidiet bì svudie,
Blag i krotak zelén milu
Na livadah sad uživa,
Tere bojnu ljutu silu
Na ljuvenoj promienjiva.
Skladni puci, mirna sela,
Travna polja, doba ugodna,
Rojne pčele, stada ciela,
Žitne njive, dubja plodna.

Razvedren je vsak u licu,
Glasi ti ovo svi govore:
Veće liepu vierenicu
Na ćaćkove vodi dvore.
Kraljeviću, sve je spravno,
Neckni veće pir veseli;
U unucieh ime slavno
Ponoviti naš kralj želi.
Noviem' zracim čin' da obtieču
Ova naša miesta i dalja,
I radjaju se i iztieču
Sunca od sunac', kralji od kralja'."
Ušto na čás dana blaga
Tanac vode sej gospoje,
I ovako se piesan draga
Vladislavu slavnom' poje:
Eto smiona Sokolica
Iz dubrave guste izide
S dvanaes bojnih dievojčica',
Ké je svudi sliedom slîde.
Jak lavica usried gora',
Kad pritisne glad je ljuti,
Na sve strane uši otvora
Oslušujuć, kud se puti,
Iz dubravah gustieh kada
Pastirske ona dipli čuje,
Sudeć da tu pásu stada,
Veseli se i raduje;
I misleći, da bàrzo ima
Na volju se nasititi,
K onoj strani put uzima,
Leteć u tiek strieloviti:
Zatočnica tako ohola
Na začinke sladke i mile,
Kiem' se biehu posried kola
Liepe gospoje oglasile,

Vapie: „Evo plemenite
Srieće, evo liepa pliena;
Tec'te, o druge mé, tecite
Na bogatstva neizrečena.
Slied' me svaka, svaka osveti
Sebe, cara, tursku vieru,
Spomenjujuć u pameti
Lanjsku dobit i potieru.“
Dobro ovoga nedoreče
Mogorkinja dikla vàrla,
A tište se i zatieče
Na bàrzomu konju hàrla.
Lete za njom, a neteku,
I nje drúge nagle i hitre,
I plien željni da prie steku,
Bàrziem' konjim stižu vître,
Ter u način poplavice,
Ká s obilnieh vodah riekom
Plaho se oreć niz litice
Sve što srieta nosi tiekom,
Nieka za pram rudi od kosi',
A za ruha nieka sviona,
Za ruku ova onu nosi,
Za pás zlatni ovu ona.
Preko noćne tako tmine
Sried divjači vuku prîke
Vukovi ovce u načine
Nemilosne i razlike.
Bojne dikle bàrže od striele
Tekuć poljem u pospiehu
S draziem plienom sve vesele
Odmakle se dalek biehu,
Kad gospodje ugrabljene,
Budući se osviestile,
Sve u glase sjedinjene
Tuže, ciče, plaču i cvile.

Nieka ćaćka draga svoga,
Nieka bratju milu, a nika
Uzdišući ljubljenoga
Zove u pomoć vierenika.
Još slobode sladke cića
Neprestaju sa svom moći
Vapit slavna kraljevića,
Da ih otet bude doći.
Ali se od njih svieh zamani
Ciči, plače i tuguje,
U zaklonoj ako strani
Ni'e nikoga, da ih čuje.
Gàrm ih spleten, dubje često
Gustim gajem jur obstriè,
Pače kitniem' hvojam' miestò
Nebesom ih istim krie.

I. Gundulić.

Kristiada.

(Pievanje III. 65—111.)

Uvod. Sin božji iztieravši tàrgovce iz càrkve Jerusolimske i povrativši se opet k učencom, tumači veličanstvene slike ove càrkve.

Čim liepote drage toli
Nagliem okom svaki kupi,
Ćaćka božji sin domoli,
I nenadan k njim' pristupi;
Reče: vidim, gdi càrkva ova,
Kê slavite gradju oholu
Od osvètnieh vitezova'
Strêna pada na tlé dolu.
Jak visoka jela vita,
Kû skoriepi i pohara
Poplavica strahovita,
Ali plasieh množ vihara',

Nje će liepos uzvišena
U ništa se sva skončati,
I vàrh stiene ciela stiena
Za spomenu ne će ostati;
O solimski grade hudi,
Kî proroke svete ubijaš,
I poslane s neba ljudi
Stienam goniš i pobijaš;
I tebi se s gora priete
Zle pogube i porazi —
Od pravedne božje osvète,
Kâ vàrh zlobnieh glavah slazi.
Kolikrat sam ja požudu
Veliku imao, i hotienje,
Sjediniti, a zaludu
Razpàršeno tvôe rodjenje;
Ja htieh skupit' tvôe sinove,
Kako ptica, kâ ljubljene
Pod svâ krila ptiće zove,
A ti ne htiè slušat mene;
Cieća tvoje oholosti,
Jer si Bogu tvom' neharan,
Ne do dugo imaš pasti —
Kàrvav, spàržen, satren, s'haran.
Nevidiš li, gdi od sada
Slava pàrve tvoje sreće
Prem očito gre nazada,
Ni si uslišen s neba veće;
Bog u druge svieta strane
Svetilišta svâ prenosi,
Druge obira on gradjane
Čast zavietnu od kieh prosi;
On će uviete sklopit s njimi
Kî se razvàrć' vieku ne će,
A vlast tvoja, kû s gor primì,
Na zahodu svom' je veće.—

Kako svàrši sej besiede,
Izdieljane u kamenu
Čudne slike kazat' siedè,
Liepu ruke svê spomenu;
Biehu od pàrvieh to šes dana'
Slavna diela i čestita,
Kad uzraste sazidana,
Neizmierna gradja od svîta;
Gledaše se jošter ôdi,
Ne bez miere, i bez reda,
Što se u staro vrieme sgodi,
I sve bitje pàrvieh dieda';
Nu se obličje, i prilika,
Kao zabrani zakon stari,
Nevidjaše, ni od čovîka
Ni od živuće druge stvari;
Pisma otajna i visoka
Sve kazahu, kâ nitkore
Ni od znanac', ni od proroka'
Do to doba znat' ne more;
Ali porod božanstveni,
Viečno znanje s kiem pribiva,
Kô u zàrcalu bez zasieni,
Dragoj družbi sve odkriva.
Gledaše se, gdi kralj viečni
Pun neizmierna svietla uresa,
Stvara u način neizrečni
Zemlju, vode, i nebesa;
Voda od neba ne razdiona,
Zemlja od vode prazna staše,
A vàrh ponora usiona
Kruta tamnos kraljevaše;
Kad vlas Božje veličine
Stvori svietlos, i dan bieli,
S kiem on' čas càrne tmine
I mučeću noć razdieli.

Gledaše se sa svieh strana'
Stvoritelja svoga okolo
Od letuštieh od dvorana'
Neizbrojeno letiet kolo;
Kolo pàrve stvor svietlosti
S neizrečenom gdi ljubavi
U veselju, i u radosti
Svoga stvorca hvali, i slavi.
Čim Angjeli s dvorbom slîde,
On stavljaše po načinu
U svoj ures rajski zide
I nebesku svû krepčinu.
Vidjaše se po tom toga,
Gdi od vodah bieše dio
Sred prostora nebeskoga
Nad krepčinu postavio,
A gdi druziem zapovieđa
Kieh saziva sinje móre,
Bez kàrzmanja da ureda
Obkruženu zemlju otvore.
Bieše vidiet vlažne vale,
Suhu zemlju gdi su obstàrli,
Ter na krajne teku žale
Ovdi mirni, ovdi hàrli.
Još ne biahu valovite
Tad poznali plahe piene
Kitni bori, jele vite
U pučinu prinešene;
Morska polja i širine
Blazi vietri gospodiahu,
Bez poraza, bez vàrline
Milostivo kî pàršahu.
Jedva móre zemlju povì,
A kamenjem opasane
Silne gore i briegovi
Izrastieše po sve strane;

Ostajahu pod njim tiesne,
I nizoke svud prodoli,
I ravnine još ne uresne
I široci lûzi goli:
Kad se zemlja s mnogom slavom
Plodna ukazà, i zelena,
Zračna cvietjem, kitna travom
Gostiem dubjem narešena.
Svaka voćka svomu bitju
Sličan i liep plod otvora.
U gizdavom premalitju
Veseli se polje i gora.
Puno dike i lieposti
Videć Višnji svako veće,
Božanstvenom svôm kriposti
Stvori žarke dvie svieće,
Dvie žarke svieće, koje
Redom skladnim i jednacim
Nebo rese, zemlju goje
Goruštiema svojim' zracim'.
Sunce, svieća poglavita
Biela dana kralj izbrani
Vàrteći se oko svîta
U zlatnieh se kolieh bani.
Sad vitorog, obó sada
Jasni miesec sunce mieni,
Noćno vrieme koji vlada
I veseli mukle sieni;
Njega okolo, pune gizde
Liepim redom, a bez broja
Sjaju odasvud sitne zvîzde,
Ruse od višnjieh perivoja'.
Vidjahu se ribe nieme,
Gdi po polju morskom pliju,
I gdi kudam izvitieme
Valovite piene biju;

Nebeskome gdi širinom
Ptice krila svâ prostiru,
I nad zemljom i pučinom
Strielovite svud udiru.
Ne daleče, mirna stada
Gledaju se s čudnom slasti,
Sred ravnine i livada'
Me'ku travu skupno pasti.
Vidio bi zvieri vàrle,
I one, kê se po tlé viju,
Kao da bàrziem tekom hàrle,
U planinu, da se skriju.
Iz oblaka svietla i biela
Rajski gospod, kad ih stvori,
Cinjaše se vedra čela
Da ove rieči njim' govori:
„O stvorenje drago moje!
U veselju svi rastite
Vàrstu i plemen svaki svoje
Vàrhu zemlje uzmnožite."
Najposlie càrna od kala
Čoviek stvoren stà na svieti,
Nad stvorenja sva ostala
Čestit blagom od pameti.
Rajskiem suncem vàs obkružen
Vidjaše se kralj od nebi
Kripostima sviem sadružen
Duh mu davat sličan sebi.

Junio Palmotić.

Ban Zrinović u Sigetu.

(l. 1567.)

Suleman se razbolio biše
U bielu gradu Carigradu.
Pitaju ga Paše i Veziri:
Što je tebi Care Gospodare!

Koja ti je bolovat nevolja?
  Ali ti je starost dodijala?
  Ali junak Zrinović Nikola
  Devet godin s tobom bojak bijuć?
Odgovara Care Sulemane:
  Prodjte me se Paše i Veziri!
  Nije meni starost dodijala;
  Već nevierni Zrinović Nikola.
Koi razbi Ali Pašu moga
  Pod Sigetom, on se nebielio!
  Ter izsieče svu vojsku njegovu,
  I porobi Bosnu do Fojnice.
Sada neima većega junaka.
  U Turčina, ni u Kaurina.
  Ni žešćega meni dušmanina
  Od Nikole Zrinovića bana.
Nit ću živit, ni veseo biti,
  Dok nesmaknem dušmanina moga
  Zrinovića Bana Horvatskoga,
  Koi mi je puno dodijao.
Pak dozivlje Sokolović Pašu
  Ter je njemu Care besiedio:
  Amet Paša vierna slugo naša!
  Kupi vojsku štogod veću moreš.
Da idjemo Siget uzimati
  U liepoj zemlji Ungariji.
  Koga mi je bábo uzimao;
  Al ga nije osvojit mogao.
Ako nami Bog i srieća dade,
  Ter mi sada njega osvojimo,
  Nikolu Bana pogubimo,
  Bit ćeš Vezir od svih Pašah mojih.
Kad je Paša njega razumio;
  Silenu je vojsku sakupio
  Sto hiljadah po izbor konjikah,
  Piešadie ni broja se nezna.

Ode vojska do Sigeta grada,
I prid njome Care Sulemane.
Gleda' ga je Zrinoviću Bane,
Gledao je, ter je besiedio:
Mili Bože na daru ti hvala!
Kad dočeka i ovoga danka:
Da ja vidih ovliko junakah
Pohoditi Zrinovića Bana.
Što sam Bože od tebe prosio,
Sada vidim, da sam izprosio.
Blagoslovi svietlu sablju moju,
Da osvetim svetu vieru tvoju.
Tri hiljade, već neimam vojnikah;
A brez broja na polju Turakah.
Al s pomoćju Boga velikoga,
Pridobit ću dušmanina moga.
Pak je svojoj vojsci besiedio:
Poslušajte mila bratjo moja!
Evo na nas Turska sila dodje,
I prid njome Care Sulemane.
Spomente se, da jeste Ungarci
Malo nas je; ali smo junaci.
Svaki udri na deset Turakah,
Sam Zrinović hoće na dvadeset.
Ako l' se je približalo vrieme,
Da mi našu kàrvcu prolijemo
Braneć svetu vieru Isusovu,
I svietlu krunu Cesarovu:
Umrit ćemo kano mučenici
Od slavnoga naroda vojnici.
Z golim sabljam' u desnici ruci;
Al' će platit i nevierni Turci.
Pak naperi tanena viešala
Na bedenu od biela grada,
Ter je družbi svojoj besiedio:
Poslušajte moji vitezovi!

Ako bi se koi junak naša',
  Ter spomene: *da se predademo.*
  Stavit' ću ga na viešala tanka,
  Da bi bila ista moja majka.
Ako bi me pogubili Turci,
  Ili ljute rane dopadnule.
  Slušat ćete mojega netjaka
  Baš od mene boljega junaka.
Vi imate praha i olova,
  I zaire za tri godinice.
  Branite se, ne izdajite se,
  Živi Turkom ne pridajite se!
Ako stari Siget izgubite,
  U novi se opet zatvorite.
  Ako li bi novi izgubili,
  Biežat ćete u kasteo tvàrdi.
Istom Bane tako govoreći,
  I delije svoje slobodeći,
  Potrese se Siget grade bieli
  Od Carevih silnih lumbaradah.
Bijo ga je tri nedielje danah;
  Pak učini juriš od mejdana:
  Al se brani Zrinoviću Bane,
  Ljute Turkom zadavaše rane.
Evo pobre goleme žalosti!
  Turci žestok lagum užegoše,
  Po' Sigeta u lagum digoše,
  Ter na Siget juriš učiniše.
Al je sieku delie Ungarci
  Zrinovića po izbor junaci.
  Koliko je u godini danah,
  Ban Zrinović odsieče glavah.
I pogubi dva zmaja ognjena
  Bulvi Pašu od Macedonie,
  Tiluf Pašu od Bagdata grada;
  Ali stari Siget izgubiše,
  U novi se opet zatvoriše.

Ladna voda oko' grada bieše;
Al je zemlje Turci napuniše.
Za tu vodu neznade se ladnu;
Jer je bàrzo Turci presušiše.
Namiestiše ognjene topove,
Novi Siget biju brez prestanka.
Pak na njega juriš činjahu
Od zorice ter to màrkle noćce.
Mnogo danah i puno nedieljah
Siget biše i nanj' udaraše.
Ungarci se Turkom nepredaju;
Već jih sieku, nigda neprestaju.
Tu pogibe silenih Turakah
Oko' trijest i veće hiljadah;
Al i vojska Zrinovića Bana
Tad izgibe, malo i ostade.
Ostade mu šest stotin vojnikah,
Ungaracah na glasu junakah.
Kad to vidi Zrinović Nikola,
Zatvori se u kasteo tvàrdi.
Suleman mu bielu knjigu piše:
Zrinoviću krilo Cesarovo!
Nemoj ludo izgubiti glave,
Već otvori vrata od kastela.
Njemu Bane knjigu odpisuje:
Vira moja Sulemane Care!
Dok je meni na ramenu glava,
Neću tebi otvoriti vrata.
Imam dosta praha i olova,
I zaire što je od potriebe.
Medju to će dobra pomoć doći
Od Cesara Maksimiliana.
Kada ga je Care razumio,
Od jada se biše razbolio,
Pak dozivlje Sokolović Pašu,
Ter je njemu Care besiedio:

Amet Paša desno krilo moje!
Ako meni sudnji danak dodje:
Postavi me na kočije bàrze,
Ter me vozi k bielu Carigradu.
Ukopaj me vierna slugo moja
Gdieno devet Carah ukopano.
Gdieno barjak svetca Muhameda,
I Feredža Azreta Alije.
To izusti, a dušicu pusti
Na kriocu Sokolović Paše.
Da od vojske i ne znade niko
Pod Sigetom, pod bielim gradom.
Sieče Paša Careve dvorjane,
I Mojsiju njegova liekara:
Da zataji smàrtcu gospodara
Sulemana Cara silenoga.
Meće njega u kočije bàrze,
Ter ga vozi k bielu Carigradu
Liepo ga je Paša ukopao,
Gdieno devet Pašah ukopano.
Gdieno barjak svetca Muhameda,
I Feredža Azrete Alije.
Obnoć podje, obnoć opet dodje:
Da od vojske niko neznadiše.
Kad li podje pod Siget u vojsku,
Pusti Paša po vojsci telare:
Da telare od jutra do mraka,
I od mraka, do biela danka.
Zapovieda Care Sulemane:
Da kasteo tvàrdi osvojimo;
Ako li ga osvojit nećemo,
Žive će nas mećat u topove,
I s nami će njega uzimati.
Kad to čuše Turci Janjičari,
Na kasteo tvàrdi udariše,
Uzanj' tanke liestve prisloniše,
Ter kaštelu skaču na bedene.

Za petnajest i više danakah
  Neprestade juriš brez pristanka;
  Ali svoje pogubiše glave,
  Jer ji sieku Ungarci delije.
A najveće Zrinoviću Bane;
  Ali mu je vojska izginula:
  Ostade mu dvi sta vitezovah;
  A pogibe četiri stotine.
Evo brate i gorje žalosti!
  Džabanu mu Turci upališe;
  Kad to vidi Zrinović Nikola,
  Družini je svojoj besiedio:
Turci nami barut upališe,
  Svu zairu u lagum digoše.
  Od càrnoga praha pocàrnismo,
  Od živoga ognja izgorismo.
A neće nam dobra pomoć doći
  Od Cesara Maksimiliana.
  Obranit se Turkom nemožemo,
  Da vitežko dielo učinimo:
Otvorimo od kastela vrata
  Ter na sablje dočekajmo Turke.
  Liepše nam je slavno poginuti,
  Nego živi upasti u Turke.
Gole će nas po vojsci voditi,
  Pak najposlie na miehe derati;
  Ali prija nego izginemo,
  Hod'te bratjo da se zagàrlimo.
Svi klekoše, ter se poljubiše,
  I za griehe svoje proplakaše.
  Nu poslušaj pobratime dragi!
  Što učini Zrinoviću Bane.
Oblači se štogod liepše može
  Metnu na se sa zlatom haljine,
  I na glavu kapu kubašliju;
  A za kapu šest perah od ždrala.

U žep meće sto zlatnih dukátah,
 Ter ovako upisao biše:
 Ko ukopa Zrinovića Bana
 Neka nosi sto zlatnih dukátah.
Pak otvori vrata od kastela,
 I povadi sablju od bedrice.
 Na kasteo Turci udariše;
 Al pàrvinci glave pogubiše.
Jer ji sieče Zrinović Nikola,
 I njegovi mladi vitezovi;
 A kad Bana rane dopadoše,
 Kleknu vitez na kolieno lievo.
U ruke se Turkom nepredaje;
 Već jim ruse odsieca glave;
 Al ga biše puška udarila,
 U zlo miesto u čelo junačko.
Màrtav Bane càrnoj zemlji pade,
 Zemlji pade, Bogu dušu dade.
 Zrinoviću pokojna ti duša!
 Ko će Turske odsiecati glave?

A. Kačić.

Kralj dečanski.

(Pievanje VIII. 1—95.)

Dušan dobivši od otca svoga Stiepana, kralja sàrbskoga (l. 1322—1333), kraljestvo skadarsko, uzme si za ženu Angjeliju unuku kneza Grebostreka Novaka. Poslie dokončane svečanosti vienčanja bi ubijena od Baldovina, rodom Francuza, čovieka hude ćudi i glavnoga neprijatelja Dušanova, podpaljenoga jošte od sàrbske kraljice Marije, maćije Dušana. Starca Novaka umori žalost. Dušan sumnji krivo, da u tome imadiaše i otac mu svoje ruke.

U liepome dolu Ozrojevu
Ćuti podne, kao da je ponoć,

Nit' se čuje piesme, nit' svirale,
Na granama ptice zaniemile,
Ni sam Planik tako nežubori,
Kao što mu se drugi put mililo:
Samo jedno tužno zuji zvono,
I u grudih gorku pečal budi,
A iz biele Novakove kule
Ječe glasi žalostnog opiela.
Mala càrkva naroda je puna,
U Zàrzevu niko neostao,
I odojčad matere ponele,
Da visoke cielivaju màrtve.
Na sred' càrkve smàrtni odar stoji,
Sav u càrnu uvijen kadifu,
I na njemu leže pokojnici,
Nježni cvietak kraj zrieloga ploda.
Kraljica je liepo obučena
U kraljevsko ruvo skupocieno,
S carskim viencem na angjelskoj glavi,
Nad njom viju s' stiegovi zemaljah,
Koje njenoj svetoj kruni služe;
U oklopu knez leži junačkom',
I do njega svietlo mu oružje,
Mač i koplje, striela i buzdovan,
Osienjeni bojnim barjacima,
Dušmanima koje je oteo.
Sviéćama se ni broj neznade,
Kadilo se oblakom uzdiže. —
Kad do groba donesoše màrtve,
Strašna misao, porod groba càrni,
Kao avet pred kralja ustane;
Groza cielo potrese mu tielo,
I on ove progovori rieči:
„Svu liepotu, dražest i milinu
Prima zemlja, da zemljom učini!
Trulež gnusnim nagàrdit će zubom,

Kralj Sàrbije čim se ponosio! —
Šta će biti ona liepa glava,
Kojoj krunu dao sam kraljevsku,
I carsku joj jošt mislio dati? —
I sva ona bezgranična ljubav,
I sva ona nebesna čistota,
I sve moje želje i nadežde,
I svi moji liepi namišljaji —
Sve u zemlji da iztrune càrnoj! —
Tako mlada i angjelski liepa,
Zemlji dana, da se njom ponosi,
I ljubavi, da joj bude dika,
Slast života, i ciena i vienac,
Ljubko čedo nebesne liepote
Biednom' ljudstvu sa neba poslano,
Da mu svoje bude slave uzor,
I milosti zalog stvoritelja,
Da nadeždi donese mu lice,
I rajskoga javi prijatelja, —
Šta sagrieši, da u zemlju dodje,
Šta l' učinì, da trunuti mora? —
Ljubav moja, to je propast tvoja,
Kruna moja nesrieća je tvoja!
S mene krasni život je ugašen,
S mene truli sve, što liepo bilo! —
Zar pomoći ni u kralja nema
Protiv tame i gruleža groba? —
Gàrdne zemlje slušaju Dušana,
Zar uza njih da mu s' grob protivi?
Silni njega boje se junaci,
Zar mu slabi da pàrkose càrvi?
Na rieč moju vojske daju glave,
I kàrv sàrca riekom se proliva,
Zlatna žetva u pustoš prelazi,
Hàrpom zemlje postaju gradovi,
Mogu dizat' i obarat' kralje,

Radost, tugu narodma zadavat',
A nad grobom najmilijeg' svoga
Sva je lava ostavila snaga! — —
No će snaga lavu pristupiti,
Pa će riknut' da se sve zatrese,
I sve živo pàrloj padne zemlji,
Tamu groba požele kàrvnici,
I uzdanu za truležom gnjilim!“
Ljuta bolja sàrce kralju ciepa,
Zubma škripne, pa jarostno vikne:
„Carsku krunu rekao sam ti dati,
Dve kraljevske na tvoj grob će pasti!“
Màrtva tiela grobu predadoše,
I grob tuge suzama zališe,
Pa se onda odatle digoše,
I bielu Skadru otidoše. —
Gàrdna tuga porazila kralja.
S Angjeliom sav mu sviet umreo,
I svu život izgubio cienu.
Càrni spomen jedno mu je družtvo,
Tužne misli jedni razgovori.

I. Subotić.

SMIES.

Suze sina razmetnoga.

Plač III. 71 — svàrhe.

Povratak griešnika.

„Eto ustajem iz gnjusobe,
Sad, sad poć ću k ćaćku mómu
Suzam' peruć tamne zlobe
U životu nečistomu;
I po zemlji prostàrt paka
Riet ću, i molba bit će ovaka:

Otče viečnî, neumiem rieti,
Paček jezik moj je svezan,
Kroz grieh hudi i prokleti
Koju ćutim ja boljezan:
Sgrieših tužan protiv nebi,
I mom' otcu sgrieših tebi.
Sgrieših, sgrieših težko odvèće
Pred tvojim ćaćko obrazom,
I s toga sam, jao, sried smeće
Prebjen ljutiem sad porazom;
Nu je milos tvá velika
Vàrh skrušena pokornika.
Ćaćko dragi, ćaćko mili,
Ja se vratjam k tebi opeta,
Zasve da me ti odîli,
I ja otidoh s tašta svieta:
Jao, sin tvoj sam, ah, spomeni,
Da ti život podà meni.
Ah, jao! treptim vàs u trudu
Razmišljajuć rieči ove:
Da, ako te otcem ja zvat budu
Tvoj glas mene neuzzove
Zlobniem raspom svojih dara',
Čiem me u sàržbi tako uzkara:
„„Ti li, izrode, ime od sina
Dostojan si nosit moga?
Gdi izlazi noćna tmina
Iz obraza sunčanoga?
Bieli golub sried kieh strana'
Roditelj je càrna vràna?
Ja sam dobar i pravedan;
Ti hud i opak u životu;
Vàrh naredbe ja naredan
Resim sobom svu liepotu,
Ti od smeće smeten gore,
Tobom càrniš tvé prikore.

Od čistoće ja vir živi,
Ti od gnjusobe mártvo blato;
Svietu i Bogu ti sakrivi,
Ja prav sudac bit ću na to;
Razum, mudros, znanje 'e u meni,
Sliepa nesvies tebe obsieni.""

Ja se bojim, da ovako
Neuzvapieš ti na mene;
Nu ako si otac moj svakako
Pun milosti neizrečene,
Kô te imenom zvati neću?
Ah, jao, ćaćko! riet ću, riet ću.

Nu što velim? nedostojim,
Ne, jao, sin se tvoj nazvati;
Ah, dáj medju slugam' tvojim'
Ufam li se miesto imati?
Bit najmanji má je sláva
Od tvojieh svieh pristava'.

Bježeć razlog, sljedeć volju,
Niegda bogat, niegda služen,
Sad sam upao u nevolju,
I potišten i porušen
Sahnem, ginem, mrem od glada,
Ubog, tužan, gó, pun jada.

Ah, kad smislim, ki čestiti
Vodjah život ja kon tebe,
Spomena me čini riti,
Jao, izhodim izvan sebe;
Neg mi ufanje kriepko ostaje,
Da ti praštaš, tko se kaje.

Eto, eto, sladki otče,
Ja se kajem od svieh zloba',
Grozne suze to sviedoče,
Ké u svako lievam doba;
A ovi uzdasi odkrivaju,
U komu sam težku vaju.

Ubogar sam, ah jao, oni
Ja ubogar, ki da gane
Svieh na milos, nezakloni,
Neg odkrie skrovne rane;
Vidj me rane nebrojene,
I imaj milos vàrhu mene!
Umoli se, ćaćko, umoli
Sinku tvomu u žalosti,
Ki ti prostàrt po tlieh doli
Gàrleć noge vapie: Prosti,
Smiluj mi se po mnogomu
Milosàrdju, ćaćko, tvomu!
Sám spoviedam i netajim,
Velici su griesi moji;
S izprazniem' pošetajim
Pred očima grieh mi stoji,
I nečista i nemila
Sva ostala huda dîla.
Pomiluj me, ćaćko mili,
Ni'esi, ni'esi tvàrda stiena,
Da od griešnika, koi cvili,
Pokajana i skrušena,
Jao, molitvu nećeš čuti,
I od sàrca glas ganuti.
Sladak ti si, i to pozna
Svaka duša k tebi idući,
Ako jedna suza grozna,
Ako jedan uzdah vrući
Probie nebo, i izdvori
Molosàrdje tvoje gori.
Ah, besiedom rieč smetena
Nemože izriet, što bi htiela;
Nu ti misao ni'e skrovena,
Ká se 'e u sàrcu mom začela;
Jao, i boles, koja uzè
Za glas uzdah, za rieč suze!"

Skrušen griešnik reče ovako,
I neckneći k otcu odleti;
Nu ištom na put dobar tako
Krenù stupaj od pameti,
A otac ga blagi srietè
Pun dobrote viečne svete.
Primì od sina ponižena
Molbu, i celov dà mu tada,
I sried dvora razvedrena,
Gdie viek sunce nezapada,
Povede ga rukom svojom,
Da razsladi trud pokojom.
Tuj čiem svietle pàrve odieće
Od čistoće nanj postavi,
I pàrstan mu poda veće
Za zlamenje od ljubavi,
U veselju i u radosti
Hvali božje svak milosti.

I. Gundulić.

Aždaja sedmoglava.

a) Saguntinci.

Saguntinci niegda biše
Koji sebe pogubiše:
Al' to nebi od objisti
Dal' neka se vojska svisti,
Da vojnikom ima slava
Bit milia nego glava,
I da zarad domovine
Vitez slavni sladko gine. —
Pod grad njihov vojska pade
Išćuć da se grad predade:
Al' gradjani svi skočiše
I desnicom sviedočiše,
Da dušmanin neoblada
Nikad, za njih živih, grada.

Pak od pàrsih i od licah
I junačkih od desnicah
Dižu beden na bedene
Okol grada izvedene;
I primajuć smàrtne rane
Vitezovi svoj grad brane,
Dok izvanjske vojske sila
Već bi mnoge pokosila,
I skratila gradu hranù
Potriebitu za obranu.
Kad cviet vojske veće pade
I kad hrane već nestade,
Onda sami žegu dvore
I zidove tvàrdé ore.
Dok od grada nebi ništa
Osim hàrpe i ognjišća.
Pak da svàrha bude bàrže
Svaki britki mač iztàrže;
Te dodajuć tuzi tugu
Drug neprašća svomu drugu;
Nek vitežkom na mejdanu
Svi posàrnu i ostanu;
Voleć da svi màrtvi leže,
Neg dušmanin da kog veže;
Voleć imat màrtvi slavu
Neg' sramotno odnit' glavu.
Sad mi kaži ti Sàrdane!
Jeli tebe slava gana?

Vid Došen.

b) **Nenavist.**

Tkogod lasno sve vieruje,
Što od šupljih ustah čuje,
Čelo nosi zato šuplje,
Da je tudjim lážma duplje.

Koje manje biva cîne,
  Neg gdie sove gniezdo čine;
Jer panjina nezna šuplja
  Uzkratiti sovi duplja;
A čovieku razum kaže,
  Da se lážma nepodlaže.
Tko vàrtoglav nepostane,
  Valja da mu na um pane,
Kad klapićat drugog čuje,
  Da mu lahko nevieruje,
Jer tkogodi rad klapiće
  Kad izmišlja i namiće,
I laž daje za istinu,
  Da obori drugog cînu.
Kad zlo indi drugog kaže,
  Valja mislit da on laže,
Doklegodi njem u oči
  Od druguda posviedoči.
Tko će indi càrnim zvati
  Onog, koga lažac blati?
Psi na nebo ob noć laju,
  Kao vuka da gledaju;
Al razumnog nenauče,
  Da se nebo u tor vuče.
I dvonoge tako psine
  Lâvu čine na visine.
Čoviek koi pravo čini,
  Jasan stoji na visini;
Pak psi lajuć kazat rade
  Puno mánah da imade.
Ali čoviek od razloga
  Vierovati neće toga;
Dali kako tko što làne,
  Odmah njemu na um pane.
Da pakleni to pas laje,
  Na onoga koi sjaje.

On pak, od kog zlo se veli,
  Nek se smieje i veseli;
Što ga tamni nenavidi,
  Kad njegovu svietlost vidi,
Mrak od noći zlo neveli
  Neg se suncu neveseli;
Tako tamni na tamnoga
  Neće vikat druga svoga;
Dal svietloga kada vidi,
  Da se taman sad nestidi,
Radi s lažma zamazati,
  I za tamnog pokazati.
To je blatnom od starine,
  Da u blato drugog rine;
Da je manje neobičan,
  Kad je drugi njemu sličan.
Al u sebi tko je zlato,
  Što mu škodi tudje blato,
Drugdi njemu nenaudi,
  Neg kod tupih i kod ludih,
Kojima se može blato
  Za preliepo dati zlato.
Nać se može tko obisan,
  Lud, pomaman i nesvisan.
Da i na svog Boga viče,
  I njega se psujuć tiče;
Al Bog zato nepogubi
  Bogovanja, što sviet trubi.
Ni krieposan neizgubi
  Zato kriepost, koju ljubi,
Malovriedni što ga kudi,
  I zlo od njeg koje sudi.
Nenavidnim to je milo,
  Naopako činit dilo;
Žive radé pokopati,
  A pokojne izkopati;

Onda žive kopat radé,
  Kad glas dobar njihov smrade,
A pokojne odkapaju,
  Kad za njima biesno laju.
Iskàrnjega kad tko rani,
  Nenavidost da nahrani
O krieposti on neradi,
  Dal se truje i osmradi.
Nit on po tom dielu sine,
  Dal svoj dobar glas ukine,
A pak oni jasno sine,
  Koga radi da ukine;
Jerbo ljudi to već znadu,
  Nit se varat u tom dadu,
Da se oni nenavide,
  Na visini koji side;
A oni je nenavidan,
  Tko je sobom malovrîdan;
Jer nad sobom drugog vidi
  I pod njim se biti stidi.

Vid Došen.

Rozalia.

a) Noć.

  Jur biaše tužna i mukla,
Suzeć rosom, càrno ruho,
Kao za *Suncem*, noć obukla;
I jur stiže doba gluho.
  Nečuje se duša živa,
Mučé ptice, mučé ljudi;
Sve je niemo, sve počiva,
Što se ob dan čuje i trudi.
  Jer oda *Sna* pritisnute,
Koi noćjom gospodari,
Kano, da su màrtve, šuté
Sve na zemlji žive stvari.

Svi poslovi, premda vîrni
I na službu hitri, muče;
U počinku leže mirni,
Nit tko sieče, nit tko tuče.
Nitko od njih pàrvo neće,
Od postelje da se dieli,
Nego kad jim *Zora* reče:
„Ustanite, dan se bieli!“
Iztierane van, pred vrati
Leže *Brige*; jer u nutra
Uliezti jim *Pokoj* krati
Do bieloga opet jutra.
Brige, rekoh, leže vani,
Nit u sobu smiu unići;
Nego ako koja urani,
Da poslove tiera k svîći.
Trud umoran, koi znojom
Ob dan lice svoje obliva,
Ili pamet brigom kojom
Mùči, pokoj svoj uživa.
Trud gospodski na mehkomu
Razteže se perju i ziva;
A ubogi na oštromu
Siencu i slàmi opočiva.
Opočiva svatko od dîla;
Jer da trudi bez pristanka,
Smaknula bi tielo sila,
Prie svoga smàrtnog danka.
Zato narav naša mati
Za trud vrieme danka ciela,
A odredi mudrog dati
Noć za pokoj trudna tiela.

Kanižlić.

b) Rozalia kara san i zove zoru.

O lienčino gàrda, snu gluhi! noć prodje
A ti sàrca tvàrda, i gluha nedodjè.
A po zlu pošao, što nehtio, srio,
Kad nisi došao, nit me tiešit htio.
Nit mira imao, nit što ikad snio,
Nit kad zadriemao, nit što jesi, bio.
Nit perja vidio, nit za pokoj znao,
Nemir te slîdio, nepokoj te klao.
Neka ti se svako perce u tàrn stvori,
Ili nek te, kako tàrn, bode i mori.
Kamo noćit podješ, nek ti dračje beru,
I kad spavat podješ, š njim postelju steru.
Mak ti nerodio, i ako ti rodi,
Led mu se zgodio, da sav po zlu hodi.
Neka ti ga svega gràd s vietrom povali,
Nek ti još mraz njega u klicah opali.
Sve što čini spati sladko i duboko
Nehtielo ti dati, da zatvoriš oko.
Nek ti u glavi kuje nemir, nek ti buči,
Nek te tuga kljuje, i nepokoj muči.
Svako što imade glas, neka te smeta,
Ni driemat nedade, nakazo prokleta:
Nek te smeta buka, praska, vriska, jeka,
Skripnja, rika, tuka, lùpa, vika zvéka.
Sini zoro, sini; kad me bieži sanak,
Ti mi mrak izmîni vodeć bieli danak.
Tako ti sunašca i danka, o zoro!
Nemoj mi sàrdašca kinit, sini skoro.
Jeda te san tavni, da na ružah spava,
On moj zlotvor glavni jošter zadàržava?
Tako ti sunašca i danka o zoro!
Nemoj mi sàrdašca kinit, sini skoro.
Jeda se odîvaš, i kitiš za gorom,
Ili se umivaš rumenime morom?

Što mi se umivaš, liepa i čista?
   Što mi neprosivaš, o liepoto ista?
Tako ti sunašca i danka, o zoro,
   Nemoj mi sàrdašca kinit, sini skoro.
Ah, ustani gori, i za svietlost tanku,
   Jutàrnja otvori vratca malom danku.
Tako ti sunašca ótvori o zoro!
   Nemoj mi sàrdašca kinit, sini skoro.
Sini, zviezda, koja tebe naviještiva,
   Danica te tvoja sivajuć poziva.
Tako ti sunašca, i Danice, zoro!
   Nemoj mi sàrdašca kinit, sini skoro.
Jeda ružičnoga kitiš iza dola
   Još Rumenjka tvoga konjica i kola?
Jeda željna ići, na njeg uzdu vàržè,
   O kada ćeš stići! kao da čuh, hàrže.
Hoće li mi skoro noć žalostna minut,
   Uzdisana zoro, kad ćeš mi prosinut?
Tako ti sunašca, i danka, o zoro!
   Nemoj mi sàrdašca kinit, sini skoro.
Ali više puta većma je moguća
   Rieč oštra i ljuta, neg molitva vruća.
San u doba gluho, kad po noći prodje,
   Kao da je čuo proklinjanje, dodje.
Il mu zora reče, da se k meni digne,
   I bàrzo poteče, dok i ona stigne.
Jer kad se umorih uzdišući tako,
   Oči mi zatvori, ali neznam kako. Kanižlić.

Sirotica.

Za zelen vienčac beruć cvietljice,
Prolazi dieva kraj sirotice: *
„Ah mili Bože, da je sad meni

* Sirotica, cviet, koj zovu Niemci Stiefmütterchen (viola tricolor. Lin.)

„K ružam u onaj vienčac zeleni!
„Volila bi tu ma časak stati,
„Nego sto godin' na liehi sjati!"
Tako uzdiše željna bez miere.
Dieva ponikne, cvietak ubere,
Do kitnih ružah u vienčac stavi,
Na glavu metne vienčac gizdavi.
S pàrva u viencu nježnoga tiela
Cvietljica naša stoji vesela;
Al čim se sunce više uzdigne,
I žarkim zracim do vienca stigne,
Evo zlo po nju, sirota sahne,
Glavicu skloni, težko uzdahne:
„Ah mili Bože, da lude glave!
„Bila sam srietna sried zelen-trave;
„Ali me tašta želja zahiti,
„Stati uz ružu što vienčac kiti:
„Evo me kako ludo poginu'!..."
Čim to izusti, već i preminu.

* * *

Koga god u dol namiesti sudba,
Nek ga na goru nevuče žudba.

Stanko Vraz.

Popravke.

str.	redica		beri	namesto
6.	6	od zdol	lete se rade tudi	lete se tudi
7.	13	od zgor	se druga za	se perva za
15.	14	„ „	ste	sta
21.		se ima pod pesem „Zvezdje“ staviti		ime U. Jarnik.
31.	16	od zgor	oratar	bogatar
41.	2	od zdol	za vama	ga vama
63.	3	od zgor	epički	poetički
76.	2	„ „	do daljniga	dodaljniga
128.	12	od zdol	varniši	važniši
136.	9	„ „	opravljala	odpravljala
170.	3	od zgor	sercu	sersu
180.	16	„ „	u nekih iztisih Agrippa m.	Arippa
190.	9	od zdol	potarac	patarac
196.	5	od zgor	poslala	poslalo
206.	10	„ „	jaz	je
230.	9	od zdol	snahah	sinah
234.	6	„ „	kudjelja	kućelja
236.	2	„ „	šestdeset	šedeset.

